BIBLIOTECA MUNICIPALĂ
„M. SADOVEANU"
Inventar Nr. 22169

REVISTĂ FONDATĂ LA 1880 DE Alexandru Macedonski

Literatorul

Anul II
Nr. 1(18)
10 ian. 1992
16 pagini
9 lei

Redactor-şef: MARIN SORESCU

ANOTIMPUL EMINESCU

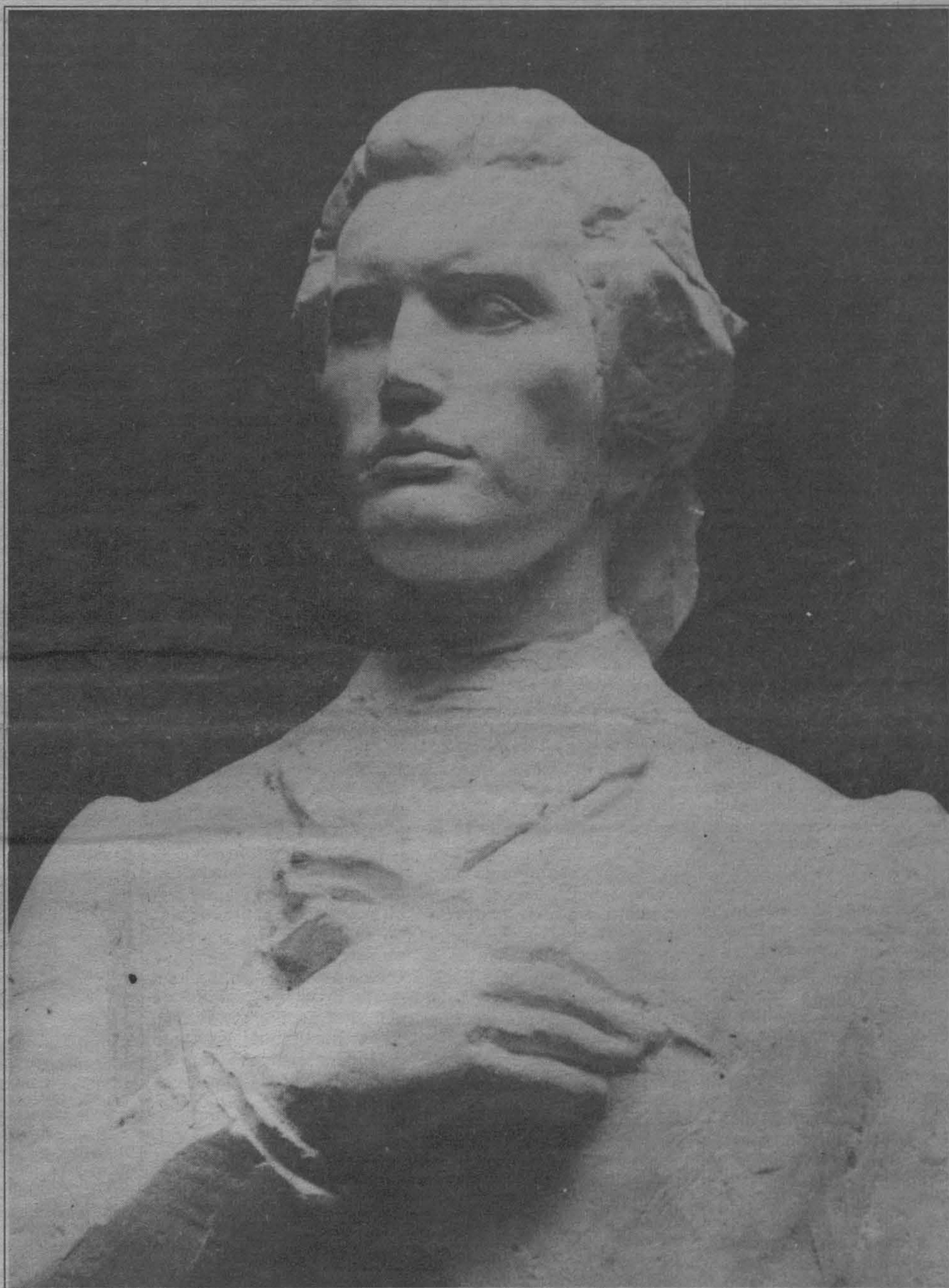
Născut din dorul arborilor, din chemări de izvoare, din deschiderea lunii în flori de nufăr, din boarea de aur magic a Moldovei, Eminescu e numele unei ţări şi-al unui neam. A dat limbii române fiinţă şi destin de nemurire, înnobilînd-o cu lumină de geniu, cu trestii pline de cîntec, cu vis fericit, cu dezmierdări de aprilie, cu mare sub fereastră. Noi sîntem patimă clădită pe cuvintele lui, şi fiecare cuvînt al lui e o vatră de jăratec, lîngă care se-ngînă poveşti şi doine, ghicitori,eresuri. Eminescu este fulgerul rotund al României trecînd prin glasul vechilor păduri, e partea cea mai înaltă a istoriei. Cu el începe şi urcă munţii lumii credinţa noastră în pămîntul ce-l iubim. El a sădit eternitatea cu tei şi cu plopi, cu seri încărcate de linişte lungă, ne-a împodobit dragostea cu şoapte ce fac stelele să coboare vrăjite pînă în dreptul tîmplelor şi ne-a schimbat gîndurile în pasăre care bea lună şi se leagănă mereu numai în pînze de apă vie.

Ziua naşterii lui Eminescu nu-şi va usca niciodată clipele, iar frunzele ei vor suna în răsăritul tuturor generaţiilor, vestind că din noianul uitării se desprinde mereu un zeu, încins cu o haină de umbre şi raze ca să ne colinde sufletul cu primăveri şi cu taine.

Noaptea stingerii lui nu se va întîmpla nici în crăpatul stelelor...

Iar ziua naşterii lui, întîmplată sub mirifice zăpezi, va fi mereu ca o legănare de doruri în păduri de brad.

Fănuş NEAGU

Gheorghe ADOC: EMINESCU

EMINESCU – Efigii medalistice (Gheorghe Tomozei) • Dimensiuni faustiene (Z. Cârlugea) • Semnificaţia numelor proprii eminesciene (Al. Piru) • Avatarurile unei ediţii faraonice (interviu cu D. Vatamaniuc) – EMINESCU

Inedit – Grigore Moisil, N. Steinhardt – Inedit

• Proză de Ileana Vulpescu şi Ismail Kadare *(Albania)*

• San Juan de la Cruz – Prin iubire şi sfinţenie *(poeme)*

• Mai semnează Marin Sorescu, Eugen Simion, Ion Băieşu

• *Galeriile "Literatorul":* Gheorghe Adoc, Sabin Bălaşa, Horia Bernea, Ştefan Câlţia, Marius Cilievici, Ion Gheorghiu, Sorin Ilfoveanu, Constantin Piliuţă, Ion Popescu-Negreni, Elena Urdăreanu-Herţa

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

TUR DE ORIZONT

Asul din şosetă

În preajma sărbătorilor, nu ştim de ce (sau ştim şi nu vrem să spunem), toată lumea forfoteşte pe toate uliţele, dă cu picioru-n garduri, îl înjură pe Irod, se sărută cu magii, mai ales cu Baltazar cel oacheş, iar cîte unul dar mai ales cîte una, se-apucă să-l zgîndăre pe Diavol. Astfel o doamnă, azi în pragul vîrstei a treia, cînd orice madonă cu scaun la cap ia calea bisericii, a suit brusc pe munţi de maioneze şi muşuroaie de pioneze, strigînd într-o trompetă ştirbă "Trăiască regele!" As în manşetă, as în ciorap, as în sutienul în care flecăresc două foste mere pădureţe, *Asul* condus de Sânziana Pop ne împunge cu unghia neagră, numindu-ne roşii întrucît refuzăm să facem politică verde. Logică de suflător în trompetă. Mii de tunete! babuşka, iar dai din coadă-n rînd cu plevuşca şi te avînţi în toate bătăliile pierdute!? Treci puţin, bătrînico, în bordul de sub vînt, ia un brici, radeţi cele şapte guşe de curcan în care bolboroseşte apa de ploaie (ai grijă să nu înfigi lama ceva mai adînc, nu de alta dar ar rămîne superiorii clubului Dinamo lipsiţi de multe informaţii din viaţa civilă) şi ascultă aici nişte vorbe care să-ţi pună sîngele în mişcare:

După cîte ştim noi, şi nu ştie toată lumea, ai fost de-a lungul vieţii secretar al comitetului UTC la Uniunea Scriitorilor (Doamne, cît te zguduiai de plîns cînd n-ai mai fost aleasă), ai suit membru plin în CC UTC şi ai coborît învăluită în drapelul sindicatelor, în elita membrilor de partid, unde te-ai aşternut pe treabă şi carieră - nu literară fiindcă acolo îţi trebuie talent şi putere de muncă şi plămîni largi. Ai fost aleasă nesmintit în toate BOB-urile, iar între anii '85-87 (sau cam pe-acolo) ai fost chiar secretar BOB la revista *Luceafărul*. În această calitate (de ştăboaică), te-ai îngrijit de educaţia politică a tuturor colegilor din redacţiile prin care ai trecut, chemîndu-i cu nuiaua la studiul colectiv şi reclamîndu-i individual secretariatului de partid (sector 1) al cărui reprezentant vajnic la datorie ai fost atîta amar de ani. Au rămas de pomină şedinţele pe care le conduceai cu mînă de fier şi laudele trecînd cu mult peste culmea neruşinării pe care le înălţai la adresa partidului. În calitate de şefă a secţiei de publicistică la *Luceafărul* n-ai precupeţit nici un efort pentru a închina, săptămînal, două sau trei pagini de revistă cuceririlor socialismului, epocii de aur şi capului de taur de la Cabinetul 1 şi rumegătoarei de renume mondial de la Cabinetul 2.

Te topeai de fericire cînd capturai cîte un tînăr scriitor dispus să-şi vîndă condeiul pe cîţiva poli. Şi deveneai doamnă de fier (oţel stalinist, nu britanic), atunci cînd vreun articlier nemernic îţi trăgea chiulul. Dar nu te pierdeai cu firea, bravă tovarăşă. Suflecai mînecile şi porneai la luptă, uscînd mări de cerneală şi întristînd pădurile, paiele şi cîrpele din care se face hîrtia cu fluvii de osanale vărsate la picioarele Ceauşeştilor. Trăieşte doamna Letiţia Vladislav, care a doua zi după ce a născut un copil, s-a pomenit felicitată de lehuzele din acelaşi salon cu ea pentru un articol de ziar prin care aducea mulţumiri lui Ceauşescu pentru condiţiile oferite tinerelor mame şi copiilor lor de către partid?!. Trăiesc şi redactorii de la *Viaţa românească*, obligaţi să trimită la topit un număr al revistei cuprinzînd pagini din opera lui Emil Cioran, în urma şirului de reclamaţii (turnătorii) întreprinse de persoana dumitale, posedînd o avansată conştiinţă comunistă, trăiască regele! (a propos, Majestate Bîlbîială, fi atent cînd şi ce vorbeşti, babuşka ştie limba germană şi s-ar putea să te pomeneşti ras, tuns şi frezat cu foarfeca de vie cînd ţi-e lumea mai dragă).

Cea mai devotată pildă de aliniere la politica pecere ai dat-o în săptămîna cînd Ceauşescu, călcînd din izbînzi în izbînzi, a decretat reducerea unilaterală cu 5% a cheltuielilor de înarmare. Avalanşa scrisorilor de mulţumire (toate comandate, toate impuse) corul adulatorilor ridicînd arcul de triumf... Ai socotit, probabil, c-a sosit clipa marii lovituri. Şi gîndind în pustiu, după cum ţi-e obiceiul, ai compus un articol de nobile mulţumiri adresate "marelui cîrmaci", sub care ai semnat, fără pic de ruşine, acad.Al.Rosetti. Bătrînul savant, mare boier, s-a răsculat şi a cerut nu îndreptarea, ci îndepărtarea ticălosului care-i mînjise numele. Numai că ticălosul era o mare ticăloasă, care s-a subţiat, hîţînînd din şolduri şi a trecut cu bine (şi cu ajutorul sectorului 1 de partid) şi prin urechile acestui ac, ca să brodeze pe mai departe la ghergheful şi tişlaifărele la care lucrau cu osîrdie un cerc de tovarăşe (Lina Ciobanu, Ana Mureşan, Suzana Gîdea, Tamara Dobrin) atît de dragi şi demne de invidiat. Picurînd, turnînd, lăudînd, cu timpul, cine ştie, poate, poate...

Mii de tunete! babuşka, ne pare rău, cîteodată ai şi pus mîna. Ai furat. Ai merita să fii iertată pentru că ai furat ceva ce n-ai avut niciodată: cuvinte,fraze, pagini întregi, idei. L-ai furat pe regretatul mare folclorist Harry Brauner, căruia i-ai luat un interviu (pe distanţa a vreo trei ceasuri) şi ai publicat răspunsurile ilustrului cercetător sub forma unui articol semnat de tine.

Ajunşi aici te iertăm şi noi şi te rugăm transmite un călduros Heil Hitler dreptei verzi, iar lui Mihai I, cîntecul "Sînt sărac şi n-am nimicu/ Decît chelea pe bunicu".

Sorin ILFOVEANU: Portret

Autodevorare

Din *Calende* (nr.12, dec. 1991) reţinem *para(n)tezele* lui Călin Vlase dedicate, în acest număr, Uniunii Sciitorilor. Poetul piteştean nu-i deloc generos cu Uniunea noastră: "un triumf al socialismului victorios tîrît în capitalism (...) Anacronică prin structurile ei, aşa cum sînt atîtea structuri ale societăţii româneşti actuale, drăgălaşa Uniune s-a autodevorat. Cu un aparat administrativ la fel de complicat ca şi al C.F.R.-ului, cu o inimitabilă lipsă de prevedere financiară, este de mirare că aburoasa comedie se mişcă"...

DIAC TOMNATIC ŞI ALUMN

NOUTĂŢI ÎN LIBRĂRII

Totdeauna sfîrşitul de an a însemnat şi un vîrf al producţiei editoriale. Nici anul acesta nu face excepţie de la regulă, înregistrîndu-se, în această perioadă, o avalanşă de apariţii editoriale, care acoperă toate genurile de literatură. Ponderea o deţine - evident - literatura beletristică, dar nu sunt neglijate nici lucrările ştiinţifice sau tehnice, de artă sau de sport-turism, lingvistice sau de învăţare a limbilor străine.

Întrucît în două numere anterioare (15,16) ale revistei s-au acordat spaţii ample consemnării bibliografice a unor lucrări recent apărute, în acest număr încercăm o întregire a acestei informaţii prin consemnarea de noi titluri ce suscită, în librării, interesul publicului.

- George Călinescu - *Cronici literare şi recenzii* (1927-1932) vol I, Editura Minerva, 88 de lei.
- X X X - *Simion Florea Marian şi corespondenţii săi*, Seria documente literare, Editura Minerva, 98 de lei
- Radu Niculescu - *Folclorul. Sens. Valoare*, Editura Minerva, 96 de lei
- Mircea Eliade - *Maitreyi*, Editura Minerva, 84 de lei
- Liviu Rebreanu - *Gorila*, Editura Eden, 160 de lei
- Ionel Teodoreanu - *Arca lui Noe*, Editura Albatros, 150 de lei
- Gabriel Gafiţa - *Martiriu parţial*, Editura Cartea Românească, 168 de lei
- Ion Vlad - *Lectura prozei*, Editura Cartea Românească, 70 de lei
- Maurice Baring - *Leagănul pisicii*, Editura Capitoliu, 280 de lei
- John Carling - *Cetatea blestemată*, Asociaţia "Prietenii cărţii", 100 de lei
- Henri Charrière - *Papillon* (ediţie integrală), Editura Artemis, 245 de lei (continuare de tiraj)
- Lloyd C. Douglas - *Steaua magilor*, Editura Condorul, 125 de lei
- Jean Joubert - *Omul de nisip*, Editura Orion, Colecţia "Continente", 70 de lei
- Henryk Sienkiewicz - *Cavalerii crucii*, volumele I-II, Editura Anaith, 250 de lei
- E.M. de Vogüé - *Jean d'Agrève*, Editura Agora-Iaşi, 70 de lei

Marian BĂLĂTICĂ

Muzeul Literaturii Române organizează duminică, 12 ianuarie 1992, orele 11 la Casa Memorială "Tudor Arghezi" din strada Mărţişor nr. 26, sector 4, Bucureşti, omagierea naşterii poetului naţional.

SFÎNTUL PREACURAT AL VERSULUI ROMÂNESC

Evocare inspirată din Conferinţa despre Eminescu ţinută de Arghezi în anul 1943.

Literatorul

Săptămînal de literatură şi artă editat de MINISTERUL CULTURII

Anul II, nr. 1(18)/ 1992

Comitetul director:
VALERIU CRISTEA
FĂNUŞ NEAGU
EUGEN SIMION
MARIN SORESCU

Colectivul redacţional:
Lucian Chişu (redactor şef adjunct), Nicolae Diaconu, Andrei Grigor, Dumitru Nicu, Valerian Sava, Marin Stoian (secretar general de redacţie)

Adresa redacţiei:
Bucureşti, Piaţa Presei Libere nr. 1, cod 71341, tel. 17.10.23; 17.60.10, int. 2243, 2248, căsuţa poştală 33-20.

Administraţia:
Direcţia Pentru Presă, Publicitate şi Tipărituri, Piaţa Presei Libere nr. 1, sector 1, Bucureşti

Anunţăm cititorii noştri că abonamentele la revista "LITERATORUL" se fac la oficiile poştale, factorii poştali şi difuzorii voluntari din întreprinderi şi instituţii

Publicaţia este înscrisă în Catalogul de presă Rodipet la poziţia 43

Tehnoredactare computerizată
JORDAN srl
Carmen Murgăşanu
Gabriel Murgăşanu

Tiparul executat la TIPOREX Bucureşti

Difuzorii particulari din Capitală şi provincie, care doresc să distribuie revista *Literatorul*, sînt rugaţi să ia legătura cu redacţia la telefonul (90) 17.10.23.

De asemenea, cititorii care vor să se aboneze la *Literatorul* şi întîmpină greutăţi la oficiile poştale (aşa cum sîntem informaţi) se pot abona prin redacţie, expediind pe adresa noastră (din caseta redacţională) echivalentul sumelor, după cum urmează: 117 lei pentru 3 luni, 234 lei (6 luni) şi 468 lei pentru un an. Rugăm ca scrisorile (cu confirmare de primire) sau mandatele poştale să fie scrise citeţ.

Literatorul

Pentru o promptă reflectare a fenomenului literar contemporan, rugăm editurile şi autorii să ne înlesnească accesul la noile apariţii prin trimiterea la redacţie a unor exemplare de semnal. Aceeaşi rugăminte, confraţilor noştri de la revistele de cultură.

Redacţia

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

CRONICA LITERARĂ

Eugen SIMION

PETRU DUMITRIU (I)

Apariţia micului roman *Proprietatea şi posesiunea**) readuce în discuţie numele lui Petru Dumitriu, unul din marii prozatori români postbelici. Debutînd în 1947 cu *Euridice*, povestiri în stil mitic şi eseistic, el a slujit în deceniul al VI-lea realismul socialist (*Drum fără pulbere*, *Pasărea furtunii*) şi a tipărit în 1956 o carte majoră, *Cronica de familie*, care l-a impus ca prozator în manieră balzaciană, cu observaţia (valabilă şi în cazul lui G.Călinescu) că scriitorul are conştiinţa critică a balzacianismului. Foloseşte procedeele naraţiunii auctoriale, dar are şi o discretă detaşare faţă de ele (accentul pus, de pildă, pe realismul caricatural). Fixîndu-şi un stil epic, scriitorul începe numaidecît o vastă serie de *Biografii contemporane* din care publică în revistele literare ale epocii (îndeosebi în *Steaua* şi *Viaţa Românească*) un număr de naraţiuni arborescente, cu portrete admirabile şi comentarii în sensul ideologiei oficiale. Ele ar trebui retipărite aşa cum sînt pentru a ne face o idee mai clară despre proza românească din obsedantul deceniu şi pentru a avea, se înţelege, o imagine exactă asupra evoluţiei lui Petru Dumitriu, un scriitor cu un destin tragic. Tocmai am citit confesiunile sale (*Au Dieu inconnu*, *Zéro ou le point de départ*, *Je n' ai d' autre bonheur que Toi)* şi îmi dau seama ce-a reprezentat pentru tînărul scriitor contractul cu ceea ce el numeşte *socialismul tătărăsc*...

În 1960 Petru Dumitriu pleacă în exil şi, luînd-o de la zero, scrie articole şi eseuri în limba germană şi opere de ficţiune în limba franceză. Este publicat de o editură bună (Seuil), are succes (*Rendez-vous au jugement dernier*, 1961, *Incognito*, 1962...), dar nu pe măsura talentului său. Din autobiografia lui spirituală deduc că a trecut printr-o gravă criză morală şi intelectuală şi că a fost de trei ori pe pragul sinuciderii. Exilul îl marginalizează, piaţa occidentală nu-l acceptă şi, în solitudine şi disperare, el caută un sprijin şi descoperă prietenia umană şi graţia divină. Wittgenstein îl conduce de la gîndirea logico-matematică la rugăciune. Nu vrea dovezi pentru a crede în existenţa lui Dumnezeu, vrea doar să înţeleagă sensul lumii şi, bizuindu-se tot pe Wittgenstein, ajunge la concluzia că sensul lumii este în afară de lume... Reflecţiile, surprinzătoare, profunde, de o mare sinceritate, arată un intelectual complex care trece prin două sisteme sociale şi are sentimentul ratării...

Revenind la *Proprietate şi posesiune* trebuie spus că naraţiunea face parte din seria *Biografiilor contemporane* şi că jumătate a fost deja publicată în *Viaţa Românească* din 1960 cu puţin timp înainte ca autorul să fugă în Occident. Geo Şerban, care a păstrat manuscrisul integral, lămureşte în prefaţa volumului de acum împrejurările şi reproduce din *Steaua* (nr.2, 1958) un fragment din *Nexus*, textul care justifică formula epică a *biografiilor*... Nu este o mare filosofie aici, e doar un pretext bine ales ("întretăierile, aplicările, contopirile, despicările, anastamozele, joncţiunile şi destrămările şi mai ales punctele de interferenţă: asta e ce simt împrejurul meu, în prezent, în trecut, în viitor, în imensa ţesătură a vieţii") pentru a face o cronică amplă a lumii româneşti. Este limpede că *Biografiile contemporane* continuă *Cronica de familie* şi că, puse cap la cap, ele acoperă un veac din viaţa societăţii noastre. Este, cu adevărat, cel mai ambiţios proiect balzacian din literatura română. Cînd vom avea la îndemînă toate textele ne vom putea face o idee exactă despre valoarea lor estetică.

Să vedem, deocamdată, ce ne spune azi, după 30 de ani de cînd a fost scris, acest mic roman, probabil neîncheiat. Subtitlul ne avertizează că-i vorba de *Partea I din Memoriile lui Erasmus Ionescu*. Editorul (autorul) precizează într-o notă, la început, că memoriile sînt incomplete şi că numai cinci sau şase fragmente s-au păstrat după o catastrofă în care au pierit şi manuscrisele şi cel care le-a scris... Nu ştim despre ce catastrofă este vorba (războiul?, împrejurările postbelice?), dar reţinem o primă caracterizare a naratorului: "acest ins extraordinar [...], personagiu contradictoriu, aproape de neînţeles", cu rol aparent obscur în povestire. Asemenea note apar şi în alte momente în textul epic. Ele încearcă să amendeze la subsol ceea ce personajele declară la etajul paginii. Mai mult ca sigur că ele au fost introduse de autor, la sugestia cenzurii, pentru a-şi salva naraţiunea. O mică strategie pe care prozatorii, aflaţi sub vremi teribile, o folosesc pentru a face *să treacă* nuanţele delicate ale operei. Nu-i putem, desigur, lăuda pentru concesiile lor, dar nici nu trebuie să arătăm, azi, aroganţa noastră intrasigentă faţă de întîmplări, în fond, atît de tragice. Mai ales că judecătorii literaturii au făcut, şi ei, destule compromisuri...

E vorba, dar, în *Proprietatea şi posesiunea* de memoriile unui narator (Erasmus Ionescu) născut în 1922, în orăşelul N., aflat pe malul Dunării. Ficţiune epică ştiută din romanul realist al secolului trecut. O istorie văzută de un *martor* obiectiv, informat, nu cu totul în afara intrigii (participă şi el ca personaj la desfăşurarea evenimentelor), dar nici, propriu-zis, în centrul lor. Poziţie favorabilă pentru un martor care observă şi relatează o istorie de familie. El explică în acest fel demersul şi stilul memoriilor: "Nu voi povesti tot ce ştiu, ci numai ce mi se pare că merită spus; ce are în ochii mei importanţă şi semnificaţie. Nu voi povesti lucrurile aşa cum le-am aflat, aşa cum le-am dedus, ci de-a rîndul, spre a nu îngreuna citirea acestor Memorii. Ajunge că le scriu, ca să apară după moartea mea: mai mult n-am nevoie să mă apăr, prin scriere cifrată, enigme sau simboluri; de asemenea voi evita orice artificii din cele folosite de literaţii veacului; nefiind unul din ei, şi vrînd nu să fac operă de artă, ci să comunic experienţa mea, mă voi limita la o naraţiune cît se va putea de limpede, care să fie totodată cît se va putea de evocatoare; şi atîta tot. Nu voi scrie nimic din ce mi se va părea neimportant, şi tot ce voi scrie, va fi scris fiindcă mi se va fi părut necesar pentru ca acel ce-mi va citi Memoriile să înţeleagă ce-am înţeles şi eu." Se poate înţelege de aici că martorul (naratorul) îşi pune problema scriiturii (claritate, respingerea limbajului încifrat, simbolic, obsesia obiectivităţii!), dar nu în sensul noului roman, ci în limitele şi cu ficţiunile convenţiei clasice. Erasmus Ionescu începe să-şi scrie memoriile la 40 de ani, după douăzeci de ani, cu aproximaţie, de la desfăşurarea evenimentelor (1940-1944). Ele formează, repet, un roman de familie în stilul vechiului realism, dar cu sugestii şi mici eseuri în interiorul naraţiunii care dovedesc lecturi bune din romanul post-proustian.

Roman în primul rînd social (destinul unei familii înstărite în timpul războiului) şi roman psihologic, cu o problematică gidiană. Este prezentată, întîi, familia (tatăl, mama, ascendenţii, funcţiile sociale, bolile, fraţii) şi împrejurările care determină destinul ei. Erasmus are trei fraţi (Sebastian, Filip, Cristian) şi o soră (Valentina) despre care vine vorba de cîteva ori în desfăşurarea intrigii, dar nu apare propriu-zis în carte. Se remarcă, de la început, obiectivitatea naratorului din romanul secolului XIX. Portretele sînt exacte şi severe, foarte reuşite epic, cu detalii care exprimă caracterul individului. Tatăl, magistrat, om scurt, pătrat, congestionat, mănîncă mult şi urît (amănuntele dau o sugestie despre originea modestă a personajului) este dominat de soţie şi exprimă, prin toată fiinţa sa, o mediocritate barocă. Nu se ştie cu exactitate dacă este senil sau numai bleg. Tace încăpăţînat şi solemn cînd soţia, descendentă dintr-o familie de aristocraţi scăpătaţi, îl jigneşte în faţa copiilor: "tata, mănînci ca un rîmător". Mama, "mare, pieptoasă, cu nasul coroiat, figură sculpturală şi galbenă şi o privire rea şi neagră", este încă frumoasă, are un "grand air" teatral şi vrea să stăpînească în chip absolut asupra copiilor săi. Aceştia sînt, în mentalitatea de mare doamnă de provincie, proprietatea şi posesiunea ei. De aici vine titlul romanului. Femeia este cultă, citeşte pe Freud (iată o lectură nouă în romanul românesc, dacă ţinem seama de epoca în care Petru Dumitriu scrie aceste *biografii*) şi trăieşte în modul cel mai pasional un conflict de tip freudian. Este aspectul, poate, cel mai interesant al cărţii: relaţiile ambigue dintre mamă şi fiu intră în naraţiune şi constituie obiect de analiză epică. Petru Dumitriu o face cu inteligenţă şi profunzime psihologică, atent să nu persifleze abisurile fiinţei...

*) *Editura Dacia, ediţie îngrijită şi prefaţă de Geo Şerban.*

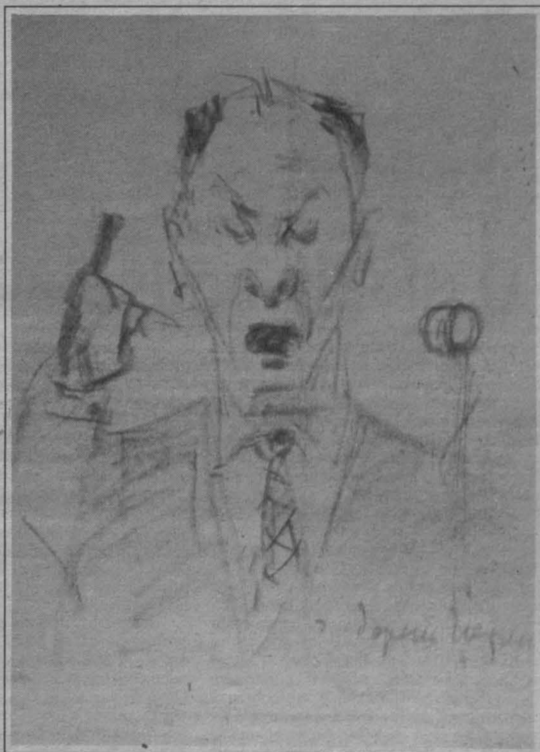
Riri MANOR *(Israel)*

Cea mai frumoasă ...

Cea mai frumoasă
Parte
A corpului
Este
Mişcarea

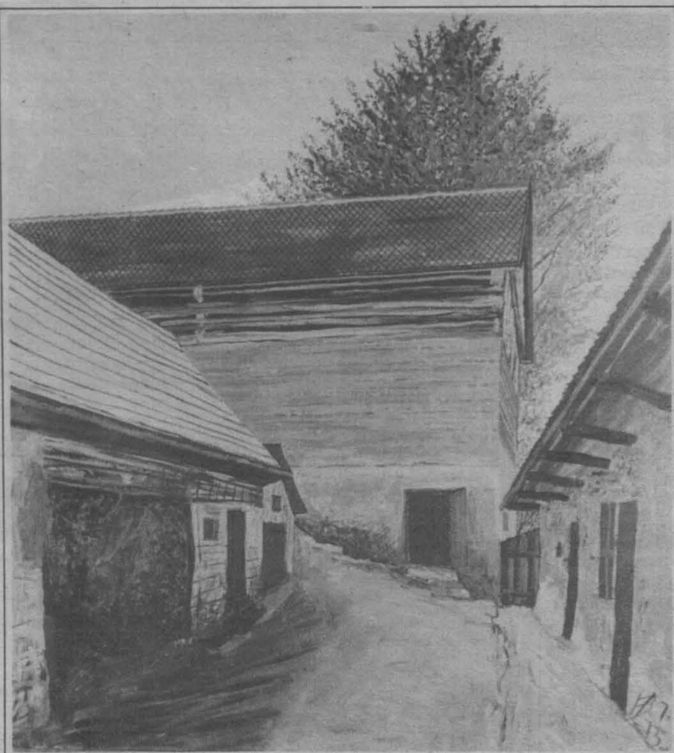
Am tot ce-mi trebuie

Am tot ce-mi trebuie ca să trăiesc
Am tot ce-mi trebuie ca să mor
Compun ferparul vieţii mele
Şi curriculum morţii

Ion POPESCU-NEGRENI: *Petru Comarnescu*

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Horia BERNEA: Curte

O elegie eminesciană

Primele tipare ale elegiei *Din valurile vremii* datează din anul 1878 iar ultimele din 1880. Sunt nu mai puțin de opt versuri și ceea ce ne apare interesant (situația e asemănătoare cu a altor poezii) e faptul că primul tipar (*Ms.2261*, f.278) cuprinde *in nuce*, ca spirit și formă, ceea ce va fi chiar textul ultim, acela ales de Maiorescu și publicat în ediția de *Poezii*, apărută în decembrie 1883.

Poezia este o expresie dramatică (de fapt, tragică în cele din urmă) a separării de trecut. Absența iubirii este resimțită ca o primejdie fatală. Femeia iubită, devenită o făptură mitică, se află ascunsă în "*valurile vremii*". În imaginația poetului, cristalizată într-o lirică suavă, cu un ton evocator ce convertește suferința cotidiană în muzică și unduire liniștitoare, frumusețea femeii pierdute este o expresie a divinității, nu numai ca înfățișare fizică (pletele blonde, "bălaie", simbolizează senzualitatea), dar în primul rînd spirituală. Ea a devenit de mult o expresie a omenescului proiectat în spațiul cosmic și, totodată, un agent cosmic rătăcit printre figurile muritoare ale pămîntenilor: "*Femeie între stele și stea între femei*". Ea îi apare, de fapt, ca o figură intangibilă "(un "*înger scump*"), și poetul, în dorința irepresibilă de a participa la divin, vrea să și-o apropie din nou, să reînvie viața trecută.

Este în prima strofă a acestei elegii o adevărată magie evocatoare. Aici, femeia, deși apare cu semne ale omenescului și conturi ale cosmicului, nu este o *prezență*, ci dimpotrivă, o *absență*., evocată într-o viziune lirică tensionată și enigmatică totodată, în care descifrăm ca simbol dominant *ochiul* (*ochii*, scrie Eminescu într-o altă poezie, sunt "*iscoditorii firii* "). Cum *iubirea*, după Platon, "*dorește cu lăcomie lucrurile frumoase* ", "*ochii fericirii* " ("*În ochii fericirii mă uit pierdut și plîng*") devin *semnul* unei femei celeste, conștiința de sine a comuniunii cu fantasma pierdută în "*valurile vremii* ". Situația duce cu gîndul la ideea lui Baudelaire că *ochiul* (femeii iubite) e o "*fereastră deschisă spre infinit*".

Inclinația spre expansiunea sentimentului, marcată de un gest romantic tipic - "*Cu sărutări aprinse suflarea să ți-o nec* " - se frînge brusc. "*Mîna friguroasă* " a iubitei e semnul iernii, al desprinderii de sensibil și senzualitate, e un obiect înghețat, simbol al morții apropiate. Femeia nu mai este "*un chip aievea* ", ceea ce a rămas din făptura ei divină e o "*umbră* " ce se "*pierde în negurile reci* ", e un fum ce se destramă. Dintr-un "*centru al lumii* ", cum îi apărea în romanul poetic *Geniu pustiu*, femeia a devenit o umbră. Conștiința dobîndită acum este aceea a unei *absențe* totale.

Ultima strofă e materializarea unui adevărat șoc și acesta se traduce, la nivelul limbajului poetic, printr-o negație categorică - "*Din valurile vremii nu pot să te cuprind* " - echivalentă cu o prăbușire și cu o deșteptare din "*trista amintire a visului frumos* ".

Dacă primele fragmente se înscriu, prin fraza poetică legănătoare, în sfera sentimentului trăit, fiind specific romantice, ultima strofă se așază într-o perspectivă estetică nouă, situată dincolo de romantism. Mișcarea interioară a eului duce la o rupere dramatică de trecut, imaginat ca un paradis pierdut. Continuitatea cu trecutul nu mai este posibilă nici în planul trăirilor interioare, retrospective.

Gestul ultim ("*De mă găsesc iar singur cu brațele în jos/ În trista amintire a visului frumos...*") este acela al înfrîngerii. Renașterea eului poetic prin *eros* nu mai este posibilă. "*Valurile vremii* " în care, o clipă, mai plutea umbra aeriană a iubitei, simbolizează noaptea interioară în care se scufundă încet ființa dezamăgită a poetului. Dintr-un gest romantic tipic, de rugă în fața imaginii aeriene a iubitei, Eminescu scoate, prin transpunerea durerii în planul conștiinței, o dramă gravă a lucidității. Însingurarea devine ultimul zid al rezistenței în fața "*valurilor vremii* " (în alte texte "*valurile vieții*"). Acestea sugerează *măcinarea*, *degradarea*, în cele din urmă pieirea, scufundarea în valurile oceanului cosmic.

În curgerea lui fără sfîrșit, timpul ruinează totul (*cf.Melancolie*), *idealurile* și *iluziile* se sparg în vămile dure ale vieții. Trecerea timpului e un semn al morții. "*Valurile vremii* " sugerează, în cele din urmă, uzura căreia a fost supusă, de forțele destinului, și iubita poetului. Gestul disperat de a o cuprinde din "*valurile vremii* " este sortit eșecului total. Timpul este mai puternic decît idealurile poetului.

Mihai DRĂGAN

Al. ANDRIȚOIU

Plecare

Vorbește-mi rece ca-ntr-un timp cu
nea.-
Ca de pe-o stea vorbește-mi, stins, în
șoapte
Căci în curînd, umbrit, eu voi intra
în rondul de noapte.

Va trebui, iubindu-mă, să-nduri
căci vin de la un înserat conciliu,
lord vechi al palidei iscălituri
sub palid sigiliu.

Cam asta e! Încolo totu-i frig
și-ți cad supus de genuflexiune.
Din capăt de cetăți o să te strig
ca dintr-o genune.

Iubește-mă cît încă nu-i tîrziu
și sînt cuprins de vise și de fapte!
Va trebui să plec (uitînd să-ți scriu)-
în rondul de noapte.

Un destin tragic:
I.G.DUCA

În 29 decembrie 1933, cînd este ucis cu cinci focuri de revolver pe peronul gării din Sinaia, I.C.Duca împlinise de curînd 54 de ani și era, din 14 noiembrie, prim-ministru al României. Căzuse, notează în "cronica" sa Grigore Gafencu (v. "Însemnări politice", Humanitas, 1991, p.307 și urm.) "unul dintre prea puținele noastre elemente distinse, civilizate și bine pregătite din lumea politică", iar preluarea puterii, aflăm din aceeași sursă, se făcuse într-un moment cînd destinele țării erau hotărîte "de interese de afaceri, planuri machiavelești de politică văzute numai prin prisma personală". Să adăugăm orientarea tot mai accentuată spre dictatură a Regelui Carol al II-lea și poziția Franței, care căuta (fără să treacă, pînă la intrarea tancurilor germane pe propriul teritoriu, de pura demagogie diplomatică) să împiedice alunecarea României, în eventualitatea aducerii la putere a Gărzii de Fier, în sfera de influență germană, și ne va fi limpede că, pînă la urmă, castanele trebuiau scoase din foc cu mîna cuiva. Cel sacrificat va fi, ca și în alte împrejurări, numărul unu al momentului politic. În aceste condiții, I.G.Duca n-a avut, de fapt, de ales: preluînd guvernarea în situație de criză, este obligat - împotriva propriilor judecăți politice, manifestate ca atare în ședința decisivă a Consiliului de Miniștri - să dizolve mișcarea gardistă, deși știa că va rămîne singur în fața dorinței de răzbunare a membrilor acesteia. Ceilalți, Regele, care refuză semnarea decretului de dizolvare, Maniu, retras cu eternul său anticarlism la Bădăcin, Titulescu, plecat cu diplomație la St.Moritz imediat după semnare, s-au spălat, fiecare în felul său, pe mîini. Și vor mai plăti pentru aceeași incapacitate/imposibilitate de-a lucra cu jumătăți de măsură Armand Călinescu, Iorga... Merita dizolvarea (necesară) a Gărzii de Fier un asemenea preț (inevitabil)? Grigore Gafencu, care știa să despice firul în patru, susține că nu: "o mișcare naționalistă, oricît de înrudită ar fi, prin metodele ei, cu mișcări similare din Germania și din Italia, nu urmărește, și nu poate urmări pînă la sfîrșit, decît interesele naționale ale țării în care dăinuiește. Gardismul, ori e o mișcare subversivă, subvenționată de nemți și urmărind țeluri nemțești - dar atunci nu poate răscoli masele românești și rămîne o mișcare de suprafață, puțin primejdioasă, și de care nimeni nu se poate teme -, ori e o mișcare curat națională și atunci, pe măsură ce se adîncește, pierde orice legătură cu mișcări asemănătoare străine și își întărește caracterul național de sine stătător".

Bineînțeles, analiza aceasta se făcea din punctul de vedere al unei vieți politice bazată pe temeiuri de normalitate, chiar dacă la orizont se formaseră norii viitoarelor dictaturi. Și oare rămînînd în viață, ar fi putut o personalitate de talia lui I.G.Duca să schimbe ceva din ceea ce avea să urmeze? Acum știm că nu. Politica românească începuse deja să nu se mai facă la București, ceea ce va ține mult, dacă nu cumva mai ține încă.

Acest destin de excepție, care a fost I.G.Duca, s-a manifestat inițial ca un analist politic lucid, dublat de un memorialist fin și plin de har, *îndrăgostit* întotdeauna de "amintirile" sale, indiferent dacă-i vorba de foști maeștri sau de foști adversari. Dovada acestor calități o aduce a cincea ediție a volumului PORTRETE ȘI AMINTIRI (Humanitas, 1990), adăugită față de edițiile anterioare cu un text - "În loc de prefață" - scris de George Călinescu la puțin timp după asasinat, în 14 ianuarie 1934: *I.C.Duca scriitor*, precum și cu o cronologie redactată de reputatul specialist care este dl. Stelian Neagoe. Cum selecția "portretelor" a fost făcută chiar de autor, pe baza unor texte publicate între 1918-1932, într-un moment cînd acesta devenise președinte al mișcării liberale, am putea ușor să-i punem fair-playul pe seama unor considerente conjucturale. De fapt, dacă-i vorba de diplomație, aceasta este, în cazul de față, a memoriei înseși, de așteptat la un om de asemenea distincție și civilitate, al cărui discurs memorialistic se produce prin declanșare afectivă. Citez din necrologul închinat lui Take Ionescu în iunie 1922: "I-am fost întotdeauna un adversar hotărît. Nu am împărtășit credințele, nu am aprobat procedeele lui politice. Am prețuit multe din cîte el disprețuia și am disprețuit prea multe din cîte el prețuia. Prin urmare nu înțeleg azi să am nici inconsecvența de a-mi retracta și nici funerara ipocrizie de a-mi preface critica în apologie. Dar în fața morții lui nu mă pot stăpîni să resimt o adîncă întristare. Cu el dispare un întreg capitol din viața României contemporane". Nouă ani mai tîrziu își va reaminti cu evlavie cîteva revelatoare gesturi de omenie, între care (indirect, pro domo sua) necrologul făcut de Take Ionescu fostului său adversar, G.Panu. Astfel că între portretul conservatorului Take Ionescu și cel al liberalului Ion C.Brătianu nu există diferență de afectivitate, ceea ce denotă că autorul lucra ca o pastă indiferentă la culoarea politică. Și mă gîndesc fără să vreau la ce ne-ar fi dat să citim dacă, prin absurd, politicienii de astăzi s-ar apuca să scrie unii despre alții așa cum vorbesc. Evident, experiența celei mai drepte dintre lumi și a urii de clasă este greu de învins...

Două figuri rețin cu obstinație atenția portretistului: Ion C.Brătianu și Ion I.C.Brătianu, tatăl și fiul, cel care pierde la Berlin, în 1887, pacea unui război cîștigat și cel care cîștigă la Paris, în 1920, pacea unui război în care teritoriul românesc fusese aproape integral ocupat de inamic. Altfel spus, întemeietorii celor două Românii: Mică și Mare. Primul refuză compensații teritoriale în schimbul Basarabiei, al doilea refuză cedarea Banatului, aplicînd fiecare diata nescrisă a lui Grigore Ghica al IV-lea, cel care cu un secol înainte preferase să-și piardă tronul și capul decît să vîndă Austriei sufletele de români din Bucovina. Iată, parcă scos din letopiseți, portretul lui Ion C.Brătianu: "Ca înfățișare fizică-un fermecător. Mic de statură, sprinten în mișcări, figură deschisă, simpatică, un cap minunat, cu părul creț, albit în cîteva zile la 1887 în urma emoților pe care i le-a pricinuit trecerea peste Dunăre a oștilor noastre. Doi ochi de vioiciune neobișnuită, pătrunzători, și cu toate acestea plini de bunătate și îngăduință. Afabil, glumeț, incapabil să jignească, știind să facă în ceasul cuvenit gestul care nu se uită, fără nici un fel de micimi, fără ambiții, fără clevetiri, fără invidii, fără fățărnicii, dezinteresat pînă la uitarea de sine, sincer cu prietenii, leal cu adversarii, urmărind pururea idei generale, niciodată preocupări personale". Iar pe reversul medalionului, autorul nu uită să ne spună că personajul acesta mai fascinant decît propria sa legendă a murit "sărac, hulit și părăsit de prieteni, urmărit de gloanțele atentatorilor politici". Fără să evite cu orice preț cuvintele mari, mai ales că *temele* îngăduie, I.G.Duca reține totdeauna amănuntul revelatoriu, reușind să-și cucerească lectorul chiar și după șaizeci de ani. Despre Ion I.C.Brătianu aflăm, bunăoară, că-i plăcea să stea mai tot timpul "prăvălit într-un fotoliu sau întins pe o canapea; și cum se mai știa că se culcă devreme și obișnuia să se odihnească după masă, ușor s-a dedus că Brătianu este de-o inactivitate regretabilă și de-o indolență incorigibilă". Cum zeul nu putea fi descris, I.G.Duca ne introduce în intimitatea lui, ca să ne convingă că istoria nu se face numai în gura mare sau în goana calului. Omul acesta, care făcuse România Mare și care într-un moment de grea răscruce este surprins "clasînd monede antice cu o mînă aristocratică și indiferentă", regreta că politica l-a smuls adevăratei sale pasiuni, cea de istoric. Așa a vrut, pesemne, destinul ca monarhia de împrumut să fie așezată în România nu prin grație divină, ci prin voia dinastiei Brătianu. Cea mai presus de orișice coroană.

Dincolo de valoarea literară, inevitabilă la un rafinat ca I.G.Duca, portretele și amintirile fostului prim ministru al României alcătuiesc, de fapt, un manual practic și încă foarte actual de politică. De aceea nici nu voi mișca toate pînzele din loc. Într-o galerie se intră de obicei pe cont propriu.

Nicolae DIACONU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

RĂZLEȚE

Marin SORESCU

FLAUBERT ȘI PATIMA SCRISULUI

"Existența mea e plată ca masa de lucru și nemișcată ca ea."

Ion GHEORGHIU: Nud culcat

Despre scriitor, reprezentantul unei categorii sociale, cum era în vechime aceea a scribului, fiecare își formează o părere a sa, în funcție de cultură, de gust, de modă, de timp. Părere cu atît mai categorică și mai greu de schimbat cu cît cunoștințele sînt mai reduse. Există, de la un secol la altul, portrete robot ale oamenilor de litere, pe care cititorii le au în minte ori de cîte ori vin în atingere cu noțiunea. Acestea sînt formate de obicei din frînturi de viață romanțată, zvonuri, profesiuni de credință și legende. Fiecare breaslă își are pozeurii săi - care "își pun geniul în viață și doar talentul în operă", și uneori nici măcar talentul, ci ratarea în operă. (Ratații fiind, ca personaje, mult mai interesanți, am mai spus-o). Dar și geniilor le place poza. Byron, tîrînd al său picior, șchiopătînd spre moartea care-l aștepta la Missolonghi, a contribuit la formarea imaginii poetului damnat, bîntuit de spleen și de etc.

Clișee sau "poezie și adevăr", cum spunea Goethe. Îmi sînt mai simpatici scriitorii pur și simplu, care n-au timp de poză, a căror biografie e absorbită pînă la ultima picătură de sînge de operă. Cei netipici.

Aș vrea să poposim puțin în oaza de conștiință numită Flaubert. Autorul poate cel mai apropiat de tipul ideal al artistului, cel care n-are altă carte de vizită decît cărțile sale. Cititorul român beneficiază, de vreo cîțiva ani, de o amplă culegere din *corespondența* clasicului francez, într-o excelentă traducere (Liliana Alexandrescu Pavlovici), cu note și comentarii docte și subtile, datorate Irinei Mavrodin.

Intrăm în laboratorul intim al unui - caz e puțin spus - monstru al ideii de scris.

Cu această cronică, urmăresc două scopuri: să-i îndemn pe scriitori să compună scrisori, să lucreze deci serios la volumul de "Corespondență" al operei lor și să nu mai înnebunească lumea cu telefoane - care nu rămîn decît în memoria benzii de magnetofon - și, doi, să scot din capul unora falsa idee că scrisul ar fi ceva ușor, nici măcar o profesie, nici măcar un meșteșug.

Scribul utiliza tăblița cerată, scriitorul scrijelează pe podul palmei, încercînd să-și descifreze liniile și linia norocului. De-ar fi podul palmei noastre întins cît podișul Tibetului, la fel de zbîrcit și de uscat, și nu ne-am rătăci, poate, mai puțin decît în petecul de viață, care ține loc de hîrtie.

"Am să fac ceva frumos, chiar de-ar fi să mă spetesc". N-am mai auzit de mult pe cineva plîngîndu-se că i-ar lipsi, doamne ferește, talentul, sau că n-a reușit să prindă o idee. S-a umplut piața literară (mondială) de maldăre de opere, calde și imperfecte și autorii așteaptă nerăbdători să li se certifice geniul. Secolul trecut era mai exigent cu artiștii.

Citesc uluit *corespondența*. N-a fost destinată publicării. Forța de mărturie a formării și întemeierii unei conștiințe literare este cu atît mai mare.

Flaubert trăia procesul scrisului, ca un microbist (spre a vorbi cu termeni din secolul nostru). Foaia de hîrtie era stadionul pe care se mișca echipa de idei și el, urmărindu-le lupta, se bîțîia pe scaun, dădea din picioare, striga. Participa "obiectiv", cu toată subiectivitatea inflamată. "Am răgușit de atîta strigăt toată seara, în timpul scrisului, după obiceiul meu exagerat", nota undeva. Și mai încolo: "Să nu se spună că nu fac mișcare".

Scria într-adevăr numai cărți care îl speteau. "Cartea asta mă spetește". Nu se apuca de lucruri ușoare. "M-am înhămat la Cartagina". "Eu sînt ca Egiptul: îmi trebuie, ca să trăiesc, periodica inundație a stilului. Cînd îmi lipsește, sînt redus la neant, ca și cum toate izvoarele fecunde ar fi intrat în pămînt, nu știu unde și simt trecîndu-mi pe deasupra nenumărate aridități care îmi suflă în obraz deznădejdea".

Sînt gînduri de noapte. Opera are amprenta insomniilor; luciditate, frăgezime, senzația de infinit. "Scriu așa cum se cîntă la vioară, fără alt scop decît să mă distrez și mi se întîmplă să compun *bucăți* care nu folosesc la nimic în ansamblul operei, și pe care le scot după aceea. Cu o asemenea metodă și cu un subiect dificil, un volum de o sută de pagini îmi poate lua zece ani. Acesta e adevărul. Existența mea e plată ca masa de lucru și nemișcată ca ea". Scrisul e ceva vital care, paradoxal, îl ajută "să nu trăiască", hrănindu-i un fel de lașitate în fața vieții: "*ca să nu trăiesc*, mă cufund în artă ca un disperat, mă îmbăt cu cerneală ca alții cu vin. Dar e atît de greu să scriu, încît uneori sînt zdrobit de oboseală". Pacientul, ca să zic așa, acuză foarte des simptome de epuizare. Revin cuvintele "sleit de oboseală", "îmi vine să vomit de atîta muncă" etc. Într-o scrisoare întîlnim ideea că talentul se transmite "prin infuzare și trebuie să trăiești într-un mediu nobil, să capeți *spiritul de societate* al maeștrilor. Nu-i rău să studiezi temeinic un geniu total diferit de cel pe care-l ai, tocmai fiindcă nu-l poți copia. La Bruyère, care e atît de uscat, mi-a folosit mai mult decît Bossuet ale cărui porniri năvalnice mi se potrivesc mai bine".

Flaubert atacă direct, cu epitete exacte. "Bătrînul pisălog Boileau". Citează, e doldora de citate, care cad în text firesc, ca o ploaie de vară pe cîmpie. E plin de Goethe, Shakespeare, Epictet.

Are intuiții exacte și un stil aproape aforistic. "Spiritul artistului să fie ca marea, destul de vast ca să nu i se vadă marginile, destul de pur pentru ca stelele cerului să se oglindească în el pînă la fund". Toată această corespondență - aproape că nu mai contează cui sînt adresate scrisorile așternute pe hîrtie febril, noaptea tîrziu, pline de o vervă ce parcă sporește cu cît ora e mai înaintată - este un elogiu extraordinar adus scrisului, chiar din măruntaiele iadului. Scrisul ca oglindă a spiritului, ceva foarte înalt, spre care trebuie să năzuiești toată viața. Cei care vor să afle cîte ceva din secretele creației, se pot adresa lui Flaubert cu cea mai mare încredere. Vor fi uimiți să descopere că în spatele miracolului se află o muncă de ocnaș. Afli o mulțime de lucruri. Pentru a scrie un bun pamflet, de exemplu, trebuie să nu te grăbești, "trebuie să dai timp mîniei să se răcorească". "Ce am citit din pamflet nu m-a entuziasmat: injurii grosolane și o grămadă de lipituri de stil. N-a dat timp mîniei să se răcorească. Nu se scrie cu inima, ci și cu capul, și oricît de înzestrat ai fi e întotdeauna nevoie de vechea concentrare care dă forța gîndirii și relief cuvîntului". Potrivirea dintre forța gîndirii și relieful cuvîntului - cred că aici stă marea izbîndă. Dar cît chin pentru a ajunge aici! Înainte de a vorbi însă de chinul propriei opere, să "frunzărim" opiniile despre ceilalți confrați ai lui, vii sau morți, antici sau moderni. Cu alte cuvinte *criticul literar* Flaubert, care mișună peste tot în scrisori, cînd ca un drăcușor neastîmpărat, pus pe ghidușii, cînd ca un tartor sau chiar ca talpa iadului. Iată niște reflecții: "Asemenea inși (este vorba de Shakespeare - n.n.) n-au nevoie să facă stil; sînt tari în ciuda tuturor greșelilor și din pricina lor. Noi însă, mărunții, nu prețuim decît prin desăvîrșirea execuției. Hugo, în secolul nostru, o să-i înfunde pe toți, deși e plin de lucruri proaste; dar ce suflu! ce suflu! Risc aici o propoziție pe care n-aș îndrăzni s-o spun nicăieri: anume că oamenii foarte mari scriu adesea foarte prost, și cu atît mai bine pentru ei. Nu la ei trebuie căutată arta formei, ci la ceilalți care vin în rîndul doi (Horațiu, La Bruyère). Trebuie să-ți știi maeștrii pe dinafară, să-i idolatrizezi, să-ți dai silința să gîndești asemenea lor și apoi să te desparți de ei pentru totdeauna. În privința instruirii tehnice, ai mai multe foloase de tras de la geniile savante și abile". Shakespeare îl uimea și îl speria totodată: "mi se pare că dacă l-aș vedea pe Shakespeare în persoană aș muri de spaimă". Și, puțin mai sus: "născuți pentru a fi mediocri, sîntem copleșiți de spiritele sublime". Același sentiment îl încerca în fața lui Rabelais: "Iată marea fîntînă a literelor franceze. Cei mai puternici de aici și-au umplut cupele. Trebuie să ne întoarcem la această vînă, la robustele *excese*. Literatura, ca și societatea, are nevoie de o țesală, să-i dea jos rîia care o mănîncă. În mijlocul slăbiciunilor morale și ale spiritului, o dată ce toate se clatină ca niște oameni sleiți de puteri, o dată ce e în atmosfera inimilor o ceață deasă care te împiedică să distingi liniile drepte, să iubim adevărul cu entuziasmul pe care-l are lumea pentru fantastic și, pe măsură ce alții vor coborî, noi vom urca".

Distanțe

Pînă la genunchi am intrat în mîlul
orezăriei,
pînă la gît,
o rază se arătase la umărul tău
și mă ținea la distanță
ca pe un cer fără pămînt.

Ți-am citit cîntecul

Aș vrea să nu te văd niciodată,
să nu mă vezi niciodată,
să nu te observ,
ți-am citit cîntecul morții din ochi
pentru un sărut nelumesc,
ți-am citit fericirea uitată
într-un copil cu tîmplele-nalte
și pielea prea albă
și surîsul prea vag pentru vîrsta lui;
e vremea ploilor de tei,
cocorii abia s-au învățat cu aerul verii,

cerul îmi strînge inima.

Vorba ta

Cine-ar fi crezut că vorba ta
va lovi acest cîmp de ninsori
și cai înhămați la sănii bizare,
cine-ar fi crezut
că stronțiul are un rost
în această metamorfozare
de ani fulguiți de priceperi infantile
și luceferi alergați prin ieslele nopții
de tauri cu cornul de foc
și de femei dezbrăcate,
cu ochi
de nesomn și fum de țigară?!
Opriți tigrul, a trecut
peste linia reglementară a junglei
și răcnește la noi cu nesaț
înrotit în biroul fabricii de bani.
Opriți tigrul, smulgeți-i dinții,
acolo și-a ascuns părinții și chinurile serii,
smulgeți-i blana asta vărgată de lună
– sub ea stă ascunsă puterea junglei –

Trecere

O pasăre trece între tine și el,
între tine și calul tău,
îi auzi fîlfîitul indiferent
și zîmbești brazdei din palme,
pasărea trece între tine și el
adunînd între aripi orizonturi,
tu zîmbești brazdei din palme
înghesuită de amintiri.

Marinela PREOTEASA

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

INEDIT

Gr. C. MOISIL

FUNCŢIONARUL ŞTIINŢIFIC

De multă vreme mă întreb: Oare unele pagini ştiinţifice nu relevă virtuţi literare? Nu întrezărim printre acest tip de texte, de mare rigoare, bijuterii literare? Oare este valabilă dihotomia netă dintre caracteristicile textului ştiinţific şi cel literar? Nu apar întrepătrunderi între ele? Oare nu aflăm multe pagini scrise de savanţi care să ne producă bucurie, acea bucurie intelectuală specifică operelor literare?

Cu toată sfiala, pe care mi-o impune faptul că nu sînt nici literat, nici filolog, ci doar un mare iubitor al literaturii, aş sugera celor pricepuţi să reflecteze dacă nu se cade cumva să fie incluse unele texte scrise de oameni de ştiinţă în tezaurul literaturii noastre. Iată deci apelul meu către cei pricepuţi.

În sprijinul acestui apel voi încerca să argumentez, prezentînd un text inedit al matematicianului Grigore C. Moisil, de la a cărui naştere se împlinesc la 10 ianuarie 1992, 86 de ani.

Veşnic tînăr, contaminînd pe cei din jur cu dinamismul său clocotitor, îndrăgostit nedesminţit de tot ce era nou, practicînd cu măiestrie neîntrecută paradoxul, fermecînd un public larg şi eterogen prin scurtele şi sclipitoarele sale expuneri pline de umor, acest desăvîrşit om de ştiinţă n-ar putea fi oare admis şi printre literaţi?

Călăuzindu-ne spre esenţe, fără extravaganţele acelor scrieri care opresc atenţia asupra învelişului exterior, spunînd, în chip pasionant adevăruri pe care alţii nu îndrăzneau să le rostească, Grigore C. Moisil a vrăjit şi ne vrăjeşte şi azi, după nouăsprezece ani de la moarte. Mă întreb: Acest mare spirit trebuie să fie supus la ceea ce Albert Camus susţinea că „vine mereu în istorie o clipă cînd cei ce afirmă că doi şi cu doi fac patru sunt pedepsiţi cu moartea"? Oare nu este cazul ca în anul 1992 să se infirme regula menţionată mai sus? Să nu se îngăduie să fie lăsat pradă uitării, ci dimpotrivă să i se circumscrie meritele ştiinţifice şi literare?

La Moisil avem senzaţia că poezia gravitează în jurul ideilor sale, că adevărul şi frumosul se împletesc pentru desăvîrşirea ştiinţei explicată cu har literar.

Tabletele sale, fascinante miniaturi, ne încîntă prin profunzimea gîndirii şi rapiditatea expunerii. Nu susţinea Pasternak că rapiditatea este mediul poeziei?

Eliza ROMAN

S-a vorbit în ultimele săptămîni de "funcţionarul cultural". Eu n-am prea avut de a face cu astfel de funcţionari, în orice caz nu atunci cînd îmi făceam meseria de bază. Dar mă gîndesc că nu e rău să prevenim apariţia unui al tip de oameni dăunători progresului: funcţionarul ştiinţific.

E incontestabil că dezvoltarea ştiinţei în ultimul secol a creat anume obligaţii strict administrative. Într-un institut de cercetări, oamenii trebuie să-şi încaseze leafa; caloriferul şi ascensorul ar trebui să meargă; îngrijitoarele ar trebui să mături şi să şteargă praful; maşina de scris are nevoie de panglică şi de hîrtie; şi multe, multe altele. Toate acestea cer o direcţie administrativă. Asta e simplu.

Mai e nevoie şi de o bibliotecă. O bibliotecă n-are însă numai rafturi, ar mai trebui să aibă şi cărţi. Cărţile costă bani. Nu lei, ci dolari sau ruble, franci, mărci sau şilingi. Deci ar fi nevoie de cineva care să reuşească să obţină devize. Asta nu e simplu.

Buclucul e că dacă nu te ocupi de matematică, nici de critică literară, de una din acele ştiinţe pe care, ca să le practici, n-ai nevoie decît de "creion şi hîrtie" (unii zic "şi de cap", alţii adaugă "dacă se poate"), atunci mai ai nevoie şi de aparate: de la retorte sau stetoscop pînă la microscop electronic, calculator tot electronic sau ciclotron. Astea costă mult; mai ai nevoie şi de un întreg serviciu tehnic, cu directorul lui.

Pînă acuma merge.

În momentul cînd însă o cercetare costă, şi unele cercetări costă foarte mult, e nevoie ca ea să fie justificată şi planificată. E, deci, nevoie s-o planifice cineva şi să-i socotească rentabilitatea. E nevoie să controleze cineva, îndeplinirea planului şi cheltuirea fondurilor.

Evident, omul de ştiinţă, cînd face ştiinţă, n-are timp să se ocupe de aceste lucruri. El lucrează planificat, dar planul lui e la el în gînd. Dacă-l pune pe hîrtie, nimeni, în afară de el (poate foarte intimii colaboratori ai săi), nu poate înţelege planul. Dar planul trebuie înţeles de toţi cei ce "dau" banii. Deci trebuie transformat într-o operă de popularizare în care să se facă apologia unor rezultate care n-au fost încă obţinute. Mici exerciţii de " a vinde pielea ursului din pădure". Ducerea mai departe a cercetării depinde de felul "convingător" în care se cer banii.

Cel care face treaba aceasta ajunge, însă, foarte repede să creadă că el chiar "conduce" cercetarea. În momentul acela apare "funcţionarul ştiinţific" de grad înalt. El are impresia că "răspunde" de cercetare; fiind numit în post de director, ajunge să se şi creadă director.

Prieteneşte: "Tu ştii, mă, că *eu* conduc această instituţie". Mesianic: "*Eu*, care răspund de mersul acestei instituţii". Degeaba îl întrerupi: "Toţi răspundem". Nu că nu te crede; nu te-aude. Şi cînd vrei să faci ceva, trebuie să mergi cu propunerea "la conducere". Şi te poartă cu vorba pînă ţi se scîrbeşte. Asta e funcţionarul ştiinţific cu grad înalt. Nu mai dai pe la el, nici tu, nici alţii. Şi rămîne omul singur, de ţi se face uneori milă de el; nu mai e primit "inter pares".

Dar omul nu poate rămîne singur. Şi locul de prieten "are oroare de vid". Vin alţii. Orice director are nevoie de directori adjuncţi; cînd s-a format un colectiv de directori adjuncţi, e nevoie de un prim secretar; dar acesta are un grad prea mare ca să facă "secretariat". El nu e bun decît ca să fie în "secretele conducerii".

Mie nu-mi pare rău că atîţia "mănîncă o pîine"; nici că se fudulesc. Rău e că se şi amestecă şi te împiedică să faci ce trebuie. Îţi mănîncă timpul şi îţi pun piedici. Ridică această activitate la rangul de principiu; unul a spus: "ştiinţa a ajuns, azi, un lucru prea serios ca să fie lăsată în seama savanţilor". Şi-atunci? S-o dăm pe mîna semidocţilor, că - nu-i aşa? -, cu ei ne înţelegem. Sau să dresăm pe oamenii de ştiinţă să facă aşa cum spunem noi. Noi dăm banii. Şi vine şi te-nvaţă: ca să faci matematică, să faci aşa; ca să faci fizică, să faci aşa. Nu-l iei în seamă: cîini latră, caravana trece.

Totuşi, lucrul nu mi se pare că trebuie luat în glumă.

Spun unii: dezvoltarea vertiginoasă a ştiinţei trebuie să conţină în ea propria ei negaţie; negaţia ştiinţei nu e neştiinţa, ci conducerea ştiinţei. Noi am încercat să schimbăm felul cum ştiinţa îşi creează prin însăşi evoluţia ei antiştiinţa: aceasta e opera funcţionarului ştiinţific.

Omul de ştiinţă are nevoie de cărţi, de cărţi multe. Funcţionarul ştiinţific nu înţelege. Omul de ştiinţă are nevoie de contacte cu alţi oameni de ştiinţă. Funcţionarul ştiinţific nu înţelege; el spune: cutare se plimbă prin străinătate. Uneori adaugă: şi, în acest timp, n-are cine să-i facă treaba aici în ţară. Profesorul X îşi părăseşte studenţii şi asistenţii şi se plimbă prin străinătate. Nu înţelege că, pentru el, funcţionarul ştiinţific, ceea ce-i plimbare, pentru ţara şi poporul nostru e operă de propagandă, de ridicare a prestigiului naţional. Funcţionarul ştiinţific nu înţelege: păi echipa de fotbal mi-a adus valută nu glumă, da' cartea lui Y n-a adus nimic.

Cînd nu-nţelege, e bine, o să înţeleagă; e rău cînd înţelegerea îl înveninează.

Omul de ştiinţă are nevoie să comunice rezultatele obţinute lumii întregi. Asta e meseria lui. Asta aduce ţării prestigiu. Valuta nu se obţine direct din descoperirile ştiinţifice. Protecţia muncii ştiinţifice naţionale nu se face ţinînd-o ascunsă. Lucrurile ascunse de mine le descoperă altul. Nu mi le fură. E mai simplu: îi vin şi altcuiva prin minte. Ideile ştiinţifice nu se prea fură. Cel ce le fură trebuie să le înţeleagă. Dar, în acest caz, le descoperă el. Se fură anume procedee tehnice, asta e altceva.

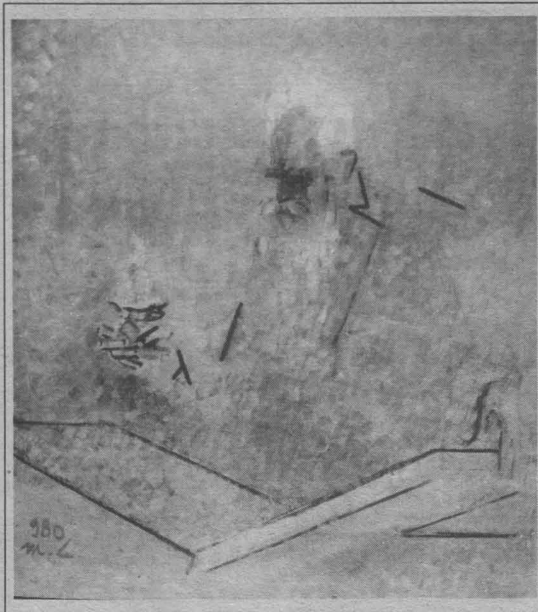
Funcţionarul ştiinţific nu înţelege lucrurile de acest tip. El ia măsuri generale şi împiedică, prin astfel de măsuri, ca o lucrare românească să fie cunoscută ca atare în lumea ştiinţifică străină. Lui îi e indiferent. El ce pierde?

Omul de ştiinţă se specializează; asta nu înseamnă că ştie ce ştie într-un domeniu din ce în ce mai restrîns; un specialist nu e caracterizat prin ce *nu* ştie ci prin *cît* de bine ştie lucrul pe care îl ştie.

Funcţionarul ştiinţific ştie să vorbească despre. El ştie să gîndească fără conţinut. Pentru el creaţia ştiinţifică e strînsă în anume planuri, anume scheme, anume organizaţie, posturi, buget: trebuie să avem 5 cercetători stagiari pentru fiecare cercetător principal; 50% din personal e încadrat la mediu, 25% în... şi aşa mai departe.

Funcţionarul ştiinţific e cel care crede că scientica s-a născut înaintea ştiinţei.

Scăpăm noi de el sau scapă el de noi?

Marius CILIEVICI: Magnum Etymologicum Romaniae

interogatoriu luat în oglindă

cum ceri eliberarea din chip-
statuie cioplită în carne şi fum?

şi ce, crezi că sîngele este un răspuns?
că moartea e o simplă adormire pe prund?
lumea mai are de rîs trei milenii la rînd
lumea mai are de plîns lumea mai are de plîns

crezi că dacă te dezbraci de tine
-turn de pulbere neagră şi rubin-
dacă plonjezi înlăuntru-ţi
ca într-un fluviu străin,
e un răspuns?

poate că somnul ne prinde într-o viaţă model
şi ne trezim dimineaţa într-o alta la fel

poate că Dumnezeu ne mută pe nesimţite
din buzunarul lui stîng în cel drept

crezi că minte doar cel care minte?
spune drept,
crezi că salvarea e doar în cuvinte?

hic et nunc

Aici stă toată puterea popoarelor
în această a opuselor cumetrie
despre virginitatea izvoarelor
doar frunzele salciei depun mărturie

despre zbaterea dintre carne şi gînd
despre fulger şi unda domoală
despre *a fost* ce a devenit *în curînd*
numai fiinţa poate da socoteală

aici e lupta cu sine a eului
aici evidenţa este nimic
aici e scîrba de sine a zeului
şi narcisismul insului mic

aici e lupta cu sine a eului
aici clitemnestra îşi este oreste
aici e scîrba de sine a zeului
aici lumea plînsului este
aici lumea plînsului este

Ion MUNTEANU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

GRAFITTI

Gheorghe TOMOZEI

EMINESCU
ÎN EFIGII MEDALISTICE

Eminescu în documente de metal" e o carte cu titlu insolit (şi cumva... metalic) pe care doi reputaţi numismaţi ne-o propun în preajma acestui Ianuar eminescian atît de sărac în documente de... hîrtie.

Autorii ei, Maria Dogaru şi Ioan Dogaru, au urmărit, prin timp, efigiile Luceafărului" din 1889 pînă azi, descriindu-le cu exactitate ştiinţifică şi ajutîndu-ne, în final, să conchidem că medalistica, departe de a-i rămîne datoare Poetului, i-a nemurit (de cele mai multe ori în strict şi absurd anonimat) memoria. Cu excepţia, firească, a efigiilor înluminîndu-i pe regii României, Eminescu a fost şi a rămas un subiect predilect al gravorilor de petale de bronz. Chipul celui mai lipsit de trufii dintre bărbaţii neamului străluceşte cu lustru „antic" în cîmpul unor medalii ce împodobesc îndeobşte cleştarele vitrinelor de muzeu, dar şi colecţiile împătimiţilor; foarte puţine sînt de găsit în casele noastre - şi e păcat -, locul lor luîndu-l cu scandaloasă proliferare micile neghiobii artizanale (din os, tinichea şi vinilin!) propuse de ceea ce ar fi "sufletul comerţului".

Trebuie spus că la noi, românii, n-a existat un cult al medaliei. În alte ţări, numărul medaliilor bătute e copleşitor şi nici cele mai serioase cataloage nu le cuprind pe toate. De la capul încoronat pînă la obscurul subşef de birou de canţilarie omagiat în pragul pensiei, aceste medalii emise fără mari dificultăţi erau, din start, *rare* - de la cîteva sute de exemplare la... unicat -, moda lor, care la noi n-a prins, avînd un caracter de galanterie medievală. Dezgropate din scrinuri uitate, de nu de-a dreptul din lut, ele îşi vădeau peste timp preţul (artisticesc) şi netăgăduita valoare documentară, înlocuind adesea stampa ori (tîrzia) fotografie. Ele sînt o fastuoasă arhivă gravată şi e de crezut că, departe de a păli, interesul pentru medalistică va fi hiperbolizat de un viitor căruia precaritatea paginii de jurnal i se va părea insurmontabilă.

Tradiţii româneşti? Bizarul Despot Vodă a bătut un ducat-medalie pe care l-a plătit cu capul. Constantin Brâncoveanu şi-a întins gîtul pe butuc şi pentru trufia de a-şi pune fălosul chip pe încă o misterioasă emisie de monede-medalii. Înainte de a vîna capul lui Mihai, cu căciulă de lup şi pană de struţ, imperialii i l-au desenat în aur şi în argint. Tot ei, cu humor-bumerang, l-au "batjocorit" pe Horea lansînd în numele lui medalii cu inscripţia Rex Daciae.

Eminescu s-a "bucurat" de o medalie chiar în anul stingerii sale, fapt absolut mirabil, încă neexplicat de biografi. Nu-l explică nici ambii Dogaru (simplă potrivire de nume), în ciuda faptului că sînt riguros informaţi. Iminenta emitere a primei medalii Eminescu a fost anunţată în "Curierul Românesc" la 20 iunie (la doar 5 zile de la moarte!) şi în "Fîntîna Blanduziei", la 2 iulie 1889, cu precizarea că ea va fi "comandată în străinătate". Cine a avut iniţiativa? Precizările lipsesc. Prezumţia autorilor cărţii că "Junimea" ieşeană ar fi decis boierescul gest e contrazisă de absenţa celui mai mic indiciu probator în documentele (extrem de bogate) rămase de la membrii celebrei Societăţi, începînd cu Jurnalul lui Maiorescu şi sfîrşind cu amintirile unor Negruzzi şi Panu. Pusă sub semnul evident al *secretului*, avansez ideea că medalia nu putea avea drept editor decît o Societate secretă şi cînd spun asta mă gîndesc la Societatea "Carpaţi" al cărei membru (cu diplomă scrisă manu propria) Eminescu devenise pare-se încă din 1881. Culorile diplomei? Le transcriu din capriciu heraldic (şi nu numai): galben, auriu, roşu, violet, albastru, negru. E o simplă părere. Doar aşa se putea păstra "conspirativitatea" unui demers cu prea multe date neştiute: cine l-a finanţat? unde s-a bătut medalia? În "străinătate"? Mai mult ca sigur (Viena? Berlin?); atunci de ce sigla gravorului e "românească" (doi delfini)?

A doua medalie, cu poveste *ştiută*, a apărut în 1909, la 20 de ani de la sfîrşitul Poetului, şi a fost scoasă de un grup de cărturari din Galaţi, avîndu-l în frunte pe Corneliu Botez. Dintre exemplarele turnate în aur - cred M.Dogaru şi I.Dogaru - se păstrează doar unul singur la Muzeul de Istorie Naţională. Eroare: un alt exemplar poate fi admirat - ceea ce fac e un denunţ? - la gîtul colegei noastre, poetesa Carolina Ilica!

Sînt inventariate alte cîteva zeci de medalii Eminescu sfîrşind, logic, cu anul centenarului morţii cînd, aproape fără ştirea Celor Doi, geloşi pe gloria Eminescului, s-au bătut (cele mai multe în provincie) mai multe fericite efigii între care străluceşte cea a lui Gheorghe Adoc, cea mai apropiată de portretul selenic (fotografia executată la Praga în atelierul Ján Tomaš - J.Tamaş la autorii noştri!), poate singura demnă de ambiţiile evocatoare, o capodoperă a genului.

Trebuie spus că, exceptîndu-le pe primele, înfăţişînd un Eminescu "bătrîn", aşa cum l-a văzut la Botoşani fotograful Jean Bieling, toate celelalte medalii pornesc de la imaginea imortalizată de (cehul? slovacul?) Tomaš: cea a Poetului *planetar*. Îl desfid pe cel ce mi-ar contrazice gîndul că nu există (n-a existat) în nici una dintre literaturi vreun chip mai *frumos* decît acesta, că Poetul nu poate fi decît *acesta*, că năpăstuita naţie a românilor l-a ivit, că şi-a aşezat, sub sfînt numele lui, visul. Fotografia lui Eminescu e preţul unei vămi: cu ea trecem în mit şi istorie. Ea e - iertare pentru formula barbară! - paşaportul cu care trecem hotare cosmice. Aşa trebuie că a fost visată fiinţa Poetului în Evropia, la Ind, ca şi la Antipozi. E, pînă acum, *singura* "fotografiere" a Poeziei.

Iată de ce, iubind medaliile Eminescu, existente şi totuşi fluide, ireale, laud volumul pe care M.Dogaru şi I.Dogaru l-au conceput, fără s-o ştie, ca pe un catalog de stele. Cer iubire pentru meşteşugul gravorilor şi "ctitorilor" de medalii cu speranţa că, în mare, în modestia noastră românească tradiţională, ne vom produce şi cu alte "scoici" gravate din oceanul gloriei şi pioşeniei...

Şi, cine ştie, dacă nu merg prea departe cu speranţa, chiar scriitorii români vor bate medaliile scriitorilor români fiindcă pînă acum n-au făcut-o. Uniunea Scriitorilor n-a bătut niciodată (nici cînd se numea Societatea Scriitorilor) pînă la, cum se zice, Revoluţie şi nici după, vreo medalie Eminescu, Eminescu cel fără Muzeu în casa bucureşteană a morţii, cel cu opera încă netipărită pînă la *ultima* literă...

Să sperăm?

De ce nu?

❑

P.S.: Dragă Marin Sorescu, am fost împreună la 15 iunie 1989 - başca Fănuş Neagu - la Ipoteşti şi Botoşani cînd numismaţii mei se nevoiau să te tragă în Societatea lor, fatal "secretă". Nu ştiu dacă au reuşit. Ţi-aş sugera - act de dreptate - ca "Literatorul" ce-l diriguieşti să bată o medalie-simbol cu Eminescu pe avers şi Macedonski pe revers spre a încheia benefic pentru cultura noastră Procesul Epigramei. Ai putea începe cu ea o colecţie. Îţi urez s-o aşezi lîngă medalia

Ştefan CĂLŢIA: Nunta

COMEDIA INUMANĂ

Ion BĂIEŞU

CU SARMAUA-N GÎT

De Crăciun, nu ştiu cum s-a făcut, dar am ajuns în America. Am mîncat curcan umplut cu portocale şi am băut vin franţuzesc de California. A fost extrem de plăcut, mai ales că acolo, la acea masă, am cunoscut un producător de la Hollywood. Unul autentic. Vînjos, tînăr, bine îmbrăcat, cu un tată corean şi o mamă la fel. Ei, şi din vorbă-n vorbă ne-am împrietenit, drept pentru care tipul m-a invitat de Anul Nou la reşedinţa lui din Long Island. Evident, toţi cunoscuţii au plîns de invidie, mai ales cei din ţară - că le-am telefonat special, ca să mă laud cu pleaşca adusă de Santa Claus (aşa îl cheamă pe Moş Crăciunul american).

A venit ziua. M-am îmbrăcat frumos, m-am bărbierit, apoi mi-am lipit nasul de geam şi am aşteptat. La un moment dat, în faţa modestului meu hotel a oprit un Bentley negru şi lucios ca o focă, în care am fost invitat de şoferul filipinez al producătorului.

Tocmai mă prinsese meciul de hochei de la televizor, cînd filipinezul frînă brusc.

- Am ajuns?

- Nu, răspunde filipinezul. Am oprit ca să luăm homelessul.

- Ce să luăm?

- Homelessul! Vagabondul! Clochardul!

Eu, neştiind engleză, mă înţelegeam cu şoferul în franceză (avusese o străbunică din Tahiti, care trăise cu Gauguin şi a cărei piele tatuată se afla expusă la Metropolitan Museum).

În cele din urmă, din clădirea asistenţei sociale a fost tîrîtă de doi negri vînjoşi o babă de circa şaizeci de ani şi o sută patruzeci de kile. Era îmbrăcată într-un palton imens, scorţos de jeg, cu o căciulă miţoasă pe cap şi un soi de şoşoni portocalii, din muşama. Ce mai avea sub palton nu mai ştiu. Cred că ultima oară cînd şi-a controlat lenjeria a fost cînd a capitulat Japonia, aşa că nici ea n-avea de unde să ştie. Cît despre miros, era pur şi simplu crîncen. Totuşi, filipinezul n-a părut deloc şocat. Mai mult, a vîrît-o pe babă lîngă mine. Tipa s-a holbat în jur cu nişte ochi galben-roşii, apoi a rîgîit satisfăcută şi a adormit, fiind în mod evident beată. Restul călătoriei nu-l mai povestesc. Cert este că la un moment dat am ajuns la reşedinţa lui Koo Yu, amicul meu, producătorul. Acolo ne aştepta un valet în livrea, care a pus-o pe homelessă într-un cărucior cu rotile şi a vîrît-o în splendoarea aia de casă. Am intrat şi eu.

După ce am trecut de icrele roşii fierte în sirop de arţar şi somonul cu stafide, Koo Yu mi-a mărturisit (ne înţelegeam în româneşte, pentru că avusese o amantă română, fostă muncitoare la fabrica de chibrite din Gherla, eşuată la Hong Kong, după un schimb de experienţă la Canton) că la ei, în America, aşa e tradiţia - să inviţi acasă, de Anul Nou, cîte un homeless, repartizat de asistenţa socială. Koo Yu, fiind un ins foarte bogat, a avut onoarea de a primi cel mai dezgustător exemplar de homeless ce a putut fi găsit în Manhattan, lucru ce-i va mări prestigiul, că mila e cea mai de preţ virtute creştinească (am uitat să spun că fusese creştinat de un misionar quaker).

Şi uite-aşa, am ajuns să stau la masa de revelion lîngă infecta babă beţivă. Tot acel uriaş salon era plin de actriţe superbe, iar de mine se rezema tomberonul acela umblător, clefăitor şi mormăitor!

Poate că aş fi rezistat pînă la capăt, dar la miezul nopţii a vrut să mă sărute lasciv, drept pentru care i-am tras o palmă şi doi pumni în gură. Şi atîta mi-a trebuit!

Imaginaţi-vă situaţia mea: la doişpe noaptea, trîntit în zăpadă în faţa unei locuinţe luxoase, undeva în America! Cînd m-a luat de guler, Koo Yu mi-a zis ceva în genul ăsta:

- De mult aflat eu romani brute, dar nu crezut pînă nu văzut pe tine. Bullshit!

Şi m-a aruncat pe scări.

❑

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Ileana VULPESCU

CARNETUL DIN PORT-HART

(Fragment de roman)

Apăreau «miracole» terapeutice cu atît mai miraculoase cu cît erau la-ndemîna oricui: chefir, frunze de aloe, clătitul gurii cu ulei, dimineața pe nemîncate, mai de curînd așa-zisele «ciuperci japoneze», frumoase, translucide, îți venea să ți le-nșiri la gît. «Bieții oameni». Diversiuni populare mărunte și nevinovate. Oricum erau mai liniștitoare decît știrile despre taberele de teroriști din Făgăraș, despre drogurile capturate de noi și vîndute-n Occident tot de «noi», despre ucigașii cu plată pe care-i închiriam altora. «Daniele, te rog, nu-mi mai spune absolut nimic. Prefer să nu știu. Ce se vede mi-ajunge». Oroarea avea asemenea dimensiuni încît uneori simplul fapt de-a-ți ajunge la cunoștință îți depășea puterea de-a îndura. Mitică Băncilă îi povestise în mare taină cîte ceva din viața lui de prizonier în Rusia. La un moment dat ea ieșise din cameră să verse: nu de silă ci de groază.

Să te faci că te bucuri că ți s-au dus copiii în locuri de care te despart mii de kilometri și-un pașaport - cu toate alergăturile pe care le implică și cu tot bunul-plac al autorităților - nu e și asta chefir, aloe, ulei, cristal japonez?

Ca să ducă o viață ca oamenii. Ca să le fie lor mai bine și mai ușor. Și ție, părinte?

Ori de cîte ori Marie-Jeanne Serafiotti vorbea despre fetele ei - amîndouă-n Elveția - ai fi zis că idealul vieții îi fusese să le crească pentru a le trimite cît mai departe de părinți. Ori de cîte ori vorbea despre fetele ei, și numai despre ele vorbea și despre Elveția, frate-său, Daniel Șerban, încerca să-i mai taie din elan, atrăgîndu-i atenția că el nu credea în fericirea părinților cu copii plecați, oricare ar fi fost avantajele copiilor acolo unde se aflau.

- Cînd faci copii, nu-i faci pentru tine, ca să te oblojească la bătrînețe, faci niște oameni în lume și n-ai dreptul să dispui de viața lor.

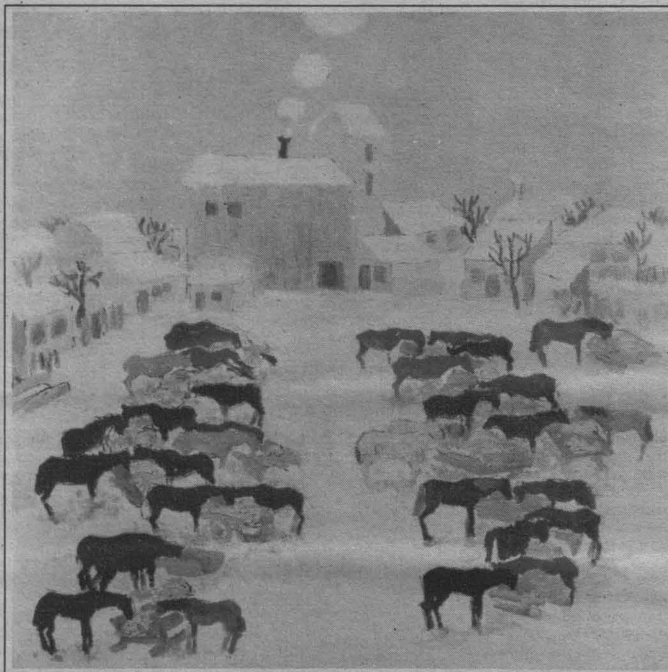
Cînd o auzea, profesorul Șerban se gîndea la replici de femei fatale: «E viața mea, fac ce vreau cu ea, o trăiesc cum îmi place, indiferent cine ce-ar zice!». Uite că apăruse și-o specie de mame fatale! «Săraca de tine, Marie-Jeanne, te iartă Dumnezeu că nu știi ce spui. Degeaba ai bărbat doctor, că tot nu știi ce-nseamnă patul de spital pentru omul care n-are pe nimeni decît personalul puțin, ocupat și despre a cărui bunăvoință și conștiinciozitate uneori e bine să nu mai vorbim. Nu știi ce-nseamnă să ți se deschidă ușa doar cînd se dă cu bromocet pe jos, cînd ți se-aduce mîncare și ți se pune pe noptieră - o poți mînca ori nu, te privește, și cînd ți se-aduce medicația, ce și cîtă ți se-aduce - o iei, n-o iei, treaba ta. Săraca de tine, cum nu știi tu că nici banii nu folosesc la nimic, iar ce-ai fost nici atît. «Soția profesorului doctor Serafiotti». Rahat. Ești domnul profesor doctor cît viața altuia depinde de tine, pe urmă nu mai ești nimic. Dac-ar fi crezut în fericirea soră-sii - fericire! - i-ar fi spus toate lucrurile astea, dar așa, la ce bun; și, la urma urmei, de ce să-l scoți pe om din prostia, din iluziile și chiar din simularea sa dacă nu dăunează nimănui?

Spre deosebire de Marie-Jeanne, Marina nu vorbea despre fiu-său Mihai, despre noră-sa și despre nepoții din Refege decît dacă era-ntrebată iar la fotografiile pe care le primeau de la ei se uita numai singură. Era destulă lume - din ce în ce mai multă - cu copii plecați. Față de cei din categoria lor, care-și aveau copiii-n țară și-o duceau precum bine se știa, Marina se simțea ca făcînd parte dintr-o mafie. Să vorbească despre copiii ei, care evident o duceau mai bine decît copiii din țară ai oamenilor - ceea ce nu era greu - i se părea nelaolcul său. Avea un sentiment de desolidarizare față de-o cauză care-ar fi trebuit să fie a tuturor. Să-i spui cuiva care nu mai spera nimic, să-i spui că ești amărît fiindcă ți-a plecat copilul în Occident semăna a ipocrizie, a ieftin premiu de consolare pentru cei care deschideau în fiecare dimineață ochii peste «epoca de aur». Oamenii deveniseră atît de bănuitori și de invidioși. Te invidiau și pentru un pachet de unt, pentru simpla presupunere că o duceai mai bine. Și urau adînc, visceral. Acumulau ura ca pe-o avere. «Ura și terorismul, arma săracului». Marina se uita și ea în oglindă și nu-și găsea fața care privea pe sine. În viața ei nu și-ar fi-nchipuit cîtă ură avea s-adune-ntr-însa. Cînd se strecurase boala asta-n sufletul oamenilor? Marina era de principiul că omul n-are dreptul să ia ceea ce nu poate de înapoi: viața. Ei bine, avea un șir de «candidați» pe care i-ar fi omorît fără nici o tresărire. «Un popor atît de bun și de iertător. Prea bun, prea iertător, prea primitor. Ce-au putut face ăștia cu noi ca să ne-nrăiască atîta?»

În cinci ani de cînd plecase Mihai, Marina mersese o dată-n Refege, o lună. Se purtaseră toți fără cusur, dar ea hotărîse că n-avea să se mai ducă niciodată pe la ei. Se mulțumea să-i vadă vara cînd veneau la Schitu. Daniel se ducea la ei din doi în doi ani. În anul cînd nu se ducea el, mergeau cuscrii, Marioara și Iancu Stein. Aceștia într-un an își vizitau fiica, în Refege, într-altul, fiul, în Israel. «Și-au făcut de dragoste și copiii ăștia. N-au stat în România cu părinții, stau acum. Eu am să-i scutesc». Marina le scria conștiincios în fiecare săptămînă, banalitățile care să n-o pună-n contradicție cu «organele». Din Refege, Marina plecase cu-o stare de jenă, un sentiment de vinovăție chiar n-avea - pentru niște discuții cu care s-ar fi putut să le răcească sau chiar să le strice copiilor niște relații atît de greu închegate între ei și niște familii de nemți. Pentru a cinsti un musafir, în Refege, ca și la noi pe vremuri, gazdele dădeau o masă cu mai multă lume. În cinstea Marinei, Myriam și Mihai invitaseră patru cupluri, nemți cu toții, două - de arhitecți, colegi cu ei, două - de vecini; doamnele n-aveau slujbă, soțul uneia lucra la FAO, al celeilalte era profesor de lingvistică romanică la o universitate. Domnul Binder, profesorul, fusese de vreo zece ori în România. Vorbea remarcabil românește. Se-arăta entuziasmat de ospitalitatea românilor, de inteligența, de cunoștințele lor, cel puțin în mediile pe care le cunoscuse. Un lucru nu-nțelegea: cum puteau românii să ofere mesele pe care le ofereau, cînd pe de altă parte se plîngeau că mor de foame.

- Doamnă, toată lumea se descurcă-n România. E-un asemenea sistem de relații: eu te servesc pe tine, tu mă servești pe mine, că toată lumea se descurcă.

- Domnule profesor, pentru mesele care vi s-au întins dumneavoastră, oamenii ăia și-au luat mîncarea de la gură pentru-o lună. Evident, dacă erau oameni obișnuiți și nu nomenclatura, care se-aprovizionează de la magazine speciale. Păcat că n-ați fost invitat în nici o familie de muncitori sau de țărani; țărani care stau la toate cozile din București ca să-și încarce în sac pîine. «Relațiile», spuneți dumneavoastră. Deci speranța regimului este corupția, fiindcă asta reprezintă «relațiile». Cred că un neamț de-al dumneavoastră definea stalinismul - astantre cele două războaie mondiale - drept un regim al crimei, temperat de neglijență. Domnule profesor, dacă singurele speranțe-ale unui popor au ajuns să fie corupția și neglijența, cred că mai rău deatîta nu se poate.

Constantin PILIUȚĂ: Cai

- Doamnă, teoretic, nu vă contrazic, dar practic toată lumea se descurcă.

- Domnule profesor, cîtă umilință, cîtă josnicie și-njosire a ajuns să cuprindă verbul ăsta, să nu mai vorbim. Vai de bieții români!

- Doamnă, românii au început să aibă un fel... de manie: se consideră cel mai nenorocit popor din lume.

- Dar și sînt! Dumneavoastră uitați că românii sînt un popor european. Raportați-i la popoarele europene. Sigur că dacă ne raportați la Biafra, la Sahel, nu sîntem noi cei mai nenorociți din lume. Dar dacă vă gîndiți că-n România sînt săli de operație în care e-o asemenea temperatură iarna încît în jurul mesei se pun casolete cu spirt medicinal și li se dă foc pentru a crește cu cîteva grade temperatura ca să nu-ți moară bolnavul în timp ce-l operezi, poate că nu ne-ați mai socoti atît de «maniaci». Și ăsta-i un biet amănunt.

- Asta nu poate fi decît un accident.

- Dacă spuneți dumneavoastră din Germania, înseamnă-ntr-adevăr că este un accident!

- Doamnă, probleme sînt peste tot. Credeți că noi n-avem? Credeți că numai foamea și frigul de care se plîng românii sînt probleme? Eu aș da, noi am da orice ca să vedem Germania unificată. Am răbda și de foame și de frig.

- Dați-mi voie să nu vă cred! Ați răbda cît? Ani de zile, fără nici o perspectivă, fără nici o speranță? Iertați-mă, dar nu vă cred!

- Dumneavoastră nu știți ce-nseamnă ca un popor să fie despărțit.

- De ce nu știu? Basarabia și Bucovina nu sînt despărțite de România?

- Dar nu e același lucru!

- De ce? Fiindcă numai în Germania sînt oameni? Fiindcă numai Occidentul există, interesează?

- Fiindcă e-o situație mult mai dramatică.

- Domnule profesor, să știți că nenorocirea altuia nu te consolează de nenorocirea proprie. Occidentul de mult ne-a făcut cadou rușilor, de cînd a-mpărțit lumea: de la Teheran și de la Yalta. Noi trebuie să mulțumim din inimă nu doar partidului ci și lui Roosevelt și Churchill. Pentru dumneavoastră, occidentalii, noi sîntem un divertisment. Occidentul are nevoie mereu de cîte-o jucărie nouă: Soljenițîn, Siniavski, Daniel, Solidarnosti. Jucării noi: cum s-a-nvechit nițel una, gata cu ea la gunoi. Estul Europei pentru dumneavoastră e un clip, un mic *show* de televiziune.

- Mamă, sînt atîtea probleme și-aici, problema asta a unificării, problema șomajului, problema alienării - copiii la 16-17 ani pleacă de la părinți, încercase Mihai să dreagă busuiocul.

- Cum ar pleca și-ai noștri dac-ar avea unde. Văd că sînt atîtea drame și-n Germania, drame pe care n-am căderea și nici dreptul să le contest, că mă-ntreb, una peste alta, de ce-ați mai plecat voi din România...

- Dacă e-așa rău în România de ce nu vă revoltați, de ce nu faceți nimic? interveni soția domnului de la FAO.

- Doamnă, dumneavoastră sînteți nemțoaică?

- Da.

- Dacă m-ar fi-ntrebat așa ceva o suedeză, o daneză, în fine, oricine altcineva decît dumneavoastră, care sînteți nemțoaică, nu m-aș fi mirat. Dar dumneavoastră, nemții, cum de nu v-ați revoltat împotriva lui Hitler? N-o să-mi spuneți c-ați fost toți naziști, c-ați fost un popor de criminali...

- Erau alte condiții, alte vremuri, răspunsese doamna după ce mai întîi înghițise de cîteva ori în sec. Și-apoi să știți, Hitler a venit la putere cu un foarte bun program social. Cu asta a atras masele.

- Și la noi, comuniștii au venit cu un program la fel de bun, identic aș zice, cu-al lui Hitler. Vorbeați de condiții și de vremuri. Dictaturile fac oricînd și oriunde același lucru. Anihilează orice drept civic al omului, pînă la anihilarea fizică.

- Dar cu ungurii cum este? întrebase doamna.

«M-aș fi mirat să n-ajungem și-aici!»

- Adică?

- Sînt îngrozitor de persecutați de cînd românii le-au luat Transilvania.

- Doamnă, mai întîi, în România nimeni nu este mai persecutat decît românii. Dac-aveți un pic de răbdare să m-ascultați, o să aflați că românii nu le-au luat ungurilor Transilvania ci și-au luat înapoi Transilvania de la unguri, ea fiind a românilor. Nu vă acuz că nu știți istoria Transilvaniei, mai ales că noi, românii, nu facem nimic ca ea să fie cunoscută. Doamnă, în anul 106 după Cristos, romanii de la Roma au cucerit Transilvania, teritoriul ei, care era locuit de un popor numit daci, conduși de un rege, Decebal. Dacii sînt strămoșii românilor, nu ai ungurilor. Din amestecul dacilor și-al romanilor am ieșit noi, românii. În 271-273 după Cristos, evident sub presiunea năvălitorilor barbari, romanii și-au retras legiunile și administrația la sud de Dunăre, lăsînd provincia în care se aflau din 106, lăsînd-o să se descurce singură. Ungurii au venit din Asia în Panonia, Ungaria de azi, abia în secolul 9. Între secolele 11 și 13, Transilvania a fost colonizată cu unguri, cu sași, rudele dumneavoastră, adică saxoni proveniți din nordul Saxoniei, și cu secui, o populație de origine turcică, se pare, venită din Răsărit în Europa centrală o dată cu ungurii. Așa a-nceput dominația ungurilor în Transilvania. Românii au fost și sînt populația majoritară în Transilvania, iar Transilvania s-a alipit României la dorința

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

ei, a Transilvaniei, în urma primului război mondial, conform tratatelor de pace de la Versailles. În 1940, sub presiunea lui Hitler, România a fost obligată să cedeze ungurilor o parte din Transilvania, pe care-n 1944 și-a luat-o înapoi pe calea armelor. Ne-am luat înapoi, noi, românii, ce era al nostru. Nu știu dac-ați auzit că-n 1944 ungurii au deportat toți evreii precum și foarte mulți români din Transilvania ocupată în lagărele dumneavoastră de exterminare. Din 150 000 de evrei și din cîți români, Dumnezeu știe, s-au întors cîteva sute. Că au exterminat trei sate românești tot atunci, cred de asemenea că nu știți. Dar să lăsăm ce ne-au făcut o mie de ani. Nu poți să-i acuzi pe cei din zilele noastre de ce-au făcut nici străbunii și nici chiar părinții lor. Ar însemna să procedăm ca-n comunism: să le facem dosare de cadre și implicit să-i facem responsabili pentru trecut. Să vorbim de ce se-ntîmplă acum. Le e rău lor, dar nici nouă nu ne e mai bine, doamnă.

- Dar ce bine știți aceste lucruri! se mirase profesorul Binder. Dumneavoastră sînteți din Transilvania?

- Nu. Le știu fiindcă aparțin unei generații pentru care țara și istoria ei erau foarte importante. Apoi, fiindcă am socotit de datoria mea să-mi împrospătez cunoștințele asupra unei probleme atît de la modă și de controversată în Occident și, după cum se vede, bine am făcut!

- Doamnă, intervine soția domnului de la FAO, dacă este așa cum pretindeți dumneavoastră, de ce toată lumea știe că Transilvania este a ungurilor?

- Din două motive, doamnă. Din vina românilor, care nu fac nimic ca să se știe că Transilvania este românească, pe de o parte. Și, pe de alta, din cauza propagandei inteligente și susținute prin care ungurii de pretutindeni nu obosesc să spună că Transilvania e-a lor, mizînd pe lipsa de informare și pe superficialitatea publicului care, de cînd e lumea, îl crede pe cel care țipă mai tare. Ungurii își susțin cu vehemență punctul de vedere în publicații și sub semnături de prestigiu, din Ungaria și din emigrație, în limbi de circulație internațională.

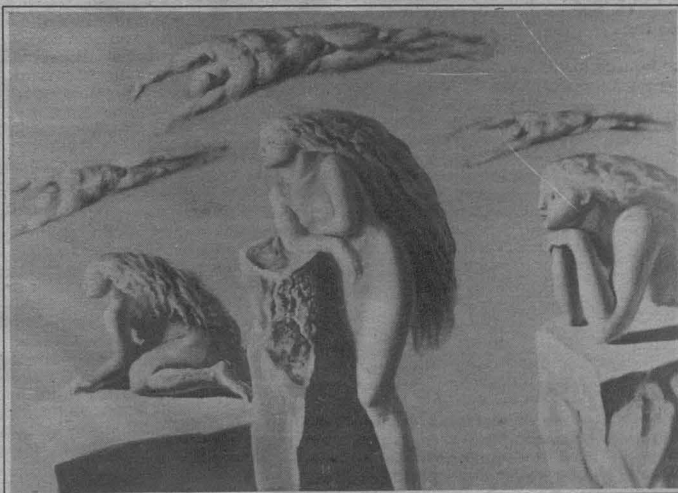
- Și dumneavoastră românii de ce nu ripostați dacă ei n-au dreptate?

- Pentru a nu-i ofensa. Regimul comunist în general, cel din România în special, are drept consens tăcerea. Ungurilor li se răspunde firav și sporadic, în cîte o gazetă literară pe care o citesc cîteva mii de români din România. În socialism nu se minte, nu se fură, nu există dezaxați, hoți, criminali, nu deraiază trenuri, nu cad avioane și nici catastrofe naturale nu se-ntîmplă. Și e bine să nu supărăm pe nimeni, indiferent ce-ar spune despre noi. Ne purtăm tot timpul ca niște delincvenți.

- Doamnă, lăsînd la o parte considerentele istorice, ungurii se plîng de groaznica lor stare actuală.

- Se plîng fiindcă ei au o Ungarie care să-i asculte. Păcat că se plîng numai de calitatea lor de minoritate și nu ca niște cetățeni români pur și simplu. Ei își raportează nivelul de trai la nivelul Ungariei, nivelul civic la nivelul Ungariei.

(continuare în pag. 15)

Sabin BĂLAȘA: Dinamică

Ismail KADARE *(Albania)*

PALATUL VISURILOR

- Dacă Tabir Serai, Palatul Visurilor, este un somn față de viața reală, spuse arhivarul, deschizînd o ușă, arhiva este un somn și mai adînc, în interiorul somnului Tabirului.

Mark-Alem pătrunse în urma lui într-o încăpere ovală, cu pereții acoperiți de rafturi înalte pînă la tavan.

- Sînt zeci de săli cum e asta, spuse arhivarul, arătînd rafturile cu degetul. Vezi dosarele alea? Se numără cu miile, ca să nu zic cu zecile de mii.

- Și sînt pline toate?

- Firește, răspunse arhivarul. Vom trece prin toate încăperile și vei putea să te convingi cu proprii tăi ochi.

Parcurgeau acum o galerie îngustă și lui Mark-Alem i se păru că e ușor în pantă. Era slab luminată de o lumină îndepărtată, provenind probabil de la lanternele celorlalte galerii sau ale galeriei circulare.

- Aici găsești totul, spuse arhivarul, încetinind pasul. Înțelegi ce vreau să zic? Dacă, într-o zi, globul pămîntesc ar dispărea, dacă, de pildă, Pămîntul s-ar lovi de o cometă, dacă s-ar face fărîme, s-ar evapora sau, pur și simplu, s-ar scufunda în abis, deci dacă globul nostru ar dispărea fără să lase alte urme în afara acestei pivnițe pline de dosare, ei bine, asta ar fi de-ajuns pentru ca să se înțeleagă tot ce a fost. (Arhivarul întoarse capul, vrînd parcă să verifice că vorbele lui și-au produs efectul dorit). Pricepi ce vreau să spun? Nici o istorie, nici o enciclopedie, cu atît mai puțin toate cărțile sfinte puse laolaltă, nici o academie, nici o universitate sau bibliotecă nu sînt în stare să furnizeze adevărul lumii noastre de o manieră atît de condensată ca această arhivă.

- Dar nu cumva adevărul acesta e ușor denaturat? riscă Mark-Alem o obiecție.

Văzut din profil surîsul arhivarului i se păru și mai ironic ca privit din față.

-Cine poate spune că ceea ce vedem cu ochii mari deschiși nu e denaturat și că, dimpotrivă, ce e descris aici nu reprezintă adevărata esență a lucrurilor? (Arhivarul încetini pasul în fața unei uși). Nu i-ai auzit niciodată pe bătrîni oftînd: Ah, viața nu-i decît un vis...

Împinse ușa și intră primul. Era o sală extrem de lungă. Ca și cealaltă, avea pereții acoperiți pînă la tavan de rafturi ticsite de dosare. Un teanc, aparent din lipsă de spațiu, era pus direct pe podea. Doi oameni trebăluiau în fața rafturilor din fundul sălii.

- Despre ce era vorba în visul tău? întrebă arhivarul.

Mark-Alem atinse cu mîna foaia îndoită din buzunar.

- Lăsa să se prevadă pieirea, în război, a multor vieți omenești.

- Ah, deci e vorba despre visuri avute în ajunul unor mari măceluri. Sînt păstrate în alt sector, dar nu te teme, le găsim noi! Visurile astea (arhivarul arătă spre rafturile din stînga sa) sînt visurile *popoarelor întunecate* iar astea, din față, ale *popoarelor radioase*.

Mark-Alem fu tentat să-l întrebe ce însemna asta, dar nu îndrăzni. Îl urmă pe arhivar, care parcurgea culoarele înguste dintre etajere. Acesta se opri în fața unui raft, îndoit sub greutatea dosarelor.

- Aici se găsește sfîrșitul lumii în concepția unor popoare ce suferă de ierni foarte vîntoase.

Atinse raftul cu mîna, de parcă ar fi vrut să-l îndrepte, apoi, întorcîndu-se spre Mark-Alem: Adesea, îi spuse, interpreții de visuri care coboară la arhivă sînt plini de ei și ne deranjează. Tu însă îmi placi, căci ești amabil și-mi face cu adevărat plăcere să-ți arăt totul.

- Vă mulțumesc, spuse Mark-Alem.

Sala lungă comunica, printr-o ușă foarte joasă, cu o altă sală vecină. Mirosul de hîrtie veche era din ce în ce mai pătrunzător și Mark-Alem avu impresia că-l împiedică să respire.

- Învierea morților... spuse arhivarul. Alah, ce orori poți găsi aici!... În fine, hai un pic mai departe. Uite Haosul: Cerul și Pămîntul contopite în toate aceste rafturi. Viața-moarte sau moartea-viață, cum vrei... Proiecte de viață de origine feminină. De origine masculină... Vino mai departe. Visurile erotice: toată sala asta și sălile vecine sînt pline de ele. Crize economice, deprecieri ale monedelor, rente funciare, bănci, falimente, totul e adunat aici. Uite comploturile. Loviturile de stat înăbușite în fașă. Intrigile guvernamentale...

Mark-Alem avea impresia că vocea arhivarului vine din ce în ce mai de departe. În unele momente, mai ales în galeriile prin care treceau dintr-o sală într-alta, nu-i mai distingea bine cuvintele. Bolta îi trimitea înapoi un ecou tremurător:

- Acum, cum... cum... vom vedea... dea... dea... visurile avute în captivitate... apti... apti... tate... tate...

La fiecare scîrțîit de ușă, Mark-Alem tresărea pînă-n măduva oaselor.

- Visurile primei perioade de servitute... zise arhivarul, desemnînd rafturile respective, sau, cum se mai numesc, *visurile primei servituți*, pentru a le deosebi de visurile ulterioare, ale captivității profunde. De fapt diferă foarte mult între ele. Ca și prima iubire, care se deosebește de următoarele. Iar de aici și pînă la capătul acestei săli sînt clasate dosarele marilor deliruri.

Marile deliruri... își repetă Mark-Alem, fără să-și poată desprinde ochii de pe rafturi. Pînă unde va continua oare traversarea acestui infern?

- Ieri, cei ce lucrează la Visul-Maestru au cercetat aici pînă noaptea tîrziu, îi mărturisi arhivarul, coborînd glasul. Nu-i de mirare, căci găsim reunite aici cele mai mari calamități, de la ceea ce anumite popoare au început să numească, de curînd, *renaștere națională*. Înțelegi, nu e vorba despre reînvierea unui mort, ci a unei întregi națiuni, genul de lucruri al căror nume nici nu îndrăznești să-l pronunți... Visurile avute în ajunul vărsărilor de sînge, ai spus?

- Da, alea.

- Iată dosarele. În general, e vorba despre visurile visate în ajunul marilor bătălii, parte dintre ele la apropierea zorilor... Bătălia de la Kerk-Kili... Bătălia lui Baiazid Ilderim împotriva lui Tamerlan. Cele două campanii din Ungaria...

- Există și bătălia de la Kosovo? întrebă el cu glas pierit.

- Vorbești despre prima, cea din 1389, dată, dacă nu mă înșel, împotriva tuturor țărilor balcanice reunite?

- Da, exact.

- Sigur că trebuie să fie. Așteaptă o clipă.

Îi întoarse spatele și dispăru printre rafturile ce se îndoiau sub greutatea dosarelor, în căutarea funcționarului ce răspundea de acest sector. Curînd se întoarse cu el.

- Ai aici cele vreo șapte sute de visuri referitoare la ea, visate toate în ajunul zilei fatale, spuse arhivarul, privind de la Mark-Alem la funcționar, al cărui cap cu trăsături ascuțite aproba fiecare cuvînt.

- Trebuie să fi fost mai multe, probabil s-au pierdut, spuse funcționarul cu o voce stinsă. O bună parte din cele rămase sînt trunchiate, cum sînt visurile transcrise în grabă, în zori.

- Adevărat? nu se putu împiedica să nu exclame Mark-Alem.

Auzise adesea vorbindu-se, la el acasă, despre această bătălie tragică.

- Visul-Maestru a fost ales și el în grabă mare, ca să fie dus o dată cu zorii la cortul sultanului.

- S-a găsit timp pentru alegerea Visului-Maestru? întrebă Mark-Alem uluit.

- Se-nțelege. Cum altfel?

- Și e aici?

- Nu, împreună cu celelalte e păstrat în sala Visurilor-Maestru, spuse funcționarul.

- Ajungem și acolo, nu-ți fie frică, interveni arhivarul.

...

Ieșiră din nou în galerie, unde vocea arhivarului ajungea la el dublată de ecou.

- Acum... cum... cum... mergem... să vedem... em... em... arhevisurile... rile... otomane... mane...

- Cum adică? întrebă Mark-Alem cînd, după ce intrară pe o ușă, arhivarul păru a-și fi regăsit vorbirea normală.

- Vechile visuri otomane, răspunse el. Primele visuri ale fondatorilor Imperiului, sau arhevisurile, cum li se mai spune.

- Au fost păstrate?

- Într-un anumit fel, da, spuse arhivarul, așa cum sînt păstrate picturile murale foarte vechi. Sînt aici, în dosarele astea.

Mark-Alem salută cu un semn din cap pe funcționarul tăcut, care apăruse între rafturi.

- Sînt puține și, tocmai de aceea, cu atît mai prețioase, continuă arhivarul. La drept vorbind, ne-au parvenit atît de mutilate, că nu putem să descifrăm decît prea puține lucruri. În ciuda restaurărilor succesive la care au fost supuse, după exemplul vechilor fresce, au rămas mai mult sau mai puțin în stare de viziuni descusute, fără legătură între ele. Asta nu le face mai puțin sacre, în măsura în care au servit drept fundament Statului.

...

- E greu să înțelegi ceva din aceste arhevisuri, chiar și după ce au fost restaurate, reluă el. Am văzut cîteva și mi s-au părut complet decolorate, aidoma tapiseriilor vechi, pe care nu se mai distinge nici un desen. Și totuși interpreții petrec ore în șir asupra lor. (Arhivarul rîse). Să am parte de spînzurătoare dacă înțeleg ceva! Stau și ei aici degeaba, prefăcîndu-se că-și storc creierii ca să descifreze înțelesuri ascunse, cînd de fapt nu se gîndesc decît la măruntele lor griji familiale, la leafa lor mică sau mai știu eu la ce. Ah, iată, în sfîrșit, Visurile-Maestru...

Mark-Alem se cutremură, de parcă i s-ar fi arătat un cuib de vipere - cu singura deosebire că viperele astea își scuipaseră de mult veninul. Dar și așa nu păreau mai puțin amenințătoare.

- Sînt vreo patruzeci de mii cu toatele, spuse arhivarul și oftă: Alah!

Mark-Alem oftă și el.

- Și acum, reluă celălalt, vino să vedem visurile Suveranilor.

Mark-Alem se aștepta să pătrundă într-o sală deosebit de impunătoare, dar sala era identică cu celelalte. Rafturile și tot restul erau asemănătoare, cu singura deosebire că dosarele purtau sigiliul Împăratului. Deasupra era scris numele fiecărui Suveran: *Somnul Sultanului Murat I, Somnul Sultanului Baiazid, Somnul Sultanului Mahomed al II-lea, Somnul Sultanului Soliman Magnificul*. Și așa mai departe...

- Aceste dosare nu pot fi deschise decît la ordinul Suveranului, murmură arhivarul. Cine încalcă această regulă, plătește cu capul. Și-și trecu palma orizontal prin fața gîtului.

Trecură apoi în alte săli, unde erau depozitate visurile popoarelor ghiaure, cele ale servituții profunde, spaimele, care ocupau trei încăperi mari, halucinațiile - se discutase îndelung dacă acestea trebuiau sau nu examinate la Tabir Serai - precum și somnul alienaților, în ultima sală.

- Ei bine, cred că acum ți-ai făcut o idee despre ce e arhiva, spuse arhivarul, cînd părăsiră această ultimă sală.

❒

(Fragment din romanul cu același titlu)

În românește de
Sanda APOSTOLESCU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

"SPAŢIUL MIORITIC"

PRIMA FILOSOFIE A CULTURII ROMÂNEŞTI (II)

Să supunem atenţiei cititorilor un aspect al *spaţiului mioritic*, admirat de unii, hulit de alţii. E vorba despre aspectul evoluţiei şi involuţiei în istoria românilor. Termenul „istorie", întrebuinţat de Lucian Blaga cu acest prilej, se referă la dimensiunea temporală a existenţei şi activităţii umane de un interes care depăşeşte sfera individuală, încercînd să integreze *într-o linie ritmică sau de vastă continuitate fapte umane care depăşesc tîlcul vieţii individuale şi cărora insul le este subjugat ca unor puteri majore.* În privinţa aceasta, istoria românilor îi apare lui Lucian Blaga sub aspecte „paradoxale" de-a lungul vremuirii ei. Exemplele sînt numeroase şi ele vor fi înfăţişate aici prin selectare şi, desigur, prin rezumare şi sistematizare. În Dacia Traiană a existat, din punct de vedere etnic, o populaţie relativ mixtă, de o remarcabilă cultură populară şi de o impunătoare civilizaţie urbană. Situaţia aceasta prezenta, sub toate aspectele, condiţii optime pentru închegarea şi declanşarea unei istorii de viguroasă linie interioară, fie în cadrul imperiului, fie independent de imperiu. Năvălirile „barbare" au zguduit şi pe urmă au distrus cadrul acestor posibilităţi de istorie. „Începuturile românismului coincid astfel cu o retragere din istorie şi din toate posibilităţile ei ritmice şi dialectice, dintr-o viaţă nu lipsită de cultură, dar anistorică" (*Spaţiul mioritic*, în *op.cit.*, p. 296).

Astfel, pentru cîteva veacuri, viaţa pre-românilor şi, apoi, viaţa românilor au fost nevoite să se retragă din istorie într-o existenţă organică, oarecum atemporală, într-o autonomie redusă dar suficientă pentru apărarea, măcar pasivă, a acestui fel de existenţă anistorică. În sprijinul concluziei, Lucian Blaga invocă termeni din limba română, care s-au păstrat, ca în nici o altă limbă romanică, în urma unui proces de lungă durată, cum ar fi, de exemplu, *pavimentum* care a derivat cuvîntul „pămînt", *veteranus* = „bătrîn", *granum* = „grîu", *stella* = „stea", *fulgur* = „fulger", *cicuta* = „cucuta", *coelum* = „cer" şi altele care, de-a lungul procesului, s-au alterat „metaforic", cum ar fi, bunăoară, *hostis* care desemna, original, „duşman" şi care a devenit, în limba română curentă „oaste". Concluzia cum că, vreme de aproape o mie de ani, pre-românii şi românii au manifestat un fel de atitudine instinctivă de autoapărare, numită „boicot al istoriei", este îndreptăţită, în ciuda tiradelor din „romanul" *Pe muchie de cuţit*, în care Lucian Blaga - MARELE IMBECIL, MARELE BEŢIV, MARELE ANONIM, a aflat în afara istoriei, alături de ADOLF HITLER şi contra lui IOSIF VISARIONOVICI STALIN - nu ştia Materialismul istoric (pe care Mihai Beniuc îl învăţase în „ilegalitate". În a doua jumătate a secolului al XIII-lea, între Carpaţi şi Dunăre s-a început un proces cu faţa îndreptată înspre viitor, tocmai invers celui care se petrecuse cu o mie de ani în urmă. „Ce mijire de auroră - scrie Lucian Blaga -, ce creştere a sentimentului spaţial de la Seneslau la Tihomir, de la acesta la Basarab, de la Basarab, pe urmă, la Mircea cel Bătrîn. Doar cîteva decenii mai tîrziu decît în Muntenia se înfiripă acelaşi proces şi în Nordul românismului, în Maramureş şi în Moldova. De la Dragoş la Bogdan, pe urmă sub Muşatini, pînă la Ştefan cel Mare, sentimentul spaţial se găseşte în exuberantă creştere" (*Ibidem*. p. 304).

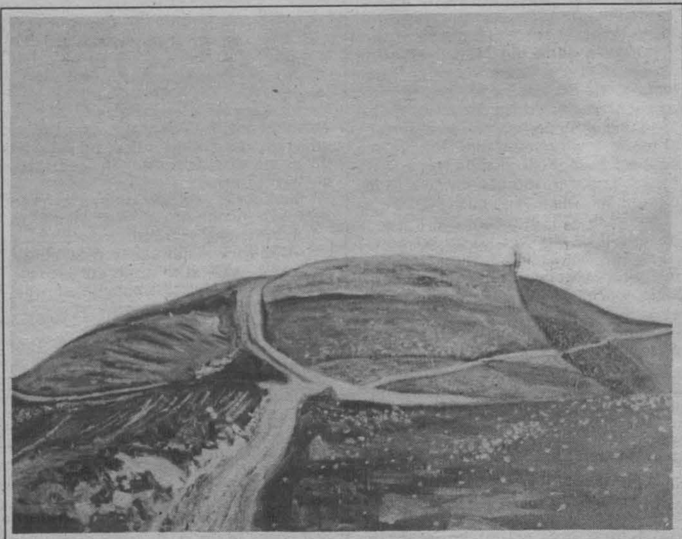
„Expansiunea Imperiului otoman" a curmat evoluţia firească a matricii culturale româneşti. Faptele de vitejie ale lui Ştefan cel Mare, ca şi cele de mai înainte ale lui Mircea cel Bătrîn, şi ca şi „faptele epice de mai tîrziu ale lui Mihai Viteazul, acel haiduc şi cruciat într-o singură persoană, care izbuteşte să mute pentru o clipă ţările româneşti" (*Ibidem*. p. 306) fac din nou cu putinţă o „retragere" din istorie. Începe în alt chip un nou „boicot al istoriei", de înfăţişări diferite, după regiuni. Ceea ce se desfăşurase pînă acum sub Ştefan cel Mare redevine viaţă anistorică sau „reacţiune românească de non-cooperare cu istoria", în care înfloreşte cultura sătească, însă pe plan *minor*, Lucian Blaga constată, cu acest prilej, că nu toate popoarele ajunse într-o asemenea situaţie fac dovada acestui fel de re-acţiune românească şi că rezultatul lor de a coopera cu istoria este, de regulă, dispariţia lor, dacă nu fizică, măcar spirituală. În schimb, românii, „boicotind" istoria şi retraşi într-o viaţă de tip organic după dispariţia lui Ştefan cel Mare, nu sînt complet lipsiţi de viaţă culturală, îndeosebi de preocupări religioase - uneori originale - şi cronicăreşti, care au precedat istoriografia modernă a românilor prin personalităţi exemplare (cu recunoaşteri internaţionale de netăgăduit). În acelaşi timp, românii participă, simbolic, la evenimente internaţionale, pe care Lucian Blaga le consideră că poartă mai mult pecetea „aventurii" decît a unor fapte istorice propriu-zise. El citează, în privinţa aceasta, personalitatea lui Vasile Lupu - „domnitor cu momente neîndoios frumoase, dar cam vanitos şi prea aplecat spre strălucire găunoasă". „Tot astfel şi faptele politice ale genialului Dimitrie Cantemir se clasează toate la rubrica aventurilor. Nu fiindcă, într-un moment de cumpănă istorică a Răsăritului - motivează Lucian Blaga - nu a prevăzut îndeajuns cine va învinge în războiul ruso-turc, ci fiindcă chiar de învingea Petru cel Mare, ţarul intempestiv al tuturor ruşilor, acesta năzuind spre moştenirea cezarilor, Cantemir ar fi fost, în orice caz, osîndit să devină ceea ce a devenit căzînd, un simplu consilier al ţarului" (*Ibidem*. p. 308).

Cu toate acestea, Lucian Blaga acordă împrejurări uşurătoare în judecăţile sale asupra domnitorilor români (echilibristică în politică, intrigi, combinaţii, aventuri favorizate de „calea răutăţilor" pe care se aflau Principatele Române, aşezate la *răspîntia unor imperii ucigătoare de naţii* (cum dovediseră alţi gînditori dinaintea sa) şi, din cînd în cînd, cîte o faptă bună, dar nu istorie. „Aproape singură, domnia şi opera lui Constantin Brâncoveanu, minunat amestec de renaştere şi bizantinism, de baroc şi de orientalism, altoit pe românism şi creştinism, ne apar, cu horbota lor artistică şi de binefaceri, ca o aluzie reconfortantă la ceea ce ar fi putut să fie «istorie românească»" (*Ibidem*.).

Păstrînd criteriile stabilite iniţial, Lucian Blaga socoteşte că în Principatele Române după Mihai Viteazul nu se poate vorbi de istorie, în înţelesul filosofic menţionat. În acele împrejurări organice şi anistorice, românii au păstrat, totuşi, un „dor de istorie", în care viaţa şi faptele haiducilor ţin loc de „istorie şi de epos". „E timpul în care înfloresc baladele haiduceşti şi care, cronologiceşte, ar fi poate de multe ori mai nimerit să fie împărţit după viaţa haiducilor, dacă am avea urme mai sigure despre ei, decît după calendarul unor domnii de pripas" (*Ibidem*, p. 309).

În Transilvania ceea ce ar fi putut lua înfăţişare istorică (*m a j o r ă*) a fost deviat, împlinindu-se hibrid pe „ poteca denaturărilor". Astfel, Ion Huniade - „splendidă personalitate" - a făcut, în multe privinţe, cu ostaşi români istorie ungaro-europeană, iar Matei Corvin, smuls din mediul său etnic, s-a transplantat într-o „Renaştere de duh străin".

Dacă, totuşi, în ciuda împrejurărilor nefavorabile, românii din Transilvania şi-au arătat felul lor de a fi, „boicotul istoriei" a nimerit pe calea lui bună, prin unele luminişuri, în timpul REFORMEI care a produs în Europa numeroase schimbări majore în viaţa sufletească a popoarelor şi în viaţa lor culturală şi politică. Românii au rămas ce au fost totdeauna: *ortodocşi*, căci greco-catolicismul din Transilvania nu a reprezentat, în vederile lui Lucian Blaga, decît „*o simplă schimbare de firmă*". Reacţiile românilor transilvăneni de a-şi păstra fiinţa lor s-au transformat, pentru scurte intervale, dintr-o rezistenţă pasivă într-o „reacţiune organizată". Această re-acţiune s-a petrecut nu numai pe plan religios (luptele contra greco-catolicismului şi prin necooperare cu romano-catolicismul), ci şi pe plan social-economic şi naţional în 1784, iar mai tîrziu, fără aspectul religios, în rezistenţa activă a lui Avram Iancu (1848).

Horia BERNEA: Deal

La începutul secolului al XIX-lea, după Revoluţia franceză şi după „cutremurul napoleonic", o dată cu înviorarea ideii naţionale în Europa, s-au ivit şi în România primele semne-acţiuni politice conştiente, care vor duce, peste un secol, după etape importante şi necesare (Unirea Principatelor, Războiul de Independenţă, Proclamarea Regatului România) la unirea politică a românilor (1918), care a deschis drumul evoluţiei fireşti de cooperare cu istoria. Drumul astfel început a fost înceţoşat de „ forme confecţionate, străine şi improprii". „Ne cuceream independenţa - scrie Lucian Blaga - prin virtuţi proprii de o parte, dar şi prin jocul forţelor europene. Nu puteam deci să ne menţinem şi să ne dezvoltăm ca stat decît integrîndu-ne în Europa, şi acceptînd, de multe ori netrecute prin nici o strungă, forme croite cu foarfeci străine" (*Ibidem*. p. 312).

Abia mai tîrziu - gîndea Lucian Blaga - matricea stilistică românească, aflată în ofensivă contra t i p a r e l o r, va umple, încetul cu încetul, pe tărîm material şi pe tărîm spiritual, cadrele vieţii româneşti de nivel major. „Poate - spune el în 1936 - numai urechile noastre sunt de vină că încă nu aud cîntecul creşterii şi al înaintării"(*Ibidem*).

„Cîntecul creşterii şi al înaintării" a stagnat în timpul celui de al doilea război mondial şi şi-a încetinit melodiile în etapele şi în peripeţiile de după 1945, împlinindu-se treptat, prin coborîşuri şi suişuri pînă în Decembrie 1989. E sigur că în această vreme s-a produs multă maculatură dar e mai presus de orice contestare că, în ciuda încercărilor de sovietizare a României, s-a creat, prin necooperare cu istoria politică oficială, şi destulă cultură *majoră*. În momente de cumpănă a istoriei naţionale abătută de la linia ei firească de evoluţie, personalităţi de seamă ale culturii româneşti (Constantin Noica şi Mihai Drăgănescu în filosofie, Sergiu Al-George şi Constantin Daniel în orientalistică, Traian Herseni şi H.H. Sthal în sociologie, Grigore Moisil, Florea Ţuţugan şi Anton Dimitriu în logică, G. Călinescu, Marin Preda, Eugen Barbu, Augustin Buzura, Ion Lăncrănjan, Paul Anghel în proză, Nichita Stănescu, Marin Sorescu în poezie, Constantin Daicoviciu, Hadrian Daicoviciu, Ştefan Pascu, Gheorghe Botezatu, Mircea Muşat în istoriografie, Dumitru Panaitescu-Perpessicius, Dimitrie Vatamaniuc, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Ştefan Cioculescu, Al.Oprea, Valeriu Râpeanu, Eugen Simion în critica literaturii şi artelor, mulţi, foarte mulţi creatori şi interpreţi în artele plastice şi decorative, muzicale şi muzicologice, teatrale şi cinematografice), alţii decît cei citaţi acum şi aici, întîmplător şi exemplificativ, au avut curajul să sfideze stigmatele unei epoci îndelungate şi, contrar dogmelor împrumutate de la puternicul prieten şi temutul vecin de la Răsărit, să dea culturii româneşti opere de mărime europeană (şi universală), "boicotînd" astfel, în înţelesul opus termenului folosit de Lucian Blaga, împrejurările nefavorabile prin care le-a fost dat românilor un destin tragic şi sublim, prin luminile lui, să-şi trăiască traiul lor ca o ondulare în spaţiu şi timp, însoţită de un sentiment de suişuri şi coborîşuri, *urmînd ritmic dealurile încrederii şi văile resignării.*

Neintenţionînd deloc osîndirea întregii epoci (1945-1989) în ramurile culturii naţionale şi nici prezentînd neajunsurile ei ca păcate capitale, se poate spune, păstrînd proporţiile şi respectul moralmente datorat lui Lucian Blaga, Mircea Eliade şi Constantin Noica, parafrazaţi prin prescurtare, că viitorul culturii româneşti depinde de români, *dacă ei vor fi ei înşişi.* Românii au un patrimoniu cultural-folcloric comparabil doar cu al Chinei, Indochinei, Oceaniei, pe care nu-l au Franţa, Germania, Suedia (Constantin Noica socotea că nici Anglia şi nici Statele Unite ale Americii), care au o cultură modernă puternică, pe care o au şi românii („*legaţi în adînc şi de romanitate şi de cultura occidentală în genere*"). Îngemănarea capitalului cultural folcloric cu cel cult modern reprezintă o posibilitate temeinică prin care cultura românească îşi va rosti fiinţa ei specifică în marea totalitate a culturii europene (şi universale).

Reînnoirea culturii româneşti prin mijlocirea spaţiului mioritic a fost şi a rămas în intenţiile lui Lucian Blaga *o problemă deschisă*. E probabil că viitorul va spori această imagine cu alte elemente (unele menţionate în *Aspecte antropologice*, *Experimentul şi spiritul matematic*, *Gîndirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*, cum ar fi de pildă, geneza şi evoluţia românilor (rădăcinile traco-geto-dacice, romane şi, mai puţin, slave, modul cum apele barbare au trecut şi pietrele străbune au rămas, stigmatele epocii fanariote şi fanariotizate din secolul de „tină fanariotă", cele din epoca noilor fanarioţi şi fanariotizaţi (1945-1989), încercări şi izbînzi de regenerări naţionale şi chinurile lor, creşteri şi descreşteri culturale de-a lungul vremurilor, axele de zone elastice, de spontaneitate şi interferenţe, eforturile românilor de a-şi păstra „*sărăcia şi nevoile şi neamul*", intervenţiile brutale ale străinilor întru abaterea românilor de la evoluţia lor specifică (inclusiv „contribuţiile" americano-ruseşti de la sfîrşitul celui de al doilea război mondial), influenţele *modelatoare* şi *catalitice* după 1989, încît, aflaţi nici în „Apus şi nici la Soare-răsare", ci, pe un „pămînt de cumpănă" în Sud-estul european, românii trebuie să-şi găsească acum, mai mult ca altădată, SINELE lor, şi în acest scop, să se închine în jurul unui monument sublim şi unic: *CUMINŢENIA PĂMÎNTULUI*.

Ion Mihail POPESCU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

SAN JUAN DE LA CRUZ

POET PRIN IUBIRE ŞI SFINŢENIE

„Un singur gînd al omului valorează mai mult decît toată lumea“
Juan de la Cruz

San Juan de la Cruz (Ioan al Crucii, cum ar suna în româneşte) face parte din acea categorie rară de creatori, care au înţeles să-şi pună întreg geniul în viaţă şi viaţa în operă. Adevăratul său profil spiritual ar putea fi reconstituit numai pe baza operei - şi cu precădere a poemelor mistice - mirabilă reflectare artistică a unei viziuni trăite. Poetul, de la a cărui trecere în eternitate se împlinesc patru secole, a văzut lumina lumii în aşa numitul veac de aur al literaturii spaniole care cuprinde secolele al XVI-lea şi al XVII-lea - de la Renaştere la baroc.

De un mare renume s-au bucurat în epocă trei scriitori mistici carmeliţi, din rîndul cărora face parte şi San Juan de la Cruz născut în 1542 la Fuentiveros, din Avila în timpul domniei lui Filip al II-lea.

În adolescenţă, ucenicеşte pe lîngă cioplitorii de statui, iar mai apoi, ca student, la Universitatea din Salamanca, îşi desăvîrşeşte instrucţia filosofică, luînd tot acum cunoştinţă de cîntecele celebre ale lui Garcilaso şi Boscan, a căror influenţă se va răsfrînge şi în opera sa. Influenţa salamantină se observă, în special, în operele sale de aspect mistico-teologic, în gustul pentru clasificări (diviziuni) şi distincţii. Se călugăreşte la Medina del Campo, oraş în provincia Valladolid, sub numele monahal de Juan de la Cruz. Ca preot călugăr celebra cu ardoare liturghia (messa), trăind în propriul său corp slujba pe care o oficia. Îi plăcea să cînte cîntece religioase, îndeosebi închinate Fecioarei... Evenimentul nepereche din viaţa sa l-a constituit întîlnirea din 1567, (avea douăzeci şi şase de ani) cu Tereza de Avila - întemeietoare a Ordinului carmeliţilor desculţi. Aderă la ideile novatoare ale acesteia, întemeind la Duruelo (un tîrg din Spania), prima mănăstire de carmeliţi desculţi... Ideile sale reformatoare întîmpină însă o mare rezistenţă din partea călugărilor, aceştia reuşind pînă la urmă să aibă cîştig de cauză şi să-l întemniţeze, în 1578, la închisoarea dinToledo. Aici îşi scrie (compune) cîteva dintre poemele sale (cîntece spirituale), precum şi cele zece poezii cucernice (*Devotas Poesias*). Privaţiunile îi vor răvăşi fiinţa. Abia de mai putea mînca. După nouă luni de aspră detenţie reuşeşte să evadeze, stabilindu-se la Almodóvar (oraş din provincia Córdoba), mai apoi, la Calvaño, ca stareţ superior. În drum trecuse şi pe la mănăstirea de la Beas, unde-şi va face multe admiratoare, ce-i vor învăţa pe dinafară poemele şi cîntecele, ca - de altfel - şi cele de la Medina del Campo. Între 1579-1581, îl întîlnim rector la Baeza, în Andaluzia, unde - ca adevărat castilian - se acomodează mai greu. De aici, în 1582, activează ca stareţ la mînăstirea din Grenada, înfiinţată cu un an mai înainte de cîteva carmelite de la Beas. Aici rămîne pînă în 1585, după care - pînă în 1587 - e numit şi activează ca vicar provincial în Andaluzia - la Sevilla şi Malaga - iar din aprilie 1587, pînă în iunie 1588, din nou ca vicar la Grenada, unde-şi compune - la cererea Anei lui Iisus - trei din principalele sale opere: *Urcuşul Muntelui Carmel, Noaptea obscură şi Flacăra vie*... Trece, apoi, în 1588, la Segovia, în 1589-90 la Madrid, apoi - în 1591- la Peñuela, ultimul popas fiind Ubeda, unde - la 14 decembrie 1591 - se stinge din viaţă, în urma unor mari suferinţe şi persecuţii venite din partea unora dintre discipolii săi. Doi ani de la moarte, va fi reînhumat de către Doña Ana, la Segovia.

Însumînd peste o mie de pagini, opera completă a lui San Juan de la Cruz se constituie într-un monument închinat iubirii de Dumnezeu şi idealului de sfinţenie, de completudine spirituală, prin iubire - o sursă inepuizabilă de frumuseţe, generatoare de sentimente dezinteresate,pure în esenţa lor...

De fapt, despre Juan de la Cruz se poate spune că a fost, este şi va rămîne omul şi poetul unei singure mari iubiri - cea a Creatorului lumii, al universului, în toată măreţia lui...

San Juan de la Cruz poate fi luat totodată şi ca îndrumător (ghid, călăuză) pentru sufletele contemplative dornice de a-şi realiza propria desăvîrşire... Aventura sa spirituală transpusă în operă (cu precădere cea poetică) se constituie într-o elevată paradigmă a sufletelor regale, hotărîte în opţiunea eroică pentru eschiva sublimă a devenirii întru fiinţă, pe calea intimităţii, a întîlnirii revelatoare cu sine şi cu Cel Prea

Juan de la Cruz *(1542-1591)*

Poemul flăcării vii

CÎNTEC ce-l cîntă sufletul în intima unire cu Cel Prea Înalt

O, tu a iubirii flacără vie
Ce cu tandreţe-mi întristezi
Adîncul sufletului, mie -
Nemaiavînd nicio-ndurare
Pune - de vrei -astîmpărare
Preafericitei întîlniri!
O, tu încîntătoare flacără,
O, tu dezmierdătoare rană,
O, mînă gingaşă, măgulitoare-atingere,
Simţind eterna devenire,
Plătindu-ţi întreaga datorie -
Murind, tu moartea ai învins!
O, vie torţă-nflăcărată,
Cu-ale cărei sclipiri luminai
Ale simţirii străfunduri adînci
Oarbe-odinioară şi obscure,
Tu, stranie minunăţie,
Căldură şi lumină Iubitului dai.
Suav şi plin de iubire,
Înăuntrul fiinţei mele te trezeşti,
Acolo, unde - tainic - aflatu-ţi-ai
sălăşluire.
C-o încîntătoare suflare,
Prisosind de glorie şi de bucurie,
Cu blîndeţe potolită mă-ndrăgeşti!

IX) Glosă celui divin („A lo Divino")

Niciodată, nu, pentru toată frumuseţea
Niciodată, nu, n-am să mă pierd,
Doar pentr-un nu ştiu ce
Pe care dintr-o întîmplare l-am găsit.
1. Dulceaţa unui bine pe cale să
sfîrşească
Unde, oare, poate să ţintească?
Să-ţi părăseşti dorinţa
Şi gustul să ţi-l strici.
Şi-astfel, pentru toată-a frumuseţii
dulceaţă,
Niciodată, nu, n-am să mă pierd,
Doar pentr-un nu ştiu ce
Pe care dintr-o îmtîmplare l-am găsit.
2. Pentr-o inimă sensibilă nicicînd
Grijă n-ai să te opreşti,
Cînd poate încă dincolo să treacă
De cumva drumul nu-i anevoios;
Nimic nu poate foamea-i potoli,
Credinţa i se înaltă tot mai sus,
Că de-un nu ştiu ce se bucură nespus,
Pe care dintr-o întîmplare l-a găsit.
3. Cel ce din iubire este-ndurerat,
De fiinţa Celui Prea Înalt îndrăgit,
Gustul vechi şi-l va vedea schimbat,
Toate gusturile şi le-a părăsit.
4. Nimic nu se cade uimit a te lăsa -
Gustul ăsta atît de schimbat,
Fiindcă străin de tot ce va urma,
Unui asemenea rău îi e cauză.
Astfel se petrece cu orice lucru
Ce de-acum îi e ca străin
Şi se bucură de-un nu ştiu ce
Pe care dintr-o întîmplare l-a descoperit.
5. Prinsă-ţi rămîne dorinţa
De frumuseţea lui Dumnezeu,
Nimic s-o mai răscumpere nu poate
Decît frum'seţea lui Dumnezeu.
Frumuseţe ce doar prin credinţă
Ţi se dezvăluie, ca s-o deguşti
La sînul unui nu ştiu ce
Pe care dintr-o întîmplare l-ai descoperit.
6. Pentr-un astfel de-ndrăgostit,
spuneţi-mi,
Nu se cade ca el să sufere,
Străină rămînîndu-i dulceaţa
A tot ce-a fost creat?
Singur de-acum, fără formă şi chip,
Nemaiaflîndu-şi fond, nici sprijin,
Se bucură nespus de-un nu ştiu ce
Pe care dintr-o întîmplare l-a descoperit.
7. Află că-n a sufletului secretă cramă,
Unde preţu-i foarte ridicat,
Petrecerea şi bucuria legătură nu mai au
Cu plăcerile de pe pămînt.
De orice frumuseţe mai presus
De tot ce e, va fi sau fu,
De-un nu ştiu ce se bucură nespus
Pe care dintr-o întîmplare l-a descoperit.

X) Glosă celui divin („A lo Divino")

Neajutorat şi totuşi sprijinit,
Orb şi-n întuneric vieţuind,
Ca o făclie pe de-a-ntregul mă consum.
Pasăre scăpată din laţ - sufletu-mi
Se desprinde de lucrul creat,
Depăşindu-şi limitele
Într-o savuroasă boemă:
Doar de Dumnezeu ajutat.
N-ar trebui, oare, să-ţi fac cunoscut
Lucrul ce mult l-am îndrăgit:
Că sufletu-mi astfel se simte
Neajutorat şi totuşi sprijinit?
În astă viaţă trecătoare
Întunecimi să-ndur mi-e dat,
Cît rău-n mine tot nu moare.
Dacă lumina îmi lipseşte,
M-agăţ de-o lumină celestă,
Căci dragostea în astă viaţă
Cu-atît mai oarbă va rămîne,
Cît sufletul pe loc îmi ţine,
Orb şi în întuneric vieţuind.
Iată lucrarea de iubire săvîrşită,
De cînd am început s-o cunosc:
Că bine-rău în mine de sălăşluieşte
Tot una-i mireasma
Şi sufletu-mi marchează.
Flacără în vîlvătaie
În mine-o simt arzînd,
Mistuind fulgerător totul
Ca o făclie pe de-a-ntregul mă consum.

Ion POPESCU-NEGRENI: *În tren*

Poemul Nopţii

CÎNTEC sufletului ce se bucură de a fi atins cea mai înaltă stare de perfecţiune - unirea cu Cel Prea Înalt - pe calea negaţiei spirituale (= cu suflet golit şi purificat de patimi):

1. Într-o noapte-ntunecată,
Arzînd de-o iubire plină de nelinişti,
(Oh! Fericită ursita ce mă conduse!)
Ieşii, fără a fi zărit
Casa rămînînd într-o plăcută odihnă.
2. Prin întuneric, proteguit de noapte,
Pe-o tainică scară, de-un nor acoperită,
(Oh! Fericită ursita ce mă conduse!)
Prin întuneric şi pe furiş,
Casa-mi rămînea într-o plăcută odihnă.
3. La sînul nopţii binecuvîntate,
Tainic, căci nimeni nu mă zărea,
Nici chiar eu nimic nu mai zăream,
Făr'de-altă lumină, ori călăuză,
Afară de cea care-n mine ardea.
4. Şi flacăra mă călăuzea
Mai bine decît lumina amiezii,
Acolo, unde Cel Prea Înalt m-aştepta
Şi despre care-aveam cunoştinţă
Fără ca nimic aici a mai fi cu putinţă.
5. O, noapte! tu care m-ai călăuzit,
Mai preţioasă decît aurora,
O, fericită noapte ce-ai unit
Pe Îndrăgit cu-al său Îndrăgitor
Prin iubire atît de-asemănători!
6. Pe inima-mi de flori acoperită,
Ce doar pentru el o păstrai
A adormit şi pentru-acest hatîr
C-o mîngîiere îl alinai,
Făcîndu-i vînt c-un evantai.
7. Zefirul ce dinspre crenel adie
Părul răvăşit i-l mîngîie,
Cu mîna de safire plină
Rana-mi de la gît el mi-o alină,
Simţurile toate întunecîndu-mi.
8. Nimic nu mai spuneam, în uitare,
De Cel Mult Iubit obrazu-mi sprijineam.
Totul se oprise. Mă părăseam
Uitîndu-mi grija, mă-nvăluiam
În frumuseţea crinilor grădinii, uitat.

Traducere şi prezentare de
Simion BĂRBULESCU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

DIMENSIUNI FAUSTIENE ÎN "SĂRMANUL DIONIS"

Fascinat, în tinereţe, de profunzimile operei goetheene, Eminescu intenţiona cu poemul *Mureşan*, rămas neterminat, să dea literaturii noastre o operă "cam în maniera lui Faust, deşi nu totuşi", cum însuşi preciza într-o însemnare fulgurantă. N-a fost să fie! Nici capitolul iniţial din *Geniu pustiu* ("Tasso în Scoţia") nu stabileşte vreo legătură mai profundă cu drama similară a lui Goethe.

Profund faustiană, însă, dincolo de implicaţiile ei speculativ-onirice rămîne nuvela *Sărmanul Dionis* (1872), reverberînd, în gama unei tradiţii creştine, ideea "paradisului pierdut", adică drama *îngerului căzut*. Încă de la lectura din seara zilei de 1 septembrie 1872, junimiştii simţiseră miezul faustic al problematicii, dar remarca s-a pierdut repede în noianul de filosofie şi fantastic răscolit de scrierea eminesciană, rămînînd pînă azi un deziderat al interpretării critice tranşante, clare, probatorii. Nuvela a fost citită, pe rînd, cînd ca un produs al unei prodigioase imaginaţii romantice animate de teorii (motive) filosofice (platoniciene, kantiene, schopenhaueriene) şi magie (zoroastrism, alchimism), cînd ca o veritabilă poemă "enigmă de la început pînă la sfîrşit"...

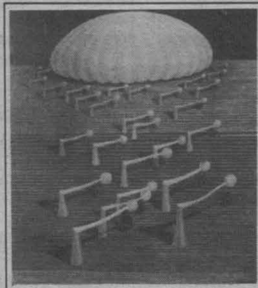
Sărmanul Dionis e, fără îndoială, o nuvelă fantastică, supraveghează îndeaproape de fervoarea unei jubilaţii eseistice. Dincolo de *motivul umbrei* şi de *o magie a metempsihozei* (pe care A.von Schlegel - şi apoi Schopenhauer în *Die Welt als Wille und Vorstellung*, Cartea a IV-a - o explica după scrieri egiptene ori indiene, temă frecventă la Goethe, Novalis, Lessing, dar şi la Gautier, amintit de Eminescu în finalul nuvelei) tema centrală rămîne cea legată de mitul biblic, iudeo-creştin al "îngerului căzut", ispitit de păcatul luciferic al cunoaşterii absolute şi sancţionat ca atare de instanţa supremă.

Pornind de la *Biblie*, Eminescu trebuie să fi cunoscut acele legende apocrife bogomilice privind mitul căderii adamice şi, desigur, *Paradisul pierdut* (1667) al lui Milton, despre care Ion Heliade Rădulescu, autorul *Anatolidei*, afirma că poate fi socotit un veritabil "model de epopee creştină". Tipologia marilor damnaţi romantici (Faust, Manfred, René, Lara, Childe-Harold...) aminteşte de una de sorginte iudeo-creştină (Adam, Cain, Demonul, Saul). Între acestea din urmă, Demonul ne exprimă o relaţie de opoziţie netă, ca în celebra revoltă miltoniană, unde Satan e pornit pe calea de a face "din oameni, dumnezei". Despre o "superioritate" a Demonului în relaţie cu dumnezeirea vorbea cu fervoare chiar Schelley (*A defence of poetry*). Personaj fascinant-himeric în metafizica sa exponenţială, Demonul va polariza "psihismul ascensional" (Bachelard) nonconformist al marilor romantici, de la Vigny, Hugo şi Byron la Lermontov, Eminescu şi Macedonski.

Satanismul eminescian trimite,aşadar, la mitul căderii adamice, personajul biblic fiind considerat exponenţial (v.Diel, Ricoeur), exteriorizînd o *angoasă* care "este a speciei", implicînd aşadar pe om într-o istorie a speciei (Sören Kierkegaard). Interesant e de observat că la Eminescu spiritul satanic tinde, prin orgoliu, să concureze şi, prin rebeliune, să substituie instanţa supremă, divinitatea. Cuplul Dan-Maria este, prin excelenţă, un cuplu adamic stăpîn peste un rai poartă rămasă pururi închisă, veghează tutelar de ochiul de foc încoronat de "un proverb cu literele strîmbe ale întunecatei Arabii". Proverbul rămăsese o enigmă chiar pentru îngeri. Starea de graţie paradisiacă se va dovedi evanescentă, de vreme ce Dan se simte obsedat de eternul semn arab de pe

"Cvasi-clepsidră"

"Pseudo-peisaj"

Elena URDĂREANU-HERŢA

selenar (o existenţă edenică, dar de data aceasta terestră, trăieşte şi cuplul Ieronim-Cezara sau cel macedonskian Thalassa-Caliope).

Graţie cărţii lui Zoroastru (satanismul eminescian trimite frecvent la gnozele şi mistica asiatică, ca în simbolismul gnostic din *Demonism*), - carte ce era "proprietatea lui dreaptă" -, Dan se deteaşează de propria sa umbră, căreia îi transferă întreaga identitate terestră, şi simte cum "mintea mea devine clară ca o bucată de soare". El îşi invită iubita la o călătorie "prin oştiri de stele", "prin ţării de raze", "departe de acest pămînt nenorocit şi negru", într-un paradis selenar de o debordantă fantezie barocă. Onirismul simbolic aminteşte de topografia paradisiacă din atîtea creaţii, între care trebuie amintită neapărat *Dacă treci rîul Selenei*. Dan e deja un demiurg, de vreme ce închipuirea lui "urieşească" a făcut să apară "doi sori şi trei luni" pe albastra adîncime a cerului, iar dintr-un şir de munţi îşi ridică - într-un cadru antic - inimaginabilul palat selenar ("*demonicul* său palat", s.n.), cu colonade, streşini stîncoase, sure, scări abrupte ce coborau către un "fluviu măreţ". E un spaţiu paradisiac, adică proteguitor, securizant pentru cuplul adamic rătăcitor în el şi învăluit de armonii eterne. Cuplul e unul nesupus păcatului, reeditînd ipostaza adamică de dinaintea ispitei serpentifere: Maria adormea între perini "pe cînd stelele albe sunau în aeriene coarde rugăciunea universului", iar "el adormea în genunchi", adorîndu-i mistica frumuseţe. Nimic senzual, nimic impur, ci doar o apropiere mistică, revelaţionistă, care "îl umplu de geniu şi de-o nouă putere" (adevărata "ispită", de natură luciferică, se va strecura în sufletul său vizînd alte resorturi motivaţionale). În tot acest paradis etern, Dan va avea revelaţia unei "armonii prestabilite între gîndirea lui proprie şi viaţa cetelor îngereşti".

Un singur loc, în toată această topografie selenară ce se modelează armonios după gîndirea plină de geniu a cuplului serafic, îi rămîne inaccesibil: e *doma lui Dumnezeu* , străjuită de o "doma lui Dumnezeu". Îngeri omniscienţi îl înconjoară pretutindeni, vorbindu-i ca din scriptură, sugerîndu-i oarecum limitele spiritului său:

"De ce cauţi ceea ce nu-ţi poate veni în minte?"

sau:

"De ce vrei să scoţi din aramă sunetul aurului? Nu-i cu putinţă."

Însăşi Maria îi aminteşte că atunci "cînd Dumnezeu vrea, tu gîndeşti ceea ce gîndesc îngerii." Spiritul iscoditor, luciferic al eroului e de nestăvilit. El vrea nici mai mult nici mai puţin să vadă faţa lui Dumnezeu, la care un înger îi aminteşte axioma credinţei: "Dacă nu-l ai în tine, nu există pentru tine..." Încercînd să creadă că-l are în sine, Dan simte cum îngerii cîntă după gîndirea lui şi cum lumea întreagă se mişcă după voinţa sa. Gîndul că el însuşi ar fi egalul lui Dumnezeu, îl pierde. Nici nu apucă să rostească întreg numele Domnului ("*Oare fără s-o ştiu nu sunt eu însumi Dumne ...*"), că sancţiunea vine prompt. Vuietul unui clopot uriaş spintecă bolţile şi năruie ordinea, iar Dan "se simţi trăsnit şi afundat în nemărginire: «O, gînd nefericit!» aiuri el. Spasmotic ţinea în mîna lui cartea lui Zoroastru, instinctiv rupse mărgeaua pămîntului de la gîtul Mariei. Ea cădea din braţele lui... ca o salcie neguroasă ce-şi întindea crengile spre el, şi striga căzînd:

- Dane! Ce m-ai făcut pe mine?

Şi un glas răsună în urmă-i:

- Nefericite, ce ai îndrăznit a cugeta? Norocul tău că n-ai pronunţat vorba întreagă!...

Rupt ca de-un magnet în nemărginire, el cădea ca fulgerul, într-o clipă cale de o mie de ani. Deodată întunericul dimprejurul lui deveni liniştit; negru-mort, fără sunet şi fără lumină..."

Aşadar, o *cădere* din paradis, un *înger căzut* , sancţionat de instanţa supremă pe care gîndise s-o concureze, s-o substituie! E admonestarea unui Iehova, conştient a stăpîni exclusiv peste o eternitate ce i se cuvine! Gîndul *îngerului căzut* trimite la nenumărate pagini din *Biblie* . Iată, spre exemplu, în *Isaia* (Cap.14, 13-15) viziunea *şeolului* (iadului), cu care este răsplătită de un Savaot-domnul apostazia unui Babilon ieşit în afara ordinii divine, supradimensionat de orgoliu şi tiranie:

"Tu care ziceai în cugetul tău: «Ridica-mă-voi în ceruri şi mai presus de stelele Dumnezeului celui puternic voi aşeza jilţul meu! În muntele cel sfînt voi pune sălaşul meu, în fundurile laturei celei de miazănoapte./ Sui-mă-voi deasupra norilor şi asemenea cu cel Preaînalt voi fi.»/ Şi acum, tu te pogori în iad, în cele mai de jos ale adîncului!(...)/ Eu mă voi scula împotriva lor, zice Domnul Savaot, şi voi nimici numele Babilonului..."(Biblia, Bucureşti, 1968, p.688, 13-15, 22).

Într-o redactare bogomilică a versetelor din *Isaia* se arată că îngerul "s-au trufit întru sine" spre a "se face asemenea celui înalt", trufie ce "l-au surupat în prăpăstiile iadului, împreună cu toată ceata, şi s-au făcut draci, adică din luminoşi în întunecoşi." (M.Gaster, *Literatura populară* , 1883, cap. IV, *Pentru draci*).

Dan se dovedeşte, altfel zis, un Iov ispitit, dar, spre deosebire de acesta, căzut în păcatul luciferic al cunoaşterii, al identificării. Astfel de ispite sînt, în miturile iudeo-creştine, aproape omniprezente, şi ele au consacrat imaginea îngerilor apostaţi (v. Heliade, *Anatolida* - "Căderea dracilor"), a demonilor rebeli (v. rebeliunea satanică miltoniană, una din cele mai pregnante din întreaga literatură a temei).

Ajunşi în acest punct al comentariului, nu avem decît să înţelegem că "rebeliunea"/ faustianismul călugărului Dan fusese oarecum "programat" de însuşi bătrînul evreu Ruben, înţeleptul ce îl avea pe tînărul călugăr drept discipol la Academia de la Socola! Satanismul bătrînului dascăl de metafizică exprimă întregul scenariu al îngerului căzut, pe interpretarea căruia merge eseul de faţă. Sub "faldurile" ademenitoare ale magiei şi metempsihozei, sub care îl ademeneşte pe tînărul însetat de experienţe metafizice, Ruben exprimă enigma unui satanism de sorginte faustiană. Bătrînul evreu este un Mefistofel, care, dincolo de explicaţiile cu care îl ajută pe Dan să-şi descopere propria-i profunzime (avatarul, dedublarea), îşi recrutează discipolul într-o experienţă *pro domo* : "Crezi că te-aş fi ales discipol al meu, de nu te ştiam vrednic şi adînc? Tu eşti o vioară, în care sunt închise toate cîntările, numai ele trebuiesc trezite de-o mînă măiastră, şi mîna ce te va trezi înăuntrul tău sunt eu." Împărtăşindu-i, ca dascăl, "toate îndoielile, dar şi toate descoperirile lui tăinuite", Ruben este, în esenţă, un Lucifer, ce-şi ispiteşte şi măguleşte învăţăcelul că poate dobîndi, prin vrednicie, "chiar o bucată din atotputernicia lui Dumnezeu, voinţele ţi se realizează după gîndirea ta... se-nţelege, împlinind formulele, căci formulele sunt veşnice ca cuvintele lui Dumnezeu, pe care el le-a rostit la facerea lumei, formule pe care le ai toate scrise în cartea ce ţi-am împrumutat-o". "Cartea" oferită lui Dan de bătrînul evreu se poate citi cu folos numai după un cifru magic. Citită filă cu filă, "în şir", taina cea mare rămîne "neînţeleasă", citită din şapte în şapte file, adică după un cifru magic, cartea capătă "o limpezime dumnezeiască în fiecare şir": "Aceasta e o taină pe care nici eu n-o pricep - îi precizează magistrul magician - şi se zice că unui om încredinţat despre fiinţa lui Dumnezeu nici nu-i poate veni în minte cugetul ascuns în această ciudată numărătoare..."

Sinceritatea bătrînului dascăl pare credibilă, de vreme ce, la modul impersonal, îi face cunoscută tînărului învăţăcel primejdia unei eventuale dezlegări a tainei ce-o cuprinde Cartea:

"Se zice că diavolul, înainte de cădere, i-ar fi plesnit în minte această obscură idee şi de atuncea a căzut. De ţi-ar veni în minte, să ştii, se risipesc toate dimprejuru-ţi, timp şi spaţiu fug din sufletul tău şi rămîi asemenea unei crengi uscate, din care vremea asemenea a fugit. Neştiind eu însumi această taină, căci, cum am spus, nici nu sînt în stare să-mi treacă prin minte, nici nu te pot sfătui în această privire." Sinceritatea evreului este, în realitate, o înscenare, o provocare, o disimulare, o capcană. Viclenie veche de alchimist în slujba Satanei!

"Cartea lui Zoroastru" este, aşadar, o diversiune satanică, căci, dincolo, de experienţa expansiunii în timp şi spaţiu, dincolo de dedublare şi de părăsirea propriilor umbre (identităţi), Dan şi Maria vor fi propulsaţi, de fapt, într-o ispititoare dramă a păcatului. Toată aventura lor selenară, tot onirismul serafic de aici nu sînt decît o promisiune a iadului (căderii), pardosit cu fast dezinvolt, paradisiac.

Bătrînul Ruben ştie aceasta. El este în realitate Diavolul, marele Satana, Alchimistul de suflete, hirsutul cabalist rembrandtian, care jubilează de mulţumire şi rămîne să aştepte sfîrşitul. Îndată după plecarea lui Dan, locuinţa lui Ruben "se prefăcu într-o peşteră cu pereţii negri ca cerneala, luminarea de ceară într-un cărbune plutitor în aer, cărţile în beşici mari de steclă, la gură legate cu pergament, în mijlocul cărora tremurau într-un fluid luminos şi vioriu draci mici spînzuraţi de coarne, care zupăiau din picioruşe. Ruben însuşi se zbîrci, barba-i deveni lăţoasă şi-n furculiţe ca două bărbi de ţap, ochii îi luceau ca jeratic, nasul i se strîmbă şi se uscă ca un ciotur de copac şi scărpinîndu-se în capul lăţos şi cornut începu a rîde hîd şi strîmbîndu-se:

"- Hîhî! zise, încă un suflet nimicit cu totul!

Dracii se strîmbau rîzînd în beşicele lor şi se dădeau peste cap, iar Satana îşi întinse picioarele lui de cal, răsuflînd din greu.

- Mult a trebuit pîn' l-am prins în laţ pe acest călugăr evlavios, dar în sfîrşit... hîhî...totuşi.... totuşi.... are să-l nimicească bătrînul meu duşman. I-am spus că nu-i poate veni în minte gîndirea tăinuită de numărătoarea cărţii?... Trebui să-i vie..... trebui să-i vie.... Mie de ce mi-a venit? Pentru c-a trebuit să-mi vie!..."

Aşadar, Dan va trebui să reediteze o experienţă pe care însuşi bătrînul Ruben, în laboratorul său de alchimist faustic, o făcuse. Drumul va fi, desigur, pardosit cu intenţii frumoase, iar paradisul va fi cît mai opulent, cosmic şi exotic. "Pactul" (pe care îl făcuseră un Faust sau un Manfred) va fi reeditat, Dan neştiind, de fapt, ca va fi angajat într-o aventură de tip luciferic. Sancţionat de Divinitatea supremă tocmai pentru că încercase s-o concureze, el va fi aruncat în hăuri şi va ajunge pe pămînt în ipostaza de *înger căzut*. Un cuplu adamic cu stigmatul angelismului apostat. O revenire la condiţia existenţei terestre, la primordialitatea instinctuală, impură.

Z. CĂRLUGEA

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

ARTE PLASTICE

LUMI PARALELE

Construit la începutul secolului al XIX-lea, de către boierul Constantin Faca, vîndut apoi vistiernicului Romanit pentru ca, la scurt timp, să devină proprietate a statului, palatul de la intersecţia Căii Griviţa cu Calea Victoriei îşi va salva, poate, existenţa datorită recentei inaugurări a Galeriei "Catacomba" (5 dec.1991).

Să mă explic. În primul rînd, puţine edificii de asemenea anvergură, ce-au înmagazinat evenimente desfăşurate de-a lungul aproape a 200 de ani, mai stau azi, la noi, în picioare. Nu-l apăr pe Ceauşescu dar stihia demolărilor l-a precedat, pentru ca să-i revină "dreptul" lui Nero.

Apoi ruinată de ministerele care i-au modificat planul iniţial, lărgind-o, extinzînd-o, în funcţie de interese (1883), clădirea a fost livrată, cu pompa de rigoare, unui hibrid conglomerat muzeal, prin august 1978. Totul se făcuse în pripă, totul era menit a distruge ideea de colecţie şi colecţionar, profanîndu-se vraja irecuperabilă a vechilor aşezări (muzeele Zambaccian, Oprescu, Dona, Avachian etc).

Fie! Oameni, natură, obiecte ne-am supus unui destin implacabil. Pledoaria reîntoarcerii la bunele obiceiuri, întîlnită, ici colo, în rarefiata democraţie post-"revoluţionară", s-a topit în meandrele intereselor de ultimă oră. Lady Macbeth şi soţul său se simt mai puţin vulnerabili decît acest "Muzeu al colecţiilor", întemeiat pe dizlocarea şi anihilarea personalităţii. O groapă comună, urmînd morţii colective, aceea de care se temea Mircea Eliade prin anii '38.

.Bun! Dar în pofida aparenţelor, în pofida unui minim fast cuvenit (unele săli îşi exercită cu chiu şi vai destinaţia finală), în pofida dorinţei autenticilor muzeografi de a-l restaura ştiinţific (asta înseamnă bani!), făcîndu-i transfuzii cu „tinereţe fără bătrîneţe", actuala clădire, virtual monument, reia cu tristeţe celebra formulă potemkinistă. Dincolo de fragilii pereţi ornamentali, ce înşeală ochiul neexperimentat, se află chiar o groapă! Aici, în groapa cu lei, fără lei, destinată primilor credincioşi. Editura "Harisma" în colaborare cu expiatorul "Muzeu al colecţiilor" inaugurează, aşa cum spuneam, Galeria "Catacomba".

Sub titlul "Apa", Sorin Dumitrescu, primul expozant, primul temerar, ne invită, intenţionat sau nu, la iertarea unor păcate (ale Muzeului, bineînţeles!). Groaza de diletantism, practicat ca-n codru la noi, erudiţia, prin care tensiunile şi conflictele se anulează, sperăm, lupta cu propriul orgoliu, proclamat uneori drept unic reper, l-au făcut pe cunoscutul pictor să imagineze nu un spaţiu expoziţional ci o supapă de trezire a spiritelor. "Dacă însetează cineva să vină la mine şi să bea" - rostea Domnul nostru, Isus Cristos, în ziua cea mare a praznicului (Sfânta Evanghelie cea de la Ioan 7/37)."Cel care crede în mine, rîuri de apă vie, precum a zis scriptura, vor curge din pîntecele lui" (Ioan 7/38). Şi-ntr-adevăr, din pîntecele acestui palat depersonalizat, cum s-a voit cu obstinaţie, aşa cum se inteţionează cu Cotrocenii, în ziua a cincea a lunii decembrie, a ţîşnit apa vie. Să nu-i cerem magicianului să ne deconspire întregul eşafodaj! Să luăm lucrurile ca şi cum ar fi existat de la sine! Să uităm că există instalaţii electrice şi că se pot face savante regii de lumină. Superflue, aceste elemente, teribil de concrete, sînt înghiţite de autenticitatea stării propuse: starea de graţie. Aşa cum scrie în epistola ce protejează demersul: "în sînul sleit al unei biserici abia tolerate de comunism, au apărut timide, dar nu lipsite de fermitate, *catacombele estului* ... Interesul catacombei estice basculează autoritar înspre exigenţele căutării febrile a înnoirii expresiilor unui conţinut unic, răscolitor, venit ... ca privilegiul unei "bunevestiri estetice" (Sorin Dumitrescu, "Catacombele estului-despre înnoire şi noutate"). Sursele înnoirii, susţine autorul programului (căci sperăm într-un program expoziţional de durată şi bine pus la punct ideatic), Sorin Dumitrescu, se află nu în trapezistele încercări ale avangardei de a ne ţine cu sufletul la gură, ci în reîntoarcerea la Tradiţie, la "adevărul tuturor conţinuturilor, revelat dumnezeieşte, o dată pentru totdeauna, acum 2000 de ani".

Teatrul de mistere medieval a încercat-o, în felul lui. Pretutindeni s-au aflat şi farseuri şi scamatori de duzină, apţi să vîndă şi să se vîndă pentru cîţiva dinari în plus.

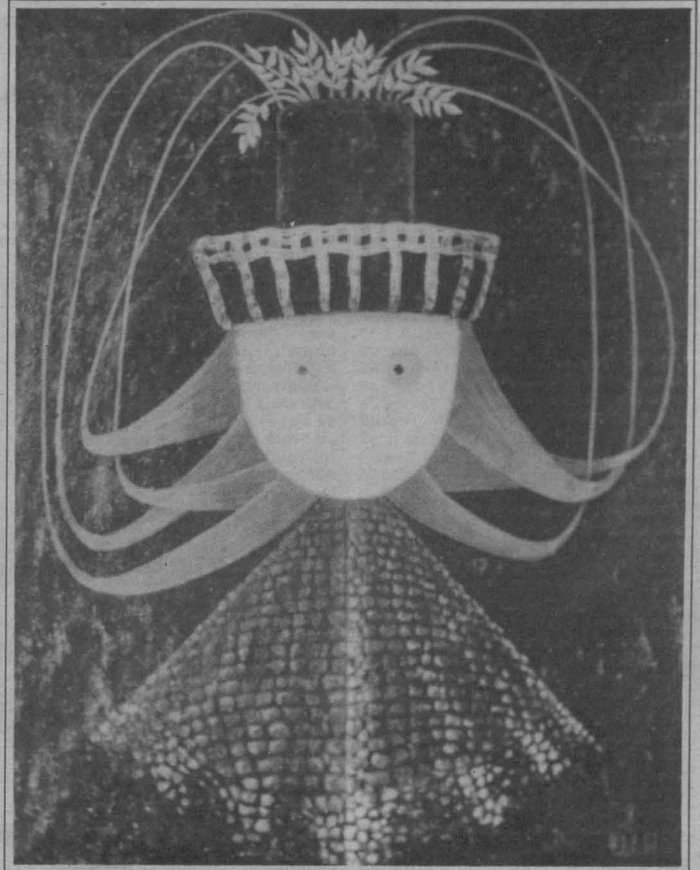
Personal, îl eliberez pe Sorin Dumitrescu de orice intenţie pur scenografică. Am avut senzaţia (nu încerc să transmit starea mea nimănui) că artistul mi-a făcut drum spre o dimensiune atemporală, un drum deschis către misterul totalităţii, uitînd, pentru o vreme, proba labirintului. Eram aici, atunci, faţă în faţă: eu şi lumina. Acea Lumină care tînjim să ne picure în suflet la toţi, cei de bună credinţă. Structura spaţiului ecleziastic sau icoanei mi s-a părut ca la începuturi. Într-un întuneric binevoitor, într-o estetică economă, "votînd sărăcia mijloacelor", dar infinit născătoare de simboluri puternice, rezemătoare, m-am simţit Acasă. Pasiunea,drama, suferinţa pentru Daniel (Turcea?), pentru nenumăraţii sacrificaţi pe eşafodul renaşterii, într-un decembrie care ne arde, pe unii chiar cu fierul roşu, rămîn undeva, în semiobscuritate. Nu din neglijenţă, ci din pudicitate, lăsînd întîietate apelor virgine, străluminate de Duhul alcătuirii noastre viitoare. *Poate doar* Georges de la Tour, El Greco, Rembrandt ... mi-au dat de gîndit la fel de mult ca această propunere de re-alcătuire a fiinţei, undeva în pîntecele unei clădiri, tiranic distrugătoare de cultură. *Poate doar, dacă* acidul portret creionat lui Sorin Dumitrescu de către Andrei Pleşu, în paginile "României literare", va păli, lăsînd drum "suflării vii care face să se audă cuvîntul în acelaşi timp cu tăcerea din care provine" (Vladimir Loski).

* * *

Culoarul tapisat cu efigiile celor căzuţi în decembrie '89 (Galeriile "Orizont" - b-dul N. Bălcescu) mi-a amintit de recentul proces de la Timişoara. O mare nepăsare, izvorîtă din grija de zi cu zi, invada trotuarul alăturat. Ne despărţea doar un geam. Ne despărţea, poate, şi o concepţie despre viaţă, despre lume. Mă uitam la recentele palimseste (acoperirea pereţilor, din două în două săptămîni cu alte şi alte lucrări, justifică întrucîtva termenul), semnate Georgia Lavric, şi-mi căutam o explicaţie pentru apetitul religios din ultima vreme. Explicaţii multiple, mai mult sau mai puţin justificate. Înclin să cred că Georgia Lavric nu trişează, în pofida aspectului jucăuş la care trimite însăşi tehnica abordată (vezi formula patch-work, adică a obiectelor confecţionate din petece). Îmi fuseseră arătate, nu demult, tărtăcuţe pictate cu scene biblice, respingînd ideea din start. Aici, la Galeriile "Orizont", se păstrează totuşi, în limitele spaţiului expoziţional rigid, atmosfera de sacralitate.

Nu încercaţi nici o paralelă între ceea ce se petrece la Galeria "Catacomba" şi ceea ce vă întîmpină la "Orizont". Se forează la alte adîncimi, sînt alte intenţii, alte universuri. "Extrem de auster la nivel tematic, postind cel mai adesea cu închipuirea, demersul prodromic al catacombei este altfel decît exprimările artei povera, care exclamă sărăcia" - scrie Sorin Dumitrescu. La "Orizont" arta povera nu-i chiar povera de vreme ce utilizează nobile eşantioane din tradiţionalul costum de Muscel sau altele, asemănatoare (brîie, dantele, zgărdane ...). Georgia Lavric are, indiscutabil, gust. Dar nu despre gust este vorba. Tentaţia spre spectacol, bine agrementat cromatic, îndrumă altcumva decît am fi dorit noi. Starea de meditaţie, de reculegere, de exerciţiu interior, atît de necesar, de re-formulare imagistică, sînt mimate sau chiar ignorate. Nimic condamnabil! Ce se face, se face bine, cu dragoste, cu devotament, destinat însă sferei decorativului, acelei sfere la care biserica a apelat tîrziu, foarte tîrziu, atunci cînd credea că toate drumurile sînt deplin netezite. Chiar starea sărbătorească, de praznic, cu urmele ofrandelor încă descifrabile, ar revigora, poate, în alte condiţii, amintirile copilăriei cu Moş Niculae şi Moş Crăciun... în nici un caz "sărbătorile de iarnă", din tiparele cărora cu greu vom ieşi. Cadoul Georgiei Lavric (cu toate trimiterile lui etnografice şi religioase, într-o interpretare liberă) a venit puţin prea devreme. Sîntem încă o turmă de cîini vagabonzi în bătaia viscolului. Să fie iarna nemulţumirii noastre?

Ruxandra GAROFEANU

Elena URDĂREANU-HERŢA: Marionetă

Elena URDĂREANU-HERŢA: Eppur si muove

TEATRU

Festival I. D. Sârbu la Petroşani

Există în istorie povestea unui doctor suedez bolnav de plămîni, care fiind dat mort de către medici, din ambiţie şi încăpăţînare s-a apucat de sport şi s-a vindecat, apoi a devenit un sac de muşchi. Cam aşa s-a petrecut şi cu teatrul din Petroşani. După o lungă perioadă de agonie, a început să-şi revină, încet-încet. O stupidă politică culturală dusă de fostul Consiliu al Culturii şi cîţiva directori nepricepuţi a făcut ca trupa teatrului să se destrame şi numărul de spectacole să scadă vertiginos. Astfel, s-a ajuns la situaţia în care teatrului i se pregătea desfiinţarea. Un grup de mafioţi locali rîvneau clădirea, în ideea de a o transforma într-un soi de cîrciumă-videotecă şi probabil c-ar fi reuşit, dacă nu s-ar fi opus energic cei cîţiva actori ai teatrului şi secretarul literar, devenit apoi director.

Dumitru Velea, noul director, deşi poet, a reuşit să dea dovadă de o fermitate exemplară, mobilizînd întreaga trupă a teatrului pentru a ne oferi, acum, la jumătatea stagiunii, patru premiere. A dat afară pe leneşi şi hoţi, a reparat faţada clădirii, dărăpănată după ani de nepăsare, a înfiinţat o fundaţie ce poartă numele marelui scriitor Ion D. Sîrbu, originar din Petrila (astăzi şi teatrul poartă numele fostului elev al lui Blaga) şi acum a organizat chiar un festival de teatru. Cu mijloace financiare locale a reuşit să invite trupa naţionalului din Craiova, să cheme televiziunea şi cîţiva critici şi personalităţi ce l-au cunoscut pe I. D. Sîrbu sau i-au studiat opera, prilejuind şi un colocviu dedicat scriitorului. S-a prezentat şi o premieră în regia aceluiaşi neobosit Velea, "Băieţii comedianţi", un spectacol I. D. Sîrbu în regia cunoscutului Cristian Hadjiculea, un recital Eminescu al actriţei Adam Erszebet, s-a vernisat o expoziţie a unui pictor local, ba chiar a avut loc şi o prezentare de modă, cu rochii create chiar de o angajată a teatrului, aşa că eforturile au fost imense, dar şi vizibile. Cu siguranţă, acest tur de forţă va atrage într-acolo pe unii dintre artiştii noştri de valoare, de care teatrul are atîta nevoie. Aşadar, felicitări!

Radu BĂIEŞU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

ISTORIE LITERARĂ

Al. PIRU

Semnificaţia numelor proprii eminesciene

Ştefan Badea, autor mai înainte al unei lucrări puţin observate despre Coresi, întreprinde cu ocazia centenarului morţii lui Eminescu o cercetare curajoasă publicată de Editura Albatros în 1990 despre *Semnificaţia numelor proprii eminesciene*, ocupîndu-se, exclusiv în scopuri didactice, de semantica, stilistica şi prozodia numelor proprii din toată opera ilustrului poet. Lucrul era posibil cu o singură obiecţie, aceea că noţiunea de erou liric este un termen impropriu, singurul erou admisibil în poezia lirică fiind poetul însuşi. Dar cum în poezia eminesciană sînt şi pretexte epice şi cum, pe de altă parte, poetul a scris şi proză şi teatru şi articole de jurnal (evităm cuvîntul publicistică), chestiunea numelor proprii se punea. Nu atît sub raport ştiinţific (al cercetării epitetului, personificării, comparaţiei, metaforei, antonomazei şi antitezei) sau prozodic (accent, variante fonetice, rimă), cît în primul rînd semantic, lucru care s-a făcut mai puţin pînă acum şi asupra căruia ne vom opri.

Ştefan Badea clasifică numele proprii eminesciene în patru categorii: nume mitologice (greco-romane, biblice, populare, orientale, nordice şi dacice), nume reale (istorice şi toponime), termeni livreşti şi creaţii personale. Exemplificăm cu îndreptări.

Numele Hyperion nu înseamnă, etimologic, "cel ce se mişcă deasupra" sau "cel care este deasupra", ci exact, după Grimal, "cel care merge pe deasupra pămîntului", e un nepămîntean, o fiinţă nesupusă morţii pe care tocmai de aceea fata din rude mari împărăteşti îl roagă să accepte condiţia ei: "Dar dacă vrei cu crezămînt/Să te-ndrăgesc pe tine,/Tu te coboară pe pămînt,/Fii muritor ca mine."

Cuvîntul demiurg, chiar scris Demiurg, nu este un nume mitologic, ci termenul (provenit din *demios* = public şi *ergozomai* = a lucra) pe care Platon îl dă creatorului, făuritorului lumii. El corespunde lui Adonai prin care în Vechiul Testament se înţelegea Iahve, a cărui pronunţare era interzisă în religia mozaică. Semnificaţia exactă a lui Adonai e *domn, stăpîn*. În *Fata în grădina de aur*, Eminescu îi acordă, ca Philon din Alexandria, semnificaţia de raţiune primară ("O, Adonai! al cărui gînd e lumea"), logos, cuvînt din care emană nu numai el, dar şi forţele creatoare, eonii ("Cuvînt curat ce-ai existat, Eone,/Cînd Universul era ceaţă sură..."). E prea puţin să spunem ca Ştefan Badea: "*Eon* este numele cu care i se adresează Adonai zmeului îndrăgostit de fiica împăratului din basmul *Fata în grădina de aur* înainte ca acesta să devină Hyperion din *Luceafărul*". Se ştie că basmul *Fată în grădina de aur* a fost terminat în 1875, iar *Luceafărul*, început nu mai devreme de 1880, în 1882. Eroii celor două poeme nu sînt identici, etosul lor diferă.

Mitologiceşte, Lucifer nu e tot una cu îngerul căzut, e traducerea latină a numelui grec Phosphoros dat stelei dimineţii zisă şi Heosphoros, fiind uneori personificat cu astrul care anunţă Aurora şi aduce lumina zilei. Satana sau Satan este, originar, duhul ispitei, iar Belzebut, la filisteni, zeul muştelor. Simpla indicaţie că Lucifer, Satana şi Belzebut fac parte din aceeaşi familie semantică de nume nu ajunge.

Se mai poate spune că eroul liric (sic) Făt-frumos din tei aparţine mitologiei populare româneşti cînd ştim că este vorba de traducerea lui Eminescu a baladei lui Em. Geibel *Romanze vom Elfenbrunnen* unde apare un "băiat" (Knabe) "frumos", "din tei" (Linde) împreună cu Blanca, (nume frecvent în cîntecele romancero) spaniole, nume trecut de Ştefan Badea la categoria nume reale, subclasa antroponime? Curios este că la categoria mitologia populară nu apare numele Călin, care este al Sburătorului, nici numele Cenuşotcă, masculinul de la Cenuşăreasa, creaţie, ce-i drept, a lui Eminescu (numele Călin e al arbustului *viburnum opulus*). Identificarea lui Zamolxe, zeu dacic, cu Odin, zeu scandinav, avînd de soţie pe Freja, se bazează pe istoricul german Iornandes pentru care geţii erau goţi. Echivalarea numelui Dochia (prescurtare din Evdochia) cu Dacia a făcut-o Asachi. Dacia e iubită de Dacio şi de Traian. Însă mitul lui Asachi e un fals. În popor se vorbeşte de baba Dochia, fiinţă mitică vinovată de nestatornicia zilelor de la începutul lui martie. O reprezentare naturală în piatră se află pe muntele Ceahlău, numit de Asachi-Pion, unde îşi află peştera sa şi magul din poemul *În vremi de mult trecute...* Vezi şi *Povestea Dochiei şi ursitoarele*.

Am spus că Dochia, zîna tutelară a Daciei din *Memento mori*, pare o întruchipare a fiinţei cu numele Miradonis în care Perpessicius a văzut o "fuziune meditată" între Mira (din piesa cu acelaşi nume) şi Adonis.

Am semnalat şi noi androginia, explicînd însă că numele fiinţei lunatece care priveşte oglinda mării, Mira, vine din franţuzescul *mirer*, însemnînd, ca şi latinul *mirare*, a oglindi. Verbul *a mira*, cu sensul de a oglindi, e folosit de Eminescu însuşi. Mira nu-i o fiinţă reală, şi cu atît mai puţin istorică, aşa cum o crede Ştefan Badea. Mitologiceşte, Myrrha e fiica regelui Theias al Babilonului şi al Orilhyei sau a regelui Cinyras al Ciprului şi al Matharmei. Căzută în păcatul incestului, Myrrha e prefăcută în arborele de smirnă din tulpina căreia Afrodita scoate pe Adonis. Prin urmare Miradonis e Myrrhadonis. Ca dovadă, din *Miradonis* nu lipsesc stîncile "de smirnă risipită şi sfărmată în bulgări mari" (Miradonis are palat de stînci). Numele istoric e Tomiris din *Gemenii*, citat fără explicaţii (e regina sciţilor care a tăiat capul lui Cyrus).

Nici Toma Nour, din romanul *Geniu pustiu*, nu e un erou istoric. În drama *Mira* el trebuia să spună în actul al II-lea, scena a II-a la curtea lui Ieremia Movilă fraza: "Dumnezeul geniului m-a sorbit din popor cum soarele soarbe un nour de aur din marea de amar". În alte proiecte aceste cuvinte le spune Mira fiului lui Toma Nour, Miron, sau Arbore, tatăl Mirei, în legătură cu Ştefan cel Mare.

Mai departe drama în patru acte *Juneţea lui Mirabeau* nu este un proiect al lui Eminescu, ci traducerea lui I. Panu după o piesă de Aylic Langlé; Morreto se scrie corect Moreto, autorul piesei *El desdén con el desdén*, imitată de I. Negruzzi în *Viclenie şi amor*, probabil după o versiune germană cu titlul *Doña Diana* (cu acest titlu prelucrată şi de Camil Petrescu). Cocovei nu este însă "porecla cu care Eminescu îl gratulează pe Iacob Negruzzi", ci numele născocit de Negruzzi într-una din *Copiile* sale *după natură* pentru un burlac timid.

Şi mai departe. Poemul *Eliezer şi Nephtali* nu e de Byron, ci de Cavalerul de Florian, numele Maio al poetului din *Mira* trebuie asociat cu *maya* (iluzie cosmică din filosofia indiană), Ana e în *Nunta lui Dragoş* cel de al doilea nume al Veronicăi Micle, numită prin anagramare şi Verena, din Shakespeare Eminescu scoate numele Caius Iulius Caesar Octavian August şi Cleopatra (din piesa *Antony and Cleopatra*), Bertrand în forma franceză pentru Bertram Count of Roussilon (din piesa *All' s well that ends well*), Edgar (din piesa *King Lear*), numele regelui şi al reginei din *King Richard III*. Ştefan Badea pare a nu şti că doña Sol e personajul din *Hernani* de Victor Hugo şi atribuie poemul simfonic *La danse macabre* lui E.T.A. Hofman (sic), cînd autorul lui e Saint-Saëns, pe versuri de Henri Cazalis ("Zig et zig et zig, la Mort en cadence - frappant une tombe avec son talon –, la Mort, à minuit joue un air de danse, zig et zig et zig, sur son violon...").

Ion POPESCU-NEGRENI: *După efort*

POEZIA PICTURII

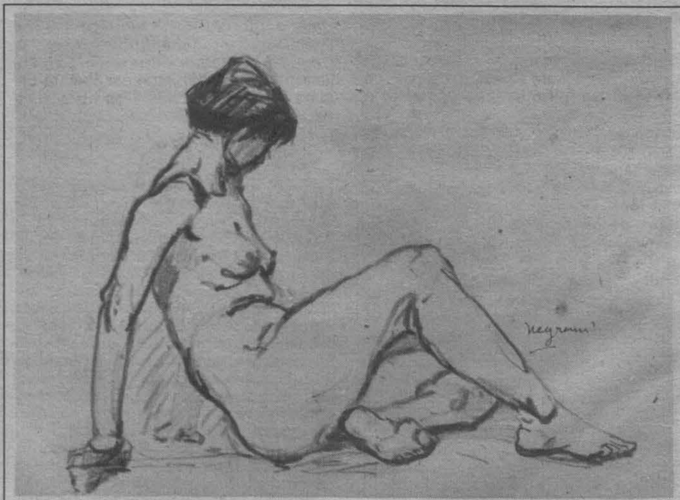
Nu ştiu dacă vreunul dintre cei care îl cunoaştem de atîtea decenii am putea crede cu adevărat că maestrul Negreni împlineşte 85 de ani. Nici omul, nici arta lui nu par să fi trecut vreodată de vîrsta unei bărbăţii frumoase, cînd puterea de a descoperi mereu prilejurile bucuriei fără de umbre se rosteşte deplin, cu lucidă cumpănire. Au trecut anii şi pe lîngă om, şi pe lîngă arta lui, fără să fi lăsat urmele acestei necontenite treceri. Omul a trăit drame teribile, mulţi dintre anii vieţii lui s-au mistuit în suferinţă; dar maestrul Negreni e făcut dintr-un material tare, a ştiut să nu se lase doborît de inimiciţiile destinului şi să-şi păstreze aceeaşi caldă bonomie, optimismul cu care în momentele cele mai triste ale noastre, ale celor dintr-o generaţie din care fac parte şi elevii lui, să ne complexeze de-a dreptul. Arta lui păstrează cu atît mai puţin semnele suferinţelor ce l-au încercat pe om.

E, în pictura lui Ion Popescu-Negreni, o neîntreruptă sărbătoare a luminii; peisajele sale, cu largi orizonturi, cuprind întotdeauna semnele sigure ale unei lumi ce se înfăţişează, fără surprize, privirii. S-ar spune că artistul *ştie* că peisajul e dintotdeauna acolo unde îl află el, că pictorului nu îi rămîne decît să îl regăsească, de fiecare dată, cordial şi paşnic. O netulburată senzaţie a atotcuprinzătorului echilibru se desluşeşte întotdeauna în această pictură, în care efuziunile sînt rostite cu sobrietate şi calm.

Florile lui Negreni au căldura unor bulgări de lumină închegată, materialitatea lor e înşelătoare, simţi că artistul le-a surprins în clipa în care s-ar putea topi în aerul transparent din preajmă. S-a vorbit de prea multe ori de *poezia* picturii, cuvintele s-au tocit de atîta întrebuinţare; dar în cazul tablourilor lui Negreni, ele îşi recapătă înţelesul. Pentru că pictorul e cu adevărat un poet. E, în aşezarea culorilor pe pînză, o sensibilitate de muzician şi, în întreaga lor compoziţie, o melodie clară. Despre monumentalitatea arhitecturilor cromatice a acestor picturi s-a vorbit, de asemenea, de multe ori; dar izbucnirea lirică, mereu cumpănită, face ca aceste construcţii plastice să îşi păstreze vibraţia calmă ce se transmite, fără ostentaţie, privitorului.

Un pictor care a ştiut, la această admirabilă vîrstă, să rămînă *pictor*. Tot aşa cum omul Ion Popescu-Negreni a ştiut să rămînă *om*. Nu ştiu dacă îl putem numi pe maestrul Negreni "un patriarh" al artei româneşti de azi; e atîta tinereţe şi în pictura, şi în existenţa lui, încît sînt sigur că, şi în anii care vor să vină (şi pe care i-i urez a fi foarte mulţi), ele nu vor ajunge să fie ale unui patriarh, ci ale unui bărbat îndrăgostit, cu frumoasă maturitate, de viaţă.

Dan GRIGORESCU

Ion POPESCU-NEGRENI: *Studiu*

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

366 DE ÎNTREBĂRI pentru NICOLAE STEINHARDT (III)

(1 ianuarie 1988 - 11 martie 1988)

40. *Sînteţi disponibil să răspundeţi la întrebările lui Hamlet?*

- Hamlet este un personaj actual şi politic (vezi Jan Kott). Îşi pune întrebări pe care ni le punem şi noi în veacul nostru suprasaturat de politică şi de problema supravieţuirii într-o oarecare "Danemarcă putredă". Hamlet nu e un "erou", e un om cinstit dezgustat şi indignat de ceea ce vede însă prea puţin dispus să înceteze de a fi. Întrebările sale nu sunt propriu zis filosofice, ontologice, sunt ontologico-politice. Le răspundem prin simplul fapt că trăim - ca şi el! El însă sfîrşeşte regeşte şi timp de cîteva clipe e "rege", adică om adevărat, netemător de moarte.

41. *Ana Karenina vă asediază din cînd în cînd memoria cu drama ei?*

- Da. Am scris în *Între viaţă şi cărţi* cîteva rînduri despre A.K. care au avut darul să o emoţioneze pe redactoarea de carte, Geta Dimisianu, şi care i-au plăcut şi lui Lucian Raicu (păcat că ne-a părăsit: un critic foarte subtil şi inteligent). Mi-e foarte milă de sinucigaşi. Mă rog pentru mîntuirea sufletului lor, deşi Biserica ne opreşte de la una ca asta. Eu totuşi mă rog.

42. *Ce credeţi că va rămîne din opera de teoretician a lui Adrian Marino?*

- Greu de spus. Îmi pare informat, cult, inteligent şi onest; dar nu-i găsesc nimic cu adevărat original şi-l cred lipsit de acel suflu moral (în sens foarte larg) fără de care nu încape critica menită a dăinui.

43. *Polemica de idei a dispărut din presa noastră. Care să fie cauzele acestui fenomen?*

- Ce întrebare nostimă!

Păi, iubite domnule Zaharia Sângeorzan, prima condiţie a polemicii de idei e libertatea absolută a presei. Oare nu ştiţi că presa noastră literară e admirabilă, putem zice, dar că nu o avem pentru că nu e liberă? Despre libertatea presei noi nu putem vorbi decît în limbajul lui Farfuridi, aşa încît polemica de idei o putem trata sub genericul: ce-i aia? cu ce se mănîncă?

44. *Nu aţi fost tentat să scrieţi o* Istorie a literaturii române?

- Nu. Am vrut să scriu (în colaborare cu un prieten şi coleg aflat acum la Bruxelles) o *Istorie a parlamentarismului român*. Oricum, întocmai ca Ion Negoiţescu aş fi scris o istorie a literaturii unde ar fi fost prezenţi numai autorii mei preferaţi. Aşa a procedat francezul Kléber Hadens.

45. *Transcrieţi-ne un aforism care să vorbească de identitatea dumneavoastră morală.*

- Un aforism? Nu ştiu. O vorbă românească însă, da: brînză bună în burduf de cîine.

Pe plan creştin mi se potrivesc, poate, cuvintele tatălui copilului demonizat (de la Marcu,9, 24): "Cred, Doamne, ajută necredinţei mele".

46. *Cehov vă creează melancolii, o poezie a duioşiei? Sau vă face să-l recitiţi pe Bacovia?*

- Îl gust pe Cehov. *Pescăruşul*, *Livada*, chiar şi *Unchiul Vania*. Dar mult mai puţin *Trei surori*. Despre piesa aceasta a scris pe şleau A.I.Soljeniţîn (Ducă-se tustrele în fabrică dacă-s atît de ahtiate după muncă!). Proza lui scurtă, fireşte, o apreciez foarte. Nu-l socotesc a fi din aceeaşi "familie spirituală" cu Bacovia. Există unele tangenţe, dar îi văd diferiţi. Îl recitesc în orice caz pe Bacovia fără a fi nevoie să mă incite careva. Melancolia nu e unitară. Melancolia cehoviană e alta decît a lui Bacovia. Bacovia nu e un duios, e trist, adică aparţine altui registru al psihiei.

47. *Recitindu-l pe Gheorghe Asachi, ce vă spune vocea lui?*

- Drept vorbind, nu. E un pionier, îl consider mai interesant şi mai personal decît pare la prima vedere dar "nu-mi spune mare lucru". Nici c-ar putea: e un pluralist, un spirit practic, nu-i un duh al intimităţii, o "voce" pe care să o poţi auzi în clipe de ameţeală.

48. *Jertfa lui Avram Iancu nu ţine de o dramă shakespeareană?*

- Îi port lui Avram Iancu admiraţie, veneraţie, afecţiune. E, cu adevărat, un personaj dramatic, shakespearean. Fraza aceea care-i este atribuită ("La ce bun să ne întîlnim? Un mincinos ca el - împăratul Franz-Iosif - şi un nebun ca mine?") e vrednică de cel mai măreţ şi mai autentic stil shakespearean.

Drama lui Avram Iancu e copleşitoare. Nici o violenţă la el, nici un strigăt, nici urmă de ură. S-a refugiat în "nebunie" blîndă, în demnitate şi eleganţă şi-a cîntat din fluier. E una din figurile cele mai captivante, mai înduioşătoare, mai nobile ale istoriei românilor. Şi ce spirit organizator, ce militar diletant genial, ca şi - păstrînd proporţiile - un alt militar diletant: Cezar.

(Altă figură militară pe care o admir şi îndrăgesc: Ecaterina Teodoroiu).

49. *Critica pe care o practicaţi, eseurile scrise, cărţile publicate pînă astăzi sînt probe ale unui mod original de a trăi şi dialoga cu literatura. Vă rog să vă formulaţi ideile despre critică. Şi cît mai cuprinzător posibil.*

- Cele mai sincere şi mai uimite mulţumiri pentru supremul compliment: mod original de a trăi şi dialoga cu literatura. Mai frumos compliment nici că poate fi. Dar idei despre critică nu am defel, aşa încît nu am ce formula şi ca atare mai puţin în mod cuprinzător. Scriu – *pe cît posibil, pe cît îmi este îngăduit*, detaşat şi voios, teorii nu am! Decît că mă străduiesc să fiu obiectiv, să mă exprim clar şi să nu mă prea repet şi să nu folosesc clişee - care se reped potop asupra oricui scrie. Sintagmei lui Boileau (Chassez le naturel, il revient au galop) eu îi văd şi reciproca (chassez l'artificiel, il revient au galop). Scrisul "sincer" este cel mai anevoios, ne pîndesc întotdeauna şi necruţător clişeele!

Îmi pare că scriu totodată bătrîneşte şi copilăros. Sunt de aceea mirat că sunt luat oarecum în serios, că sunt socotit "critic", că s-au găsit oameni care să scrie *despre* mine. Sunt un diletant a cărui "originalitate" cred că provine din amestecul de bătrînesc şi copilăros.

50. *Vă rog să definiţi metoda, arta critică a lui G.Călinescu.*

- Critica lui G. Călinescu o socotesc a fi amestec de impresionism, erudiţie, seriozitate, cumpătate de mici doze de subiectivism (nedelirant). G.C., critic, e mult mai obiectiv şi drept decît mulţi alţii consideraţi mai de încredere. De ţicneală şi chiar de nebunie dăm în *Bietul Ioanide*, în *Scrinul negru* şi în teatru. Nu în critică! E şi erudit şi nepărtinitor şi plin de bun simţ. Adevărat este că despre Blaga şi Ion Barbu ar fi putut scrie mai cald şi cu mai multă înţelegere; altminteri însă e oricînd util şi chiar necesar a-l consulta.

51. *Cum vă explicaţi faptul că Nicolae Iorga a scris o operă care se identifică perfect cu o .... literatură?*

- Pentru că asta a şi fost mai 'nainte de toate şi în permanenţă şi aproape exclusiv: un foarte mare scriitor, unul din cei mai extraordinari mînuitori - la nivel superior - ai limbii române. *După* el vin Caragiale, Odobescu, Sadoveanu.

52. *După 150 de ani de la naştere ce vă spune omul şi opera lui B.P.Hasdeu?*

- Se află în "Escale" un scurt text intitulat "Farmecul lui Hasdeu". Scriu acolo că-l găsesc pasionant, viu, tumultos, drept şi nedrept, depăşit, fantaziast dar şi "fantastic", "formidabil"; nu-i un erudit, un scriitor, e un "număr de senzaţie", o avalanşă, o "figură" cum puţine sunt.

53. *L-aţi cunoscut pe Nichita Stănescu? Cu ce imagine aţi rămas?*

- L-am văzut de-aproape o singură dată, era cu Eugen Simion la cafeneaua Capşa. E mult de atunci. Încă nu se îngrăşase, nu se buhăise. Era în plină formă.

Un mare poet, fără doar şi poate, dar n-a evoluat urcînd.

Mie, cazuri ca Labiş, mort alcoolic la 21 de ani ori Nichita Stănescu, care, practic, s-a sinucis cu băutura, îmi pricinuiesc o deznădejde, o supărare pe viaţă, o indignare, o tristeţe fără de margini, o revoltă. Eu, care numai puritan nu's, simt că mă pîndesc la orice colţ de stradă ambuscadele Puritanismului.

În amîndouă cazurile poartă şi Societatea o bună parte din vină.

Zaharia SÂNGEORZAN

CARNETUL DIN PORT-HART

(urmare din pag. 9)

Românii nu trăiesc mai bine decît ei dar în numele nostru n-are cine să se plîngă. Vă rog să-mi arătaţi o singură dictatură în care o duce bine cineva, majoritar sau minoritar. Spiritualitatea e distrusă sistematic, fie că e a majorităţii, fie că e-a minorităţii. Şi ungurilor şi românilor li se distribuie tot atîta foame, tot atîta frig, tot atîta frică. Dacă pînă-n 1956 lumea ştia sau nu despre unguri, din 1956 au cîştigat stima întregii lumi. E greu însă ca două naţii să uite o mie de ani de istorie comună, în care s-au schimbat raporturile de subordine, acumulîndu-se multe nemulţumiri de-o parte şi de alta, ca şi erorile. Într-o asemenea convieţuire, cel mai important este spiritul de toleranţă şi respingerea diversiunilor. Nimeni nu este total vinovat, dar nici total inocent. Important mi se pare, minoritar fiind, să fii solidar cu majoritatea în sînul căreia trăieşti. Cred că sînteţi de acord cu mine. V-am plictisit destul. Vă rog să mă iertaţi.

- Doamnă, nu se lăsă soţia domnului de la FAO, pot să cred că, mă rog, domneavoastră vă cunoaşteţi istoria mai bine decît un străin, dar statistici UNESCO arată situaţia dezastruoasă a natalităţii la ungurii din România.

- Doamnă, în România natalitatea este mai scăzută chiar decît cea mai scăzută din vestul Europei. Ceea ce dovedeşte că oamenii au o conştiinţă politică şi că nu se-nmulţesc la-ntîmplare. La ţară chiar, găseşti rar trei copii într-o casă, afară de unele secte religioase, şi de nişte sate catolice din Moldova. Ţiganii, în schimb, se-nmulţesc ca şoarecii. Nici o statistică oficială nu le dă numărul real. Cam astea ar fi aspectele natalităţii. Mortalitatea infantilă este aproape egală cu mortalitatea infantilă din ţările lumii a treia. Cît îi priveşte pe unguri, avînd posibilitatea să-şi procure anticoncepţionalele din Ungaria: pilule, sterilete etc., îşi pot planifica natalitatea, cel puţin în anumite pături sociale. Nivelul general de viaţă fiind atît de scăzut în România, nu văd ce i-ar îndemna să vrea copii mulţi. Despre unguri nu se poate spune că n-au o conştiinţă politică. De-aceea nu mai vor copii. Ca şi românii.

Doamna se uitase la profesorul Binder şi la soţia lui ca şi cînd voia să-i ia martori: martorii unei mistificări. Din privirea schimbată-ntre ei, Marina Şerban pricepuse că nu credeau o iotă din cele auzite.

Marina nu se scuzase faţă de copii pentru faptul că nu se purtase ca o rudă săracă şi modestă, cum s-ar fi cuvenit cuiva din Est, căruia şi Estul şi Vestul îi interziceau cu acelaşi zel cuvîntul. Pe nimeni nu interesa adevărul. Adevărul celor mici era marginalizat în societatea oamenilor, în societatea naţiunilor.

Nici copiii nu-i reproşaseră vehemenţa cu care-şi susţinuse punctele de vedere, ignorînd «feutrajul» atît de apreciat de occidentali în orice conversaţie. Conversaţia ideală - în Est şi-n Vest - era, fără tăgadă, cea care nu spunea nimic. Iacă un punct comun între dictatură şi democraţie.

Marina abia aştepta ziua plecării-n ţară.

La aeroport o condusese doar Mihai. Era dimineaţa, zi de lucru. Făcuseră drumu-n tăcere. Şi unuia şi altuia le treceau prin minte gînduri pe care dacă nu şi le spuneau li se părea că nu era nici o pagubă. Marina era sigură că din tot ce-ar fi avut ea să le spună pe ei nu-i mai interesa nimic. Cortina de fier nu era o figură de stil. Era o realitate cumplită. O ghilotină care decapita orice comunicare de la suflet la suflet. Pe Marina Şerban o despărţise definitiv de familia ei din Vest. Îşi luase rămas-bun de la Mihai, pornise spre poarta de-mbarcare. Se-ntorsese brusc.

- Prefer simulanţii de-acasă... Rămîi sănătos, Mihai.

«La asta să servească bunăstarea? Numai la asta? La superficialitatea relaţiilor dintre oameni, la repudierea oricărui efort de gîndire, de-nţelegere? Sau poate noi cei din lagăr să fi devenit atît de susceptibili, de intoleranţi faţă de cei care duc o viaţă normală? Ne sînt datori cu ceva? Cu-o mie de ani de năvăliri barbare pe care le-am îndurat, cărora le-am împuţinat valurile ca s-ajungă mai obosite-n Occident. La asta ţi se poate răspunde: fiecare cu soarta lui. Într-adevăr. Occidentalii ni se par nouă opaci faţă de comunism... Bun. Nouă. Dar nişte mari gazetari ca Raymond Aron, ca Jean-François Revel ce fac altceva decît să se zbată să spargă peretele ăsta de opacitate?»

Atît de tristă nu mai fusese de multă vreme. Ar fi vrut ca restul vieţii să-l petreacă-n avion. Îi era atîta de urît să se vadă acasă. În viaţa ei nu i se păruse lumea ceva mai cleios şi mai insalubru. «Unde să te mai duci, Doamne». Pe Mihai şi pe Myriam chiar nu-i mai interesa ce se-ntîmpla-n partea năpăstuită a lumii? Sau îşi impuneau un scut de protecţie aşa cum unii nu se duc la-nmormîntări fiindcă «le face rău»?

❒

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Avatarurile unei ediţii faraonice

Interviu cu Dimitrie VATAMANIUC

- Istoria apariţiei volumelor Eminescu o cunoaştem. Am dori să ne spuneţi ceva despre avatarurile apariţiei volumelor, despre strădania cercetătorilor de a impune reala valoare în condiţiile unei cenzuri politice extrem de riguroase.

- Am spus şi altă dată şi susţin şi acum că noi am scos mai multe volume din opera lui Eminescu în timpul dictaturii decît a izbutit Perpessicius să scoată în timpul dinainte de 23 august. Am început de unde a lăsat Perpessicius. Aşa cum se ştie, el a adresat o scrisoare deschisă către editorul din anul 2000, în care spunea că nu se ştie dacă pînă atunci îi va fi încheiată ediţia; o viaţă de om n-ajunge ca să parcurgi toată opera lui Eminescu şi dacă totuşi s-ar lua anume măsuri, spunea el, poate că am ajunge să încheiem ediţia la anul 2000. Este meritul lui Alexandru Oprea, care, director fiind la Muzeul Literaturii Române, succesorul lui Perpessicius la această instituţie fondată de el, şi-a asumat această răspundere de continuare a ediţiei, pe riscul lui. A constituit un colectiv de cercetători, destul de restrîns; numai patru persoane: Petru Creţia pentru partea de filologie, eu pentru partea de istorie literară, Anca Costaforu şi Eugenia Oprescu. Am lucrat "clandestin" pînă la tipărirea volumului M.Eminescu, Opere VII, Proza literară, primul editat de noi în 1977.

- Şi totuşi, lupta cu cenzura vremii nu a fost deloc uşoară. Ar putea fi unul din motivele pentru care editarea volumelor Eminescu n-a avut o succesiune firească?

- Este o poveste lungă. Am început cu volumul VII, cu proza, mergînd în continuarea ediţiei Perpessicius şi am trecut la publicistică. Am tipărit în 1980 *Opere IX*, primul din seria de publicistică, atacat violent de unele cercuri ostile lui Eminescu, atunci şi astăzi. Nu ni s-a mai dat voie să tipărim publicistica în continuare. Iată o primă măsură. Am promis, în 1976-1977, că la centenar vom încheia ediţia, dar iată că după al doilea volum ne-am şi poticnit. Ca să cîştigăm timp, am elaborat volumul XIV, care cuprinde traduceri şi care nu ridică nici o problemă politică. Totdeauna cercetătorii şi cititorii ne-au acuzat că am introdus mare dezordine în editarea operei lui Eminescu, că de la volumul VII am sărit peste volumul VIII, la IX, de la IX am sărit la volumul XIV. Am justificat atunci că am dat la tipar volumele pe măsură ce noi am fost capabili să le elaborăm. Acum putem spune exact din ce cauză am introdus această dezordine. A trebuit să găsim o cale ca să putem să tipărim volumele. Şi am tipărit volumul XIV, care n-a ridicat nici un fel de problemă; după volumul XIV, am făcut tot felul de memorii ca în cele din urmă să putem relua tipărirea publicisticii. Am putut tipări volumele XI, XII, XIII din publicistică, dar cu condiţia ca ele să apară o dată în librării sub banderolă, să nu se facă nici un fel de publicitate, se va da un simplu anunţ în "Manuscriptum", un articol, în "Scînteia". Aşa se face că cele trei volume au apărut foarte aproape unul de altul. După ce am tipărit aceste trei volume ne-am întors la volumul VIII, restanţă.

- Şi acest volum are o istorie a sa?

- A fost contractat de Editura Academiei cu Marin Bucur. Am ţinut foarte mult ca Marin Bucur să intre în colectivul nostru, însă nu ne-am putut înţelege asupra transcrierii. Am preluat noi şi acest volum. Aici nu au fost chestiuni de altă natură, numai administrative, ca să le numesc aşa.

- Cea mai bogată în peripeţii se pare că a fost istoria tipăririi volumului X. O istorie ce a generat multe discuţii şi situaţii conflictuale.

- Volumul X era gata de prin 1982, atunci trebuia să apară, dar a tot fost pus deoparte. Pot să vă relatez o întîmplare interesantă legată de acest volum. Norocul nostru a fost că pe vremea aceea noi dactilografiam aceste volume în trei exemplare. Exemplarul al doilea, pe care l-am trimis la Consiliul Culturii a dispărut. Nu ne-a spus nimeni nimic, am aşteptat un an, un an şi jumătate, aproape doi, ca să fim somaţi să predăm volumul. Abia atunci am înţeles că dactilograma dispăruse. Am trimis al treilea exemplar. Între timp, noi am redactat şi volumul XVI, ce cuprinde corespondenţa. A fost o muncă foarte dificilă, întrucît corespondenţa este dispersată în multe arhive, la Academie sînt mai puţine scrisori, foarte multe documente sînt la Arhivele Statului din Bucureşti, la Arhivele Statului din Iaşi, la Biblioteca Centrală Universitară din Iaşi, la arhivele din provincie (în Vaslui, de pildă)_şi or mai fi şi-n alte părţi. S-ar putea să mai fie scrisori şi peste hotare sau chiar în ţară, la unele persoane. Deci acesta nu este un capitol încheiat. Şi a venit şi volumul X la rînd. Am avut aprobarea lui Petru Enache, secretarul C.C. al P.C.R., l-am trimis la tipar, s-a cules foarte repede şi cînd să primim "bun de difuzare" el a fost trimis la cele două cabinete. Nu sînt convins nici astăzi că trebuia trimis la o supraviză pentru bun de difuzare de vreme ce am avut "bun de tipar". Apoi a venit revoluţia şi la vreo două-trei zile după revoluţie editura a dat "bun de difuzare".

- S-ar putea să vi se pară întrebarea puţin tendenţioasă, dar oare nu a avut cineva anume interesul să dirijeze acest volum către cabinetul doi, ştiind de la început că undeva, pe drum, se va întîmpla ceva? Cum s-ar putea motiva faptul că acest volum, la expoziţia "Eminescu" de la Centenar, a existat şi apoi n-a mai fost văzut? A dispărut. Misterul acestei dispariţii, precum şi misterul opririi lui la cabinetul doi am dori să-l dezvăluiţi.

- Dezvăluirea ţine numai de cît ştiu eu. În primul rînd, este foarte exact că în expoziţie acest volum a fost pus la vedere şi am dat şi eu o mînă de ajutor pentru punerea volumului în vitrină. Dar el nu a rămas pînă la sfîrşit şi mi se pare că a fost retras chiar a doua zi. Cred că din acest moment, persoane care au venit şi au văzut că volumul X este totuşi tipărit şi pe cale să fie difuzat au intervenit şi dispus trimiterea lui la cele două cabinete. Cred că nici cabinetul unu şi nici cabinetul doi nu ştiau ce cuprinde volumul.

- Fraţii noştri basarabeni au avut mai multă grijă de Eminescu. E posibil ca şi poziţia lor geografică şi politică să-i fi favorizat, oricum ei au publicat opera lui Eminescu înaintea noastră. S-au prevalat cercetătorii noştri de dincoace de Prut de acest fapt în susţinerea ideii de a publica integral opera eminesciană?

- Este adevărat că poezia *Doina*, de pildă, a apărut în revista "Nistru" cu mult înainte de interzicerea ei la noi. La noi, ea nu s-a tipărit decît în ediţia princeps Maiorescu. Înaintea volumului X, la Chişinău s-a tipărit integral, de pildă, studiul "Basarabia". Tipărirea operei politice a lui Eminescu în Basarabia ne-a servit şi nouă foarte mult ca argument în tipărirea întregii sale opere. Sigur că mai sînt foarte multe lucruri. Faţă de ce a spus Perpessicius, eu aş fi vrut ca acum un deceniu să fi fost încheiată tipărirea operei, dar iată că sîntem restanţieri cu volumul XV; a venit revoluţia, se întîmplă în tipografii ce se întîmplă şi noi avem aici probleme foarte mari. Volumul cuprinde numai textele din manuscrise. Prima problemă foarte serioasă este departajarea între ceea ce este text original conceput de Eminescu şi ceea ce este preluat din altă parte. S-ar putea ca-n viitor, foarte multe din aceste texte socotite de noi originale să se dovedească a nu fi originale, dar ne-am asumat riscul pentru că altfel nu este cu putinţă să facem ordine. Aproape jumătate din acest volum este alcătuit din texte germane. Acestea nu au fost descifrate niciodată în întregime, ci sumar. Sînt aproape o sută de poezii germane transcrise de Eminescu. Nu aparţin marii literaturi germane. Se întîmplă şi cu aceşti poeţi, ceea ce se întîmplă şi cu poeţii români. Sînt asimilaţi, depăşiţi de creaţia eminesciană. Există, de pildă, o poezie care se cheamă *Nilfahrt (Călătorie pe Nil)* cu descrierea Nilului în care, apare pînă şi pasărea Flamingo, elemente care trec şi la Eminescu. Eminescu a scos din ea mai mult. În continuare facem efortul să identificăm toţi autorii acestor poezii. Din aceste poezii, din mica literatură germană au trecut imagini în opera lui Eminescu, bineînţeles toate valorificate la înalt nivel estetic.

Ştefan CÂLŢIA: Peisaj cu pasăre

- Studierea operei lui Eminescu este o reală încîntare şi cred că ar trebui să fie o datorie a fiecărei generaţii de critici. Eminescu a fost însă contestat în fiecare epocă, de unii sau de alţii şi aşa cum spuneaţi dv. este contestat şi după revoluţie. Vă adresez o întrebare destul de şocantă, dar trebuie să mărturisesc că este o întrebare obsedantă: Cui îi este frică de Eminescu? De ce este totuşi Eminescu contestat?

- Eminescu reprezintă coloana infinită a poporului român. Alături de el există Creangă în Moldova, Caragiale în Muntenia, Slavici în Transilvania, Coşbuc în nord şi între ei se ridică această coloană infinită - Eminescu. Nimeni nu atacă pe un scriitor care nu reprezintă ceva. Eminescu s-a identificat cu destinul acestui popor, mergînd pînă la sacrificiul de sine. Şi *cînd cineva loveşte în Eminescu, loveşte în poporul român*. El s-a identificat cu destinul, cu marile drame ale poporului român. Eu aş fi cel mai fericit din lume ca problemele pe care le pune Eminescu în discuţie în publicistica lui să devină inactuale, adică românii să fie aşa cum trebuie în graniţele lor, să se însănătoşească societatea românească. Acestea sînt două direcţii, apărarea fiinţei naţionale a poporului român şi însănătoşirea societăţii româneşti. Dacă aceste două lucruri se realizează eu voi spune că Eminescu este într-adevăr inactual şi aş dori să fie aşa, dar din nefericire pentru noi, lucrul acesta nu s-a întîmplat.

- V-aş adresa o întrebare frontală, care necesită un răspuns argumentat. Să sperăm că exemplele dv. ne vor mulţumi, ne vor alina durerea pe care ne-au pricinuit-o unii, înveninîndu-ne sufletul. În perioada dictaturii a existat literatură, cultură de rezistenţă? Şi dacă a existat, în ce a constat?

- Cu rezistenţa este o poveste. Există o rezistenţă declarativă, care a fost şi poate să fie în continuare cu priză politică, şi adevărata rezistenţă a oamenilor de cultură, adică a celor care au pus umărul la progresul culturii şi au creat această literatură. *În clipa de faţă, eu cred că este puţin întunecată; încă nu s-au limpezit lucrurile ca să se vadă care sînt adevăratele valori.* Dar va veni vremea, eu cred că nu e prea departe, cînd aceste valori se vor afirma. De fapt, unele dintre pseudovalori au căzut, s-a văzut de pe acum, dar nu în aceeaşi măsură a ieşit pe primul plan adevăratele valori. Asta este toată durerea, pentru că alte pseudovalori au luat locul celorlalte pseudovalori şi mare parte din adevăratele valori încă nu au intrat în arenă. Lucrul acesta se întîmplă în poezie, în proză, dar nu se întîmplă în ce priveşte editarea. Aici ne legăm de marile personalităţi şi sîntem salvaţi; prin marile personalităţi. Aici lucrurile sînt oarecum mai simple. Mai complicate sînt însă, în cazul poeziei, prozei şi criticii. Dacă ne-am aminti ce au spus unii critici în 1955, în 1960, în 1967, în 1989; ce-au spus în ajunul revoluţiei, asistăm la sinuozităţi, la lipsă de fermitate. Cei care au început să scrie după instaurarea dictaturii şi au văzut că li se pun piedici n-au mai publicat. S-au refugiat în alte domenii; au făcut orice, care nu i-a obligat. Dar *cine a închinat ode sau a scris în favoare, sînt vinovaţi, orice am zice. Au susţinut regimul. Şi acum tot o parte din aceştia sînt cei mai guralivi. Asta-i foarte rău.*

- Se pare că în perioada dictaturii s-au impus aceste nonvalori sau pseudovalori datorită sistemului de atunci. Acum, în această perioadă apar din nou pseudovalori. Ca întotdeauna extremele sînt cele care ies în evidenţă. L-aş întreba pe editorul Dimitrie Vatamaniuc ce-ar trebui să facă toţi editorii pentru a stăvili ieşirea în prim plan a acestor evidente pseudovalori sau chiar valori de circumstanţă, şi care se constituie într-o pseudodizidenţă, tot de circumstanţă.

- Nu ştiu ce ar trebui să facem. Sînt situaţii foarte complicate. În primul rînd, s-a dispersat publicistica, editurile particulare pun în primul plan nu valoarea ca atare, ci interesul comercial, adică se omologhează situaţia din economie cu cea din literatură. Sigur, că-n economie interesează ce se vinde mai repede şi ce se cumpără mai repede. *În literatură nu-i chiar aşa, adică nu ce se vinde mai repede şi ce se face mai repede este şi cel mai durabil, aici nu poate opera decît timpul. Nu există altă forţă decît timpul. În dictatură, pseudovalorile, aşa cum am spus, s-au susţinut politic pe o singură direcţie, acum pseudovalorile se susţin pe diverse direcţii politice.* E periculos acest salt de la o extremă la alta. De aceea, mi-au plăcut scriitorii transilvăneni, pentru că Slavici a mers pînă la capăt, chiar stînd la închisoare pentru ideile lui; greşite, negreşite, dar a mers. Blaga a mers pe linia lui de la început pînă la sfîrşit, Agârbiceanu şi Eminescu la fel. Deci, este şi o explicaţie aici, de ce m-am legat de anume scriitori. Şi veţi spune, "uite, că te-ai legat şi de Arghezi, care slavă Domnului, n-a avut această linie. M-am legat, pentru că este un scriitor foarte mare şi opera lui merită să fie studiată în orice timp, pentru că deţine valenţe poetice inepuizabile.

Gabriela PĂSĂRIN

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro